

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE
KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN ROLÜ VE FAALİYETLERİ:
KADIN ADAYLARI DESTEKLEME VE EĞİTME DERNEĞİ
(KADER) ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tülay YILMAZ

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Hüseyin GÜL

ISPARTA-2005

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği sürecinde kadın örgütlerinin rolü ve faaliyetlerini Kadın Adayları Destekleme ve Eğitme Derneği örneğinde ele alan bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı'na sunulup 09.11.2005 tarihinde savunularak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Bu tezin oluşumunda başta tezin danışmanlığını yapan sayın Doç. Dr. Hüseyin GÜL'e, Diğer Jüri üyeleri sayın Prof. Dr. Bilal Murat ÖZGÜVEN'e ve sayın Doç. Dr. Songül SALLAN GÜL'e çalışmama büyük katkıları nedeniyle teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmam sırasında benden desteğini esirgemeyen eşim Naci YILMAZ'a sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Toplumsal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişimler, serbest piyasa ve rekabet anlayışı, vatandaşların kamu hizmetlerinde artan kalite beklentileri, hızlı nüfus artışı, kentleşme ve göç olgusu, çevre sorunlarının küresel boyut kazanması, yolsuzluklar, gelir dağılımı bozuklukları, kamu harcamalarındaki artış ve borçlanma sorunları, kamu hizmetlerine olan artış ve bunun sonucu hizmetlerin genişlemesi ve kamu kurumlarının etkinliğinin ve kamu görevlilerinin performanslarının düşüklüğü, ulus-üstü örgütlenmelerin güç ve etkilerindeki artış, kamu yönetimlerinde değişimi zorunlu kılmıştır. AB ile bütünleşme süreci de bu değişimi zorlayan önemli bir neden olarak etkili olmaya devam etmektedir. 1980’li yıllarla birlikte devletin yeniden yapılandırılması anlayışı kamu yönetiminde önemli değişikliklere yol açarken geleneksel kamu yönetimi anlayışı sorgulanır hale gelmiş ve yeni bir kamu yönetimi anlayışı oluşmaya başlamıştır. Değişen kamu yönetimi anlayışının bir sonucu olan yönetim yaklaşımı çerçevesinde sivil toplum kuruluşları önem kazanmış ve AB ile müzakerelerde de sorumluluk ve roller üstlenmişlerdir.

Çalışma ile sivil toplum kuruluşları içerisinde önemli bir yer tutmakta olan kadın örgütlerinin Avrupa Birliği sürecinde oynadıkları rol ve faaliyetler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu süreç içerisinde faaliyet ve iş birlikleri bakımından göze çarpmakta olan Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER) örnek olay olarak faaliyetleri incelenmiştir. Araştırmada literatüre dayalı betimleyici çalışma yapılmıştır. Ülkemizde kadın örgütlenmeleri kadına yönelik politikaları etkileyecek kadar güçlenmiştir. Cinsler arası eşitliğin sağlanması için önemli proje ve faaliyetler yapmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yönetişim, Avrupa Birliği, Sivil Toplum Kuruluşları, Kadın Örgütlenmeleri, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği

ABSTRACT

ROLES AND ACTIVITIES OF WOMEN'S NON-GOVERMENTAL ORGANIZATIONS DURING TURKEY-EU UNIFICATION PROCESS: THE ORGANIZATION FOR SUPPORTING AND EDUCATING WOMEN CANDIDATES

Tülay YILMAZ

Süleyman Demirel University, Department of Public Administration
MPA, 146 pages, December, 2005

Supervising Assoc. Prof. Dr: Hüseyin GÜL

Social, economic, political, technological change, rapid population growth, increased global competition urbanization, environmental problems, corruption, increased citizen demands have all required change in public administration. Moreover, Turkey's unification process with European Union is another important reason for this change in Turkish public administration.

Due to all these change, approach to public administration has changed and governance has become dominant approach. In this process, non-governmental organizations (NGO's) have also gained importance and have assumed increased role in governance process.

The study focuses on the roles and activities of woman's organizations in the process of Turkey's unification to European Union. For this purpose, the thesis takes the Organization for Supporting and Educating Women Candidates as the case and analyzes it.

Keywords: Public Administration, Governance, Civic Organizations, European Union, Woman's Non-Governmental Organizations, The Organization for Supporting and Educating Women Candidates.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SORUSU.....	4
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	5
4. ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ VE İÇERİĞİ.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞMENİN YÖNETİM ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİME ETKİSİ

1.1. GELENEKSEL YÖNETİM ANLAYIŞI.....	8
1.2. YENİ YÖNETİM ANLAYIŞI.....	10
1.2.1. YÖNETİŞİMİN TANIMI, İYİ VE KÖTÜ YÖNETİŞİM ÖĞRELERİ.....	12
1.2.2. YÖNETİŞİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ, AVANTAJLARI VE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR.....	16
1.2.3. YÖNETİŞİM ÇERÇEVESİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI.....	18
1.2.3.1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TANIMI, NİTELİKLERİ VE İŞLEVLERİ.....	19
1.2.3.2. YÖNETİŞİM ÇERÇEVESİNDE KADIN ÖRGÜTLENMELERİ.....	20

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞMENİN TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE DÖNÜŞÜME ETKİSİ.....	21
1.3.1. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞUŞU VETARİHSEL GELİŞİMİ.....	23
1.3.2. AVRUPA TOPLULUKLARI (AKÇT, AAET, AET).....	25
1.3.2.1. 1951 PARİS ANTLAŞMASI VE AVRUPA KÖMÜR ÇELİKTOPLULUĞU...25	
1.3.2.2. 1957 ROMA ANTLAŞMALARI: AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU (AET) VE AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU.....	26
1.4. TEK AVRUPA SENEDİ.....	27
1.5. AVRUPA BİRLİĞİ ANTLANŞMASI.....	28
1.5.1. ÜÇ SÜTUN.....	29
1.5.2. SUBSİDİARİTE (YERELLİK) İLKESİ.....	29
1.6. AMSTERDAM ANTLAŞMASI.....	31
1.7. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİ.....	32
1.8. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SÜRECİ.....	33
1.8.1. ANKARA ANTLAŞMASI.....	34
1.9. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNİN TÜRK KAMU YÖNETİMİNE ETKİSİ.....	38
1.9.1. TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE KAMU YÖNETİMİ ALANINA GİREN REFORMLAR VE İLKELER.....	41
1.9.1.1. GÜVENİLİRLİK VE ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK.....	44
1.9.1.2. AÇIKLIK VE SAYDAMLIK.....	44
1.9.1.3. HESAP VERME SORUMLULUĞU.....	45
1.9.1.4. VERİMLİLİK VE ETKİNLİK.....	45
1.9.1.5. KATILIMCILIK.....	46
1.9.1.6. DEVLETİN ROLÜNDE DEĞİŞİM.....	46
1.9.2. AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNİN SİVİL TOPLUM KULUŞLARI VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNE ETKİSİ.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN ROLÜ VE FAALİYETLERİ

2.1. TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	59
--	----

2.1.1. BİRİNCİ DALGA KADIN HAREKETİ.....	60
2.1.1.1. YARDIM DERNEKLERİ.....	62
2.1.1.2. KÜLTÜR AMAÇLI DERNEKLER.....	62
2.1.1.3. SİYASAL PARTİLERİN KADIN ÖRGÜTLERİ.....	63
2.1.1.4. FEMİNİST KADIN DERNEKLERİ.....	63
2.1.1.5. SİYASAL AMAÇLI KADIN DERNEKLERİ.....	64
2.1.2. İKİNCİ DALGA KADIN HAREKETİ (1980 SONRASI).....	67
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN ROLÜ VE FAALİYETLERİ.....	80
2.2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA İZLENİLEN POLİTİKALAR.....	80
2.2.1.1. EŞİT MUAMELE, OLUMLU EYLEM VE OLUMLU AYRIMCILIK POLİTİKALARI.....	82
2.2.1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARININ ANA PLAN VE PROGRAMLARA YERLEŞTİRİLMESİ (GENDER MAINSTREAMİNG)	86
2.2.2. TÜRKİYE'DE KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ POLİTİKALARI	89
2.2.3. TÜRKİYE'DA KADIN ÖRGÜTLENMELERİ VE FAALİYETLERİ.....	93
2.2.3.1 TÜRKİYE'DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER	95
2.2.3.2. KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİM SEVİYESİNİN YÜKSELTİLMESİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR	96
2. 2.3.3. SİYASETTE VE KARAR MEKANİZMALARINDA KADIN ORANININ YÜKSELTİLMESİNE YÖNELİK YAPILAN FAALİYETLER.....	96
2.2.3.4. KADINLARIN ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIMI YÖNÜNDE YAPILAN FAALİYETLER.....	98
2.2.3.5. KADINLAR LEHİNE YASAL MEVZUAT DÜZENLENMESİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	99
2.2.3.6. KADIN SORUNLARI KARŞISINDA KAMUOYU OLUŞTURMA FAALİYETLERİ.....	101
2.2.3.7. TÜRKİYE'NİN KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMA KONUSUNDA VERDİĞİ ULUSLARARASI TAAHHÜTLERİN TAKİBİ.....	101
2.2.3.8. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN AB'YE KATILIMI YÖNÜNDE LOBİ FAALİYETLERİ YÜRÜTME ÇALIŞMALARI.....	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADER ÖRNEĞİ ÇALIŞMA BULGULARI

3.1. TANITIM, AMAÇLARI VE FAALİYETLERİ.....	107
3.2. KADER'İN YÜRÜTTÜĞÜ PROJE VE FAALİYETLER.....	108
3.2.1. KADER'İN AB SÜRECİ İLE İLGİLİ PROJE VE FAALİYETLERİ.....	109
3.2.1.1. KADINLAR AVRUPA BİRLİĞİ'NE TAM ÜYE PROJESİ.....	111
3.2.1.2. KADINLAR İÇİN AVRUPA BİRLİĞİ, İLETİŞİM STRATEJİLERİ VE AĞ MODELLERİ SEMİNERLERİ PROJESİ.....	113
3.2.1.3. "TÜRKİYE'DE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KADINLAR: ORTAK BİR ANLAYIŞA DOĞRU" BAŞLIKLİ ULUSLARARSI SEMPOZYUM.....	116
3.2.2. KADER'İN DİĞER PROJE VE FAALİYETLERİ.....	117
3.2.2.1. TAMAMLANMIŞ PROJE VE FAALİYETLER.....	117
3.2.2.1.1. KADINLAR BİLGİSAYAR BAŞINA PROJESİ.....	117
3.2.2.1.2. İNTERAKTİF KADIN PROJESİ.....	118
3.2.2.1.3. MEDA EĞİTİMİ PROJESİ.....	118
3.2.2.1.4. ARAMA KONFERANSI.....	119
3.2.2.1.5. KADIN SORUNLARINA ÇÖZÜM ARAYIŞI KURULTAYI.....	119
3.2.2.1.6. KADER YEREL YÖNETİMLERE ADAY OLAN KADINLAR İÇİN EĞİTİCİ EĞİTİMİ PROJESİ.....	120
3.2.2.1.7. KADER YEREL SEÇİM ÇALIŞMALARI.....	120
3.2.2.1.8. CEDAW ÇALIŞMALARI.....	121
3.2.2.1.9. EKONOMİK ŞİDDETE HAYIR KAMPANYASI DAHİLİNDEKİ ÇALIŞMALAR.....	121
3.2.2.2. KADERİN DEVAM EDEN PROJE VE FAALİYETLERİ.....	121
3.2.2.2.1. KOTA ÇALIŞMALARI.....	121
3.2.2.2.2. EĞİTİMDE VE TOPLUMSAL KATILIMDA CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASI PROJESİ.....	122
3.2.2.2.3. KADINI SİYASETTE GÜÇLENDİRME PROJESİ (MATRA).....	125
3.2.2.3. KADER'İN YAPILMASI PLANLANAN PROJE VE FAALİYETLERİ.....	128
3.2.2.3.1. GENÇLİK PROJESİ.....	128
3.2.2.3.2. SÜREKLİ KADIN SİYASET OKULU PROJESİ.....	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA.....	136
ÖZGEÇMİŞ.....	146

KISALTMALAR DİZİNİ

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AAETA	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması
AB	: Avrupa Birliği
ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Topluluğu
AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKL	: Avrupa Kadın Lobisi
CEDAW	: Convention on Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
ÇATOM	: Çok Amaçlı Toplum Merkezi
Çev	: Çeviren
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İMF	: International Monetary Fund
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
KA.DER	: Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği
KAGİ.DER	: Kadın Girişimci Derneği
KAYA	: Kamu Yönetimi Araştırma Projesi
KSSGM	: Kadının Statüsü ve Sorunlar Genel Müdürlüğü
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MEHTAP	: Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi
NATO	: North American Tready Organization
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SIGMA	: Kamu Yönetimi İçin Avrupa Prensipleri

STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TODAİE	: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TUSİAD	: Türk Sanayici ve İşadamları Derneği
TUGİAD	: Türk Genç İş Adamları Derneği
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
UNDP	: United Nations Development Programme
UP	: Ulusal Program

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No:

Çizelge 2.1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Kadın Örgütlenmelerinin İllere Göre Dağılımı	93
Çizelge 2.2. Türkiye’de 1999 ve 2000 Yıllarına Göre Kadınların Yerel Meclislerde Temsil ve Katılım Oranları	97
Çizelge 2.3. 2004 Yılı 15 Yaş Üzeri Kentte İşgücüne Katılım Oranı	98
Çizelge 2.4. 2004 Yılı 15 Yaş Üzeri Kırdaki İşgücüne Katılım Oranı	98
Çizelge 3.1. KADER, AÇEV, ERG Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından 2005-2008 Tarihleri Arasında Gerçekleştirilecek Olan Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi	124

GİRİŞ

Toplumsal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişimler, serbest piyasa ve rekabet anlayışının yaygınlaşması, vatandaşların kamu hizmetlerinde artan kalite beklentileri, hızlı nüfus artışı, kentleşme ve göç olgusu, çevre sorunlarının küresel boyut kazanması, yolsuzluklar, gelir dağılımı bozuklukları, kamu harcamalarındaki artış ve borçlanma sorunları, kamu hizmetlerine olan artış ve bunun sonucu hizmetlerin genişlemesi ve kamu kurumlarının etkinliğinin ve kamu görevlilerinin performanslarının düşüklüğü, bölgesel bütünleşmeler ve ulus-üstü örgütlenmelerin güç ve etkilerindeki artış, kamu yönetimlerinde değişimi zorunlu kılmıştır. (Gül,1999: 15) Avrupa birliği ile bütünleşme süreci de bu değişimi zorlayan önemli bir neden olarak devam etmektedir. 1980’li yıllarla birlikte devletin yeniden yapılandırılması anlayışı kamu yönetiminde önemli değişikliklere yol açarken geleneksel kamu yönetimi anlayışı sorgulanır hale gelmiş ve yeni bir kamu yönetimi anlayışı oluşmaya başlamıştır. (Aktel, 2001: 285)

Geleneksel kamu yönetimi; hizmetlerin doğrudan sunumuna odaklanma, merkezileşmiş bürokrasiyi en iyi örgütsel yapı olarak kabul etme, programları yukarıdan aşağıya denetim mekanizmasıyla gerçekleştirme, bürokrasiyi vatandaş katılımını sınırlayacak biçimde kapalı sistemler olarak örgütlenme, etkinlik ve ussallığı en önemli değerler olarak görme ve yöneticileri politika oluşturmaktan çok kamusal hedeflere etkin bir biçimde ulaşmakla görevli kılma olarak belirlenebilir. (Erençin, 2002: 26)

Yeni kamu yönetimi yaklaşımını simgeleyen temel ilkeler ise; vatandaşın müşteri olarak merkezde yer alması, elde edilen sonuçlar hakkında hesap verebilirlik, merkeziyetçi olmayan yönetim ve hizmet sağlamada kamu ve özel kesim birimlerinin rekabet etmesi, özelleştirme, yönetimde esneklik, yönetim ve siyasetin ayrışması, iletişim teknolojilerinin daha çok kullanılması olarak ifade edilmektedir. (Erençin, 2002: 26) Merkezi yönetimin küçültülmesi ile birlikte yerel alanda,

toplumun değişik kesimleri arasında işbirliğini geliştirici önlemlerde gündeme gelmektedir. Bu tercihin yeni kamu yönetimine yansması kamu yönetimi için uygun bir model olarak önerilen ve kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum işbirliğinde yönetim olarak ifade edilen yönetişimdir. (Karaman, 2000: 37-53)

Yönetişim kavramı, kamu yönetimi özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının içine alan kompleks bir sistem ve bunların kendi aralarındaki karşılıklı etkileşimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Burada merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşları dışında sivil toplum örgütlerinin de yönetim sistemine dahil edilmesi söz konusudur. (Eryılmaz, 1999: 28)

Toplumsal sorunları çözme işlevini yüklenen en büyük örgütler olarak devletin ve kamu yönetimlerinin yetersiz kalması bilgi toplumunda bireylerin kendi örgütlenmeleri ile doldurulur hale gelmiştir ve giderek fark edilmiştir ki; aslında bu alanlar kamu kurumlarının düzenlemesi gereken alanlar değil sivil toplum kuruluşlarının bizatihi kendilerinin düzenleyebileceği kendi öz alanlarıdır. Böylece sivil toplum kuruluşları çözüm arayışlarının nesnesi olmaktan çıkıp yeni kamu yönetimi anlayışının öznesi olmaya yönelmişlerdir. (Naido, ty:58) Görüldüğü üzere yeni kamu yönetimi ve yönetişim çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli bir rol atfedilmektedir. Sarıbay'a göre (1997: 32) sivil toplum kuruluşları şöyle tanımlanmıştır:

Sivil toplum; gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü sosyal bir yapılanmadır.

Sivil toplumun en önemli işlevi demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesinde görülmektedir. Demokrasinin tabandan tavana doğru yaygınlaşması, politik kadroların yetişmesi, siyasal partilere sosyal bir taban teşkil etmesi ve devlet üzerinde sınırlayıcı bir mekanizma rolü oynaması gibi konularda sivil toplum kuruluşları çok kritik bir öneme sahiptir. (Çaha,1998: 24-25)

Günümüzde sivil toplum kuruluşları toplumun taleplerini resmi kuruluşlara yüksek sesle duyuran, toplumda kendini güçsüz hisseden insanların gücünü iletişim imkanlarıyla arttıran kuruluşlardır. (Tosun, 2001: 226) Bu bağlamda sivil toplum

demokratik toplumların olmazsa olmaz öğelerinin başında gelmektedir. Demokrasi kültürünü besleyen sivil değerlerin, saygı, tolerans, karşılıklılık gibi inşasına katkıda bulunan temel aktörlerdir.

Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliği bütünleşmesi içinde yer almaya doğru ilerlerken sivil toplum hareketine büyük ihtiyacı vardır. Avrupa Birliği aday ülkelerde Avrupa Birliği'ne üyeliğin ön koşulunun oluşturan Kopenhag Kriterlerine uyum çerçevesinde sivil toplumun gelişmesine büyük önem vermektedir. (Dal, 2005:7)

Türkiye'de bu süreç içerisinde tam üyelik hedefinin gerçekleştirilebilmesi için sivil toplum örgütlenmeleri arasındaki işbirliği ve ortaklıklara büyük ihtiyaç vardır. Konumuzun esasını oluşturan kadın örgütlenmelerin bu sürece katkısı, Türkiye'de sivil toplum inisiyatifiyle gerçekleştirilen bir çok toplumsal harekette kadın örgütlenmeleri sivil toplum kuruluşlarını birleştirici rol oynamışlardır. Türkiye'de kadın örgütlenmeleri kadına yönelik politikaları değiştirip dönüştürmede etkin rol oynamaktadırlar. (Güner, 2004:8)

Ecevit'e göre kadın örgütleri Türkiye'de gelişen sivil toplum kuruluşlarının en yaygın ve en aktif örgütleridir. Demokratik inisiyatifin oluşması, toplumsal dinamizmin demokrasi doğrultusunda harekete geçirilmesi, ayrımcılıkla mücadele ve cinsler arası eşitliğin sağlanması konularında Türkiye için önemli örgütler konumundadırlar. Toplu eylem ve kampanya örgütleme, milletvekillerine, başbakana ve cumhurbaşkanına mektup ve telgraf gönderme milletvekilleri ile bire bir görüşme, yerel ve ulusal basından yararlanma gibi araçlar ile kamu politikalarının oluşturulması sürecine katılmaktadırlar. (Ecevit, 2004:3)

Ecevit'e göre Kadın örgütlenmelerinin ana gelişim çizgisi şu şekildedir.

- Erkeklerin hiyerarşik üstünlüğüne dayalı olan mevcut toplumsal yapıyı sorgulamakta ve eleştirmektedirler. Kadınlara yönelik her türlü ayrımcılığa karşı çıkmakta ve onların güçlenmesi için çalışmaktadırlar.

- Esas olarak kadına yönelik ayrımcılığı ve bu durumdan kaynaklanan sorunları tartışmalar da, tüm ayrımcı politikalara karşı tavır alıcı bir yaklaşımları vardır.
- Kadın hareketinden ve onun feminist söyleminden önemli derecede etkilenmiş ve dönüşmüşlerdir.
- Küresel sivil toplum hareketlerinden etkilenmiş ve dünya kadın hareketi ile ilişkilerini güçlendirmişlerdir.
- Sayıları hızla süreç içerisinde artmıştır.
- Coğrafi olarak yaygınlaşmışlardır.
- İlgili alanları ve faaliyetler çeşitlenmiştir.
- Önemli bir kadın eylem alanı oluşturmuşlardır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SORUSU

Avrupa Birliği sürecinde değişen yönetim anlayışı ve bu süreçte kadın örgütlenmelerinin üstlenmiş oldukları rol ve faaliyetleri bir kadın örgütlenmesi örneğinde (KADER) incelenecektir. Dolayısıyla bu çalışmanın konusu Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci ve kadın örgütlenmeleridir.

Bu konu çerçevesinde tezin araştırma sorusu ise “Avrupa Birliği sürecinde kadın örgütlenmeleri nasıl bir rol oynamaktadırlar?” dır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması günümüzde en temel insan hakları bağlamında ele alınmaktadır. Gerek Birleşmiş Milletler, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslar arası kuruluşlar gerek Avrupa birliği düzeyinde bu konuda önemli adımlar atılmaktadır. Ülkelerin kadın erkek eşitliği alanında içinde bulunduğu durum o ülkenin uygarlık seviyesinin göstergeleri arasında bulunmaktadır. Ülkemizde kadın haklarının geliştirilmesi ve kadınların sosyal, kültürel, ekonomik gelişimine katkıda bulunmak amacına hizmet eden bir çok kadın örgütlenmeleri faaliyet göstermektedir.

Avrupa Birliğine katılım sürecinde Avrupa birliğinin önem verdiği temel konular arasında kadın konusu çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma ile kadın örgütlenmelerinin bu süreçte nasıl bir rol oynadıkları KADER örneğinde ortaya konmaya çalışılacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Türkiye’de kadın haklarını savunmak ve kadın sorunlarını çözmek amacıyla bir araya gelen kadınlar, dernek, vakıf, grup, inisiyatif, girişim, şirket, kooperatif ve platform gibi değişik adlar altında örgütlenmeler oluşturmaktadırlar.

Türkiye’de kadın örgütlenmelerinin sayısal dökümü ile ilgili kapsamlı bir araştırma 2002 yılında “Türkiye’deki Kadın Örgütleri Veri Tabanı Projesi” çerçevesinde Prof. Dr. Yıldız Ecevit Koordinatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Proje çerçevesinde Türkiye’de kadınların en yoğun olarak örgütlendikleri 41 ilde bulunan örgütler tek tek ziyaret edilmiş ve sosyal bilimlerin araştırma teknikleri, özellikle mülakat ve gözlem kullanılarak, örgütler hakkında ayrıntılı bilgiler sağlanmış ve elde edilen bilgiler “Türkiye’de Kadın Örgütleri Rehberi 2004” ismi ile kitap olarak Uçan Süpürge tarafından yayınlanmıştır. Çalışma sırasında zaman kaybı olmaması için yeni bir sayısal döküm yapmak yerine Prof. Dr. Yıldız Ecevit tarafından yürütülen bu çalışmanın sayısal verilerinden yararlandım. Buna göre Türkiye’de kadının sosyal kültürel ekonomik siyasal gelişimine katkıda bulunmak amacı ile çalışan 311 kadın örgütü bulunmaktadır. Bunlardan 209’u dernek, 25’i vakıf, 23’ü inisiyatif, 15’i oluşum, 14’ü platform, 13’ü kooperatif, 8’i şirket, 4’ü girişim olarak faaliyet göstermektedir. Bunları çalışma alanlarına göre sınıflandırmasını yapacak olursak; Türkiye’de aile içinde ve dışında kadına yönelik şiddetin sorgulanması ve kadınlara yönelik sığınma evleri açmak amacı ile kurulmuş kadın örgütlenmeleridir. Buna örnek olarak Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’nı gösterebiliriz. Diğer bir kısmı kadının statüsünü yükseltmek, kadınları eğitmek amacı ile kurulmuşlardır. Bunlara örnek olarak, Soroptomist Kulüplerini (İş ve Meslek Kadınları Derneği) verebiliriz.

Kadının siyasette daha fazla yer almasına yönelik kurulan örgütlenmeler; bu alanda faaliyet gösteren örgütlenmelerin başını Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER) çekmektedir. Anne bebek ölümlerini azaltmak, çocukluk

gelişimine ve yetişkinlerin eğitime yönelik faaliyet gösterenlerin başında Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) gelmektedir.

Ulusal ve uluslar arası düzeylerde resmi ve sivil politikalara toplumsal cinsiyet bakış açısının yerleştirilmesi, yasalarda kadın-erkek eşitliğinin tam olarak sağlanması amacına yönelik faaliyet göstermektedirler. Kadının İnsan Hakları-Yeni Çözümler Vakfı bu alanda çalışmalar yapan kadın örgütlenmelerine örnek olarak gösterilebilir. Kadın girişimciler yaratmak, kadın girişimci adaylarını güçlendirmek, aralarında iletişim ve dayanışma sağlayabilecekleri ortamlar yaratma amacına yönelik faaliyet göstermektedirler buna örnek olarak Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER) verilebilir. Kadın örgütlenmeleri yukarıda sayılan faaliyet alanlarında çalışmalar gerçekleştirmektedirler.

Çalışma kapsamında 1997 yılında kurulan ve siyasi temsil alanında kadınların siyasi katılım ve temsilini artırmak amacıyla kurulan, (Türkiye'nin 11 ilinde şubesi, 6 ilinde girişim grubu bulunan) kadın örgütlenmelerinden Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER)'nin faaliyetleri ve projeleri ele alınmıştır. Çalışmada KADER'in örneklem olarak seçilmesinin en büyük nedeni kurumsallaşma sürecini önemli ölçüde gerçekleştirmesi, Avrupa Birliği sürecinde önemli projeler üstlenmiş olması ve Türkiye Ulusal Koalisyonu çatısı altında bir araya gelen 52 kadın kuruluşunun Avrupa Kadın Lobisine üyeliği çalışmalarının bu kuruluş tarafından yürütülmüş olması etkili olmuştur.

4. ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ VE İÇERİĞİ

Araştırmada literatüre dayalı betimleyici çalışma yapılmıştır. Örneklem Avrupa Birliği ile ilgili faaliyet gösteren kadın örgütleri içinden seçilmiştir. Çalışmanın içeriğinde Avrupa Birliği sürecinin de etkisi ile değişen kamu yönetimi

anlayışının bir sonucu olan yönetim yaklaşımı çerçevesinde sivil toplum örgütlerinin önem kazanması ve sivil toplumun kuruluşları içerisinde önemli bir yer tutmakta olan kadın örgütlenmelerinin Avrupa Birliği sürecinde oynadıkları rol ve faaliyetler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde faaliyet ve işbirlikleri bakımından göze çarpmakta olan Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KADER) örnek olay olarak faaliyetleri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞMENİN YÖNETİM ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİME ETKİSİ

II. Dünya savaşı sonunda yaygın olarak kabul gören refah devleti anlayışı, kamu yönetimi alanını oldukça genişletmiştir. Bu dönemde ülkelerin kamu harcamaları artmış, borç oranları artmış ve kamu yönetimi aşırı yüklenmişliği, verimsizliği, yönetilmezliği görüşleri ağırlık kazanmıştır. (Sallan Gül, 1999: 69-70)

Sallan Gül'e göre bu görüşlerin temelinde iki dayanak noktası olmuştur. Bunlardan ilki çoğulcu demokratik süreçte, kitlesel taleplerin devletin alanını sürekli genişlettiği, harcamaları artırdığı ve kamu yönetiminde verimliliği ve kaliteyi sürekli düşürdüğüdür. Diğer de, günümüzde artık, geleneksel kamu-özel yönetim ayrımının anlamsızlaştığıdır. Bunun en önemli nedeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin üretim-tüketim ve iş gücü piyasasında değişimlere yol açtığı ve özünde post fordist nitelikte olduğudur. Keynesci refah devletinin tam istihdamının yerini kısmi zamanlı ve kısa dönemli sözleşme ile serbest piyasa ekonomisine geçiş almıştır. (Sallan Gül, 1999:70)

1980'li yıllarla birlikte tüm dünyada yeni liberal düşünceleri benimseyen yeni sağ politikacıların iktidarı sonucu devlet, yeni liberal değerler etrafında yeniden şekillendirilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, etkinlik, esneklik, risk almak, girişimcilik ruhunu taşımak, rekabet ve kar, kalite, müşteri memnuniyeti gibi amaçlar önem kazanmıştır. Ayrıca vatandaşlara müşteri gözüyle bakılması, serbest piyasa ve rekabet felsefesinin kamu yönetiminde de egemen kılınması, özelleştirme, özel sektöre ihale etme gibi yöntem ve düşünceler uygulamaya koyulmuştur. Bu tezleri öne süren yeni liberal görüşler “yeni kamu yönetimi”, “kamu tercihi” ve “toplum kalite yönetimi” gibi adlar etrafında dile getirilmiştir. (Sallan Gül, 1999: 70)

Bu çerçevede Türk kamu yönetiminde çağdaş yönetim tekniklerinin benimsenmesi kamu hizmetlerinin kalitesini ve verimliliğini arttırmaya yönelik yaklaşımların hayata geçirilmesini gerektiren yada bunların tartışma gündemine gelmesine yol açan nedenler, dünyanın diğer ülkelerindeki kamu yönetimlerini etkileyen ve değişim sürecine girmesini yol açan nedenlerden farklı değildir. Küreselleşme ile birlikte, ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasal sınırları bir çok bakımdan anlamsız kılan insanların devlet yönetimine olan bakışlarını ve kamu hizmetlerine ilişkin beklentilerini büyük ölçüde değiştiren, bireycilik, rekabetçilik, karlılık, verimlilik, esneklik gibi girişim ruhuna ve özgürlükçü düşüncelere dayalı değerlerin yönetim anlayışına egemen olmasını sağlayan ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel değişim dinamikleri tüm dünyadaki kamu yönetimlerini etkilediği gibi Türk Kamu yönetimini de etkilemiştir. (Saran, 2005: 8)

Kamu yönetimi alanında ki bu değişimle geçmeden önce geleneksel kamu yönetimi anlayışından bahsedilmesinin yararlı olacaktır.

1.1. GELENEKSEL YÖNETİM ANLAYIŞI

Geleneksel yönetim anlayışı, literatürde, kamu yönetiminin yapısında ve işleyişinde yakın zamana kadar egemenliğini sürdürmüştür. Geleneksel yönetim anlayışı aşağıdaki ilke ve düşüncelere dayanmaktadır;

İlk olarak geleneksel kamu yönetimi bürokrasi modeline göre örgütlenmiştir. bu model, ayrıntılı kurallara ve biçimselliğe dayalı, gayri şahsi, katı hiyerarşi, kariyeri esas alan ve merkeziyetçi nitelikler taşımaktadır. Bu ilkelerin kamu yönetiminde, tarafsızlığı, verimliliği ve etkinliği sağlayacağı varsayılmıştır. Kamu sektörü, uzun süre bu ilkelerin etkisi altında kalmış ve bunlara katı bir şekilde bağlılık, örgütleri işletmenin en iyi yolu olarak görülmüştür. (Eryılmaz, 1999: 23) Nitekim Türk kamu yönetiminin temel özelliklerinin başında merkeziyetçilik olgusu gelmektedir. Merkeziyetçilik, kamusal kaynakların ve yetkinin tek bir merkezde, başkentte kullanılması demektir. (Karatepe, 1995: 169)

Türkiye’de yönetim Tanzimat’tan beri, son derece merkezi ve katı kurallara bağlı bir tutum izlemektedir. Bunun en önemli nedenlerinden birisi inkılapçı ve reformcu değişikliklerin ancak güçlü bir bürokrasi aracılığıyla olabileceği inancıdır.

(Cem, 1975: 5) Devletin bekası, bürokrasinin gücü ile eşdeğer görülmüştür. Yönetimin, önceden belirlenmiş kurallara aşırı bağıllığı, toplumdan gelen talep ve beklentilere cevap vermesini engellemiştir. (Eken, 1995: 267)

İkinci olarak devletin kamusal mal ve hizmetlerin üretim ve dağıtımında, kendi örgütleri (bürokrasi) vasıtasıyla doğrudan görev alması gerektiği düşüncesidir. Devlet, refah devleti anlayışının etkisiyle bu alandaki rolünü artırmıştır. Bir çok mal ve hizmetin üreticisi olarak ekonomide önemli bir ağırlık kazanmıştır. Doğrudan mal ve hizmet üretimi ve bunların dağıtımı konusunda standartlar belirlenmiştir. Kamu görevlilerinin faaliyetleri ayrıntılı düzenlemelere tabi tutulmuş, kural ve süreçlere aşırı bağımlılık ortaya çıkmıştır. Yönetim toplum ve bireylere hizmet etmek yerine, kuralları ve normları, amaçlara bakılmaksızın katı bir şekilde uygulamayı bir yöntem haline getirmiştir. (Eryılmaz, 1999: 23)

Üçüncü ilke siyasi ve idari konuların birbirinden ayrılabilmesine dayanmaktadır. Kamu yönetiminin görevi, talimatları ve kuralları uygulamaktan ibarettir. Kısaca siyasiler, kamusal alanda yapılacak olanları belirleme, kamu yöneticileri de bunları uygulamakla görevlidir. İdareye siyasi kurumlara kesin bir itaat görevi verilmiştir. Böylece idare, denetim altına alınmış ve sorumluluğu da temin edilmiş olmaktadır. İdarenin denetimi, merkeziyetçi yöntemle, hiyerarşik basamaklar vasıtasıyla ayrıntılı bir şekilde yapılmaktadır. Bu denetimde kurumların performans hedefleri ve maliyetleri ikinci planda kalmakta, piyasa mekanizması dikkate alınmamaktadır. Denetimde esas olan, yasal ve finansal ilkelere uyulup uyulmadığının kontrol edilmesidir. Bu denetim biçimi, kamu bürokrasisinin yine kendi içindeki bürokratik organlarca yürütülmesi esasına dayanmaktadır. Hizmetlerde nitelikten çok nicelik önem taşımaktadır. (Erençin, 2002: 26; Eryılmaz, 1999: 23-24) Bunun sonucu olarak bürokratlarda, doğabilecek muhtemel sorumluluktan kurtulmak için, hizmetlerin etkin yürütülmesinden çok prosedürlerin yerine getirilmesine dikkat etmektedirler. (Karatepe, 1995: 168)

Dördüncü ilke, kamu yönetimi yönetimin özel bir biçimidir. Özel sektörün yönetiminden oldukça farklıdır. Çalışanların hayat boyu istihdamına göre düzenlenmiştir. Bu anlayışa göre biçimlenen kamu yönetimi topluma karşı doğrudan sorumluluğu ya da piyasaya karşı duyarlılığı olmayan, daha çok siyasilerin ve

bürokratların talimatlarına göre işleyen bir nitelik göstermiştir. Geleneksel kamu yönetimi, uygulamada bürokratik ve siyasal yönetim biçimine dönüşmüştür. (Erençin, 2002: 26-27; Eryılmaz, 1999: 24)

1.2. YENİ YÖNETİM ANLAYIŞI

1970 ve 1980’li yıllarda ortaya çıkan yeni liberal minimal devlet anlayışıyla temellenen yeni kamu yönetimi anlayışı, kamu kesiminin örgütlenme ve işi görme tekniklerinde yeni açılımlar ortaya koymuş, kamunun faaliyet alanının daraltılması için yoğun çaba harcanmıştır. Dünya Bankası, OECD, IMF gibi uluslar arası kuruluşların da çalışmalarıyla bu konudaki gündem güçlenmiştir. (Kutlu, 2003: 5)

Bu yeni yaklaşım ya da anlayış “işletmecilik” (managerialism), “yeni kamu işletmeciliği” (new public management) ve piyasa temelli kamu yönetimi (market-based public administration) ya da “girişimci idare” (entrepreneurial government) gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Bu yaklaşımı savunanlar “yönetim” (administration) ile “işletme” (management) kavramı arasındaki farkı vurgularlar. Onlara göre “yönetim” kavramı “işletme” kavramından daha dar bir anlama sahiptir. Yönetim süreçlere, yöntemlere ve kurallara uygun olarak işleri sevk ve idare etmektir. İşletme ise, yalnızca talimatlara ve yönergelere göre iş yapmak yerine, hedefleri ve öncelikleri belirleme, hedeflerin başarılmasını yönelik planlar yapma, insan kaynaklarını etkin kullanma, performans değerlendirme ve yapılan işlerden sorumluluk alma gibi birçok fonksiyonu ifade etmektedir. (Eryılmaz, 1991: 25)

Bu çerçevede daha sistematik olarak yeni kamu yönetimi anlayışının temel özelliklerini dört noktada toplayabiliriz. (Al, 2002: 151; Eryılmaz, 1991: 26; Shamsul, 2002, Çeviren Özer, 2004: 207)

Birinci olarak yeni yönetim anlayışı, Max Weber’in bürokrasi modeline dayalı örgütlenmeye karşı çıkar. Bu model değişen şartlar karşısında verimsizliğin, hantallığın ve kırtasiyeciliğin nedeni haline gelmiştir. Yöneticilerin risk almasını engellemekte, zaten kıt olan kaynakları etkin şekilde kullanmak bir yana israfına yol açmaktadır. Kamu kurumlardaki yöneticilerde hakim güdü hata yapmamaktır. Geleneksel yönetim anlayışında yönetiminde, yenilik ve yaratıcılık tehlikeli; kurallara körü körüne uymak ve hata yapmamak en doğru yol olarak görülür. Yeni

yönetim anlayışına göre merkeziyetçi, hiyerarşik kademelere ayrılmış, aşırı standartlaşmış ve uzmanlaşmış Weberyen bürokratik yönetim modelinin değişime cevap vermeyen yapısı yerine esnek, küçük organizasyon ve desentralizasyon anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılmalıdır. (Eryılmaz, 1991: 26)

Modern anlamda desentralizasyon, merkezi yönetimin elindeki planlama, karar verme (decision making), kaynak oluşturma ve bunları yürütme gibi bir takım idari yetkilerin, taşra (çevre) kuruluşlarına, yerel yönetimler ve idarenin dışındaki gönüllü örgütlere (vakıf, dernek gibi) aktarılmasıdır. “Yetki genişliği” “yetki devri”, “hizmette yerellik” (subsidiarite) ve “özelleştirme” de desentralizasyon kavramı içinde değerlendirilmektedir. (Eryılmaz, 2002: 225)

İkinci olarak, devletin faaliyet alanı daraltılmalıdır. Yeni yönetim anlayışını savunanlar devlete şu rolleri yüklemektedirler. (Eryılmaz, 1991: 26)

- Devlet firmalar arasında rekabeti geliştirmelidir.
- Devlet, yönetimde bürokrasinin yaptığı kontrolü topluma aktarıp vatandaşları daha yetkili kılmalıdır.
- Devlet, kendi kurumlarının performansını sonuçlara odaklanmak suretiyle ölçmelidir.
- Kamu kurumlarını, onların kural ve düzenlemeleri değil, onların hedef ve misyonları yönlendirmelidir.
- Kamu kurumları çevrelerini “müşteriler” olarak yeniden tanımlamalı ve onlara seçenekler sunmalıdır.
- Kamu kurumları problemlerini ortaya çıkmadan önce önlemelidir.
- Kamu kurumları, katılmalı yönetimi kapsayacak şekilde otoritelerini desantralize etmelidir.
- Devlet yalnızca kamu hizmetlerinin hazırlanması ve sunulmasında yoğunlaştırmamalı, aynı zamanda toplumsal sorunları çözmek için kamu, özel ve gönüllü sektörler arasında katalizör görevi yapmalıdır.

- Kamu yöneticileri kaynak üreten girişimci ruhuna sahip olmalıdır.

Üçüncü olarak yeni yönetim anlayışı, performans hedeflerine, sonuçlara, hizmetlerin niteliğine, etkinliğine, verimliliğe, müşteri merkezli hizmet anlayışına vurgu yapmaktadır. (Yaşamış, 1994: 214)

Dördüncü olarak yeni yönetim anlayışı, kamu yönetiminin yalnızca siyasi liderliğe değil, aynı zamanda da halka karşı sorumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşıma göre yöneticiler, yalnızca kurallara ve prosedürlere uygun davranmakla sorumluluklarının gereğini yerine getirmiş sayılmamakta, yaptıkları işlerin sonuçlarından da sorumlu tutulmaktadırlar. Siyasi liderlik ile bürokratlar arasındaki etkileşim önem kazanmaktadır. Yeni yönetim anlayışında, örgütün gerektirdiği etkinlik ve verimlilik ihtiyacı ile politikacıların tercihleri ve verdikleri sözler arasında bir denge kurulmaya çalışılmaktadır. (Eryılmaz, 1999: 28)

1.2.1. YÖNETİŞİM TANIMI, İYİ VE KÖTÜ YÖNETİŞİM ÖĞELERİ

Son yirmi yıldır kamu sektöründe yaşanan ilgisizlik, yolsuzluk ve etkin olmayan yöntemlerden kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi amacıyla ve küreselleşmenin de etkisiyle dünyada bir çok ülkede kamu yönetimi reformları, yeni yönetim anlayışı adıyla gündemleri oluşturmaktadır. Yeni kamu işletmeciliği adıyla özetlenen yaklaşımların başlıca savı bürokrasinin verimsiz yanları ile ilgilenmek ve bu nedenle ortaya çıkan sorunların, bunlar yerine özel sektör politika ve uygulamalarının konmasıyla giderilmesidir. Küreselleşme, bilgi teknolojisi, ekonomik ve siyasal liberalleşme, dış yatırımlar, dijitalleşen ekonomiler ve daha birçok gelişme, sosyal güçlenmeyi getirerek yöneten-yönetilen arasındaki değişen ilişkinin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Verimlilik, sorumluluk, katılım ve etkinlik artık kamu yönetimi yazınında hiç de yadsınamayacak ilkeler olmuştur. Bunların birbirleriyle uyum içinde yer alabileceği kavramsal çerçevenin ise “yönetişim” kavramıyla hayata geçirilebileceği kabul görmektedir. (Palabıyık, 2004: 2)

Tüm bu değişimleri açıklayan kavramsal çerçeve genelde “yönetişim” yaklaşımı içinde ele alınmakla beraber bu kavramın ne olduğu konusunda tam bir anlayış birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle yönetişim

kavramının değişik tanımlamalarını verdikten sonra bu tanımlamaların genel özellikleri belirtilmekte ve daha sonra yönetişimin olumlu ve olumsuz yönleri belirtilmeye çalışılmaktadır.

Devletin işlevini yeniden tanımlama arayışına koşut olarak 1990’larda biçimlenip yaygınlaşan yönetim kavramı, genel olarak otoritenin yapılanmasını, devlet dışındaki örgütsel ve kuramsal yapılar ile sivil toplumu da içine alan daha geniş bir çerçevede anlama ve açıklama çabalarını yansıtmaktadır. (Aközer ve Ortaç, 2002: 125) Kavramın ortaya çıkışı, Dünya Bankası’nın politikalarındaki değişimle ilgilidir. Kavram ilk olarak 1989 yılında Dünya Bankasının bir Afrika araştırmasında kullanılmıştır. İlk kullanımı “governance” olan kavramla, uluslar arası ilişkilerde siyasal boyutun kullanılması öne çıkmaya başlamıştır. Ancak daha sonra bu kavrama olumlu sıfat eklenerek “iyi yönetim” anlamına gelen good governance kavramı kullanılmaya başlamıştır. (Çukurçayır, 2003: 260; Aydın, 1999: 16-17; Eryılmaz, 1999: 28)

Yönetişim kavramı, kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını içine alan kompleks bir sistem ve bunların kendi aralarındaki karşılıklı etkileşimlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Burada merkezi yönetim ve yerel yönetim kuruluşlarının dışında, sivil toplum örgütleri, özel sektörü kapsayan geniş bir aktörler yelpazesinin varlığı ve bunların yönetim sistemine dahil edilmesi söz konusudur. Yönetişim, toplumu yönlendirmek ve yönetmek konusunda sorumluluk dengesinin devletten sivil topluma kaymakta olduğuna işaret etmektedir. (Aydın, 1999: 16-17; Eryılmaz, 1999: 28)

OECD’nin Küresel Yönetişim Komisyonu 1995’te şu tanımı benimsemiştir:

Yönetişim, gerek bireylerin gerekse kamusal yada özel kuruluşların ortak konularının yönetimi için izledikleri yolların toplamını belirtir. Yönetişim, çatışan ya da farklı çıkarların uyumlaştırılması ve işbirliğine dayalı adımların atılmasını sağlayabilecek kesintisiz bir süreçtir. Yurttaşlardan itaat talebinde bulunma yetkisine sahip formel kurum ve rejimlerin yanı sıra, halkın ve kurumların üzerinde anlaşmaya vardıkları ya da kendi çıkarına uygun gördükleri enformel düzenlemeleri de içerir. (Aközer ve Ortaç, 2002: 164)

UNDP'nin 1997 tarihli "Reconceptualizing Governance" başlıklı belgesinde ise yönetim kavramı;

Otoritenin toplum içinde dağılımı ile kamusal kaynakların yönlendirilmesinde ve ortak sorunların çözümünde etkili olan ve toplumu oluşturan birey ve grupların çıkarlarını dile getirdikleri, yasal haklarını kullandıkları, yükümlülüklerini yerine getirdikleri aralarındaki farklılıkları çözüme kavuşturdukları, süreçlerin, ilişkilerin ve kurumların toplamı olarak tanımlanmıştır. (Aközer ve Ortaç, 2002: 164)

UNDP'nin Yönetim Geliştirme ve Yönetişim Bölümü'nün 1998 tarihli "UNDP and Governance: Experiences and Lessons Learned" başlıklı belgesinde de devletin yanı sıra özel sektör ile sivil toplum örgütlerinin de yönetişimin tarafları arasında oldukları özellikle belirtilmiştir. (Aközer ve Ortaç, 2002: 164)

TODAİE'nin Kamu Yönetimi Sözlüğü, yönetim kavramını şöyle tanımlamaktadır: Yönetişim "Bir toplumsal-politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla elde edilen sonuçların oluşturduğu yapı ya da düzendir". (Çukurçayır, 2003: 260)

Bu tanımlamaların genel özellikleri (Palabıyık, 2004: 3);

- Kamu hizmetlerinde piyasa mekanizmalarının uygulama ve özelleştirme
- Yönetimde işbirliği
- Politik gücün toplumsal çalışmalar ile yönlendirilmesi
- Kararların tek başına merkezi yönetimce oluşturulmaması
- Hizmet dağılımlarının bağımsız aktörlerin kurduğu örgütler arası bağlantılarla sağlanması.

İyi yönetim ise, bugüne kadar ayrı ayrı durduğu vurgulanan kamu sektörü, özel sektör, üçüncü sektör (sivil toplum kuruluşları) bir araya getiren, birlikte

sorumluluk alabilecekleri, birlikte yönetebilecekleri ve denetleyebilecekleri, bir sistemi tanımlamaktadır. (Aktel, 2003: 161) İyi yönetişimin ilkeleri de genel yönetişim literatürü ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu temelde Çukurçayır’a göre iyi yönetişimin üç ögesi vardır. “Devletin verimli ve etkin olması, özel sektörün güçlendirilmesi ve bu amaçların sağlanması için sivil toplum denetiminin kurumsallaşması. (Çukurçayır, 2003: 226) İyi yönetişim kavramı ilk defa Dünya Bankası tarafından kullanılmıştır. Dünya Bankasına göre iyi yönetişimin başlıca öğeleri şu şekilde belirlenmiştir.

Bağımsız bir yargı sistemi ve sözleşmeleri uygulamak için yasal bir çerçeve, hesap verebilir bir yönetim, yönetimin her seviyesinde hukuka ve insan haklarına saygılı bir yönetim, toplumun kararlara etkin katılımı, uyumlu ve tutarlı politikalar üretme, etkin işleyen ve saydam bir yönetim olarak belirlenmiştir. (Coşkun, 2003: 43)

Buna karşılık Dünya Bankasının 1994 tarihli Governance: The World Bank’s Experience isimli raporunda kötü yönetişimin öğeleri ise şekilde ifade edilmiştir;

Politika oluşturmada keyfilik, sorumlu tutulamayan bir bürokrasi, işlemeyen yada adil olmayan bir hukuk sistemi, yürütme erkinin kötüye kullanılması, kamu yaşamıyla bağları kopuk bir sivil toplum ve yaygın yolsuzluktur. (Aközer ve Ortaç, 2002: 126)

Dünya Bankasının kullanımından sonra çeşitli ulusal ve uluslar arası kuruluşlar iyi yönetişim kavramını adapte edip uygulama yoluna gitmişlerdir. Örneğin Uluslar arası Gelişme için Avustralya Kurumu iyi yönetişimi “bir ülkenin sosyo-ekonomik kaynaklarının açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik ve hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda etkili bir şekilde yönetilmesi” olarak tanımlanmaktadır. Değişik ulusal ve uluslar arası kuruluşların iyi yönetişim kavramları bazı ortak ilkeleri içermektedir. Bu ilkeler sivil toplumun ekonomik ve sosyal hayata katılımı, hukuk devleti, basın ve ifade özgürlüğü, yönetimde açıklık ve şeffaflık, hesap verebilirlik vb. gibi ilkelere. (Coşkun, 2003: 44)

Avrupa Birliği tarafından hazırlanan yönetim raporu da benzer öğeleri içermektedir. Bu ilkeler açıklık, katılım, hesap verebilirlik, etkinlik, tutarlılık olmak üzere beş öğeden oluşmaktadır. (Aközer ve Ortaç, 2002: 179-180)

Buna karşılık Dünya Bankasının 1994 tarihli Governance: The World Bank's Experience isimli raporunda kötü yönetişimin öğeleri şu şekilde ifade edilmiştir; "Politika oluşturmada keyfilik, sorumlu tutulamayan bir bürokrasi, işlemeyen yada adil olmayan bir hukuk sistemi, yürütme erkinin kötüye kullanılması, kamu yaşamıyla bağları kopuk bir sivil toplum ve yaygın yolsuzluktur.

1.2.2. YÖNETİŞİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ, AVANTAJLARI VE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR

Yönetişim yaklaşımının en belirgin özelliği devletin merkezi yönetiminin kamu politikalarını uygulamadaki rolüne vurgu yapmasıdır. Bu anlamda yönetim tek yönlü ve merkezli, merkezi yönetimin belirleyici olduğu yönetim anlayışından çok yönlü ve merkezli yönetime geçişi ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kamu politikalarına ilişkin kararların alınması ve uygulamasında merkezi yönetim belirleyici güç değildir. Ulus devlet iktidarını uluslar üstü, yerel ve bölgesel güçlerle paylaşmak durumundadır. Ayrıca yönetim yaklaşımı özel ve gönüllü kuruluşların hizmet sağlamadaki ve stratejik karar alma süreçlerindeki artan rolüne dikkat çekmektedir. Yönetişimde kamunun yeni görevleri ayrıştırma ve eş güdüm, işbirliği ve gözetim, entegrasyon ve düzenleme olarak sınıflanmaktadır. (Coşkun, 2003: 47)

Yönetişimin diğer bir özelliği de işbirliğinde bulunan kurumların karşılıklı güç ve kaynak bağımlılığıdır. Ortak amaçlara ulaşmak için yönetim ağı içinde bulunan kişiler ve kuruluşlar kaynak değişimi yapmak ve ortak amaçların üzerinde pazarlık yapmak zorundadır. Kamu yada özel sektör olsun tek bir kurum problemleri tek başına çözmek için yeterli güce yada kaynağa sahip değildir. Bu anlamda yönetim interaktif bir süreçtir. Kamu yönetiminde yönetim modelinin getirdiği temel avantajlardan bir tanesi kamu özel ve sivil toplum kuruluşlarının kaynaklarını ve güçlerini bir araya getirerek kaynaklarını ve kapasitelerini artırabilmeleridir. (Coşkun, 2003: 49)

Yönetişimin diğer bir avantajı da profesyonel kişilere uzmanlıklarını kullanma şansı vermesi ve vatandaşların isteklerine göre hizmeti şekillendirmesidir. Yönetişim kavramının vurgusu, “merkezi, hiyerarşik, kaynakları ve yetkileri kendinde toplayan anlayış değil, insan haklarına dayalı, çok aktörlü ve ağsal ilişkileri yaygınlaştıran anlayış üzerinedir”. (Tekeli, 1999: 248)

Bu avantajlarının yanında yönetim bazı sorunları da içermektedir. Örneğin karar alma sürecinin aktörleri arasındaki koordinasyon etkin ve verimli olması gerekir. Oysa uygulamada hiyerarşik ast-üst ilişkisine alışkın olan kamu personeli ile esnek çalışmayı ilke edinmiş sivil toplum kuruluşları ve diğer özel birimler arasında bir koordinasyon sorunu ve anlaşmazlık ortaya çıkabilmektedir. (Akbey ve Saraç, 2005: 229)

Yönetişim yaklaşımının önemli sorunlarından bir diğeri de kamu yönetiminin temel değerlerinden olan hesap verebilirlik ve temsile ilişkindir. Yönetişim perspektifinde seçilmişlerin rolü ve önemi azalmaktadır. Onlara yüklenen rol politik girişimcilikle sınırlıdır. Ayrıca kamu politikalarının karar alma uygulama sürecinde çok sayıda kurum ve aktör yer aldığı için hesap verebilirlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Süreç içinde kimin ne ölçüde sorumlu tutulacağı diğer bir deyişle başarı ve başarısızlıktan kimin sorumlu olacağı sorusu cevaplanamamaktadır. (Coşkun, 2003: 50)

Ayrıca yönetim ağı içindeki aktörlerin liderlik sorunları, kaynak yetersizliği, katılımcılar arasında zaman ve vizyon farklılığı bazı zamanlar hiçbir kararın alınamadığı bir hareketsizlik sorunu oluşturabilir. Diğer bir sorunda yönetim modelinde ön görülen işbirliği ve ortaklıkların güven gerektirmesi, bunun zaman alması ve maliyetlerin artmasına neden olmasıdır.

Yönetişim yaklaşımına yöneltilen bir diğer eleştiri ise yönetişimin ulus aşırı sermayenin ve örgütlerin yeni bir sömürü stratejisi olarak da görülmektedir. Buna stratejiye göre “yerelleşme”, “yerel yönetim”, “sivil toplum” gibi kurumları ve kavramları öne çıkartarak devletten olabildiğince kaçılacak ve sermaye hareketlerine ivme kazandırılacaktır. (Çukurçayır, 2000: 97)

1.2.3. YÖNETİŞİM ÇERÇEVESİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Tarihi çok eskilere dayanmakta olan sivil toplum kavramı, günümüzde demokrasinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Sivil toplum kuruluşlarını günümüzde toplum yararına çalışan, demokrasinin gelişimine katkıda bulunan, kar amacı gütmeyen, devletten ayrı hareket edebilen, bireylerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise; siyasal iradeyi ve yönetimi kamuoyu oluşturmak suretiyle etkileyebilen bir örgütlenme türüdür. (Dal, 2005: 2)

AB’ deki geçerli olan anlayış ve uygulamaya göre sivil toplum kuruluşları olarak kabul edilecek kuruluşlar arasında şunlar sayılabilir; (TOBB, 2004);

- Sosyal ortaklar olarak da adlandırılan işçi ve işveren birlikleri ve sendikalar
- Sosyal ortaklar dışındaki ekonomik ve sosyal aktörler, meslek kuruluşları sosyal ve ekonomik örgütler,
- Çevre ve insan hakları örgütleri, tüketici dernekleri, hayırsever kuruluşlar, eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları,
- Halka yakın ve üyelere yönelik faaliyet gösteren gençlik örgütleri, aile dernekleri, dinsel örgütler ve yerel yaşama katılımı sağlayan cemaat anlayışına dayalı kuruluşlar.
-

Sivil toplum kuruluşları toplumun ilgi ve tercihlerini yansıtmaya yardım eden, toplumun taleplerini resmi kuruluşlara yüksek sesle duyuran toplumda kendini güçsüz hissedenden insanların gücünü iletişim imkanlarıyla arttıran kuruluşlardır. Bu yönüyle yönetişimin mikro düzeyde yansımaları olarak kabul edilmektedirler. Öte yandan yerel düzeyde sivil toplum kuruluşlarının yönlendirici faaliyetlerinin şeffaflığı, hesap vermeyi, çoğulculuğu, siyasal kararların alınmasına katılımı artırmaktadır. Devlet merkezli yönetimden toplum merkezli yönetim kavramına geçişin zorunlu unsurlarından biri sivil toplum kuruluşlarıdır. (Tosun, 2001: 228; Aklan ve Öner, 2000: 427)

1.2.3.1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ TANIMI, NİTELİKLERİ VE İŞLEVLERİ

Sivil toplum, “gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılanmalardır” (Sarıbay, 1997: 33) Sivil toplum örgütleri yapı, faaliyet ve tür açısından çok çeşitlilik göstermektedirler. Bunlar arasında din, eğitim, hayır işleriyle uğraşan kuruluşlar, bilimsel, edebi kuruluşlar, özel-kamu vakıflar, çeşitli vatandaşların oluşturduğu cemiyetler, sosyal yardım kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları, işçi, işveren, tarımsal vb. kuruluşlar yer almaktadır. Bu tür kuruluşlar kar amacı gütmemekte ve ortaklarına kar payı dağıtmamaktadırlar. (TÜGİAD, 1997: 12)

Sivil toplum kuruluşları demokrasinin egemen olduğu, gelişmiş ülkelerde karşılaşılan önemli kuruluşlardır. Çağdaş toplumlarda sivil toplum kuruluşları giderek ağırlıklarını hissettirmektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının toplumda üstlendikleri işlevleri birkaç başlık altında toplanabilir. (Dal, 2005:2) ;

- Toplum içinde kamuoyu oluşturarak bireylerin taleplerinin dile getirilmesini sağlamak
- Projeler üretmek, bu projelere kaynak aktarımını sağlamak, uygulamaya geçirerek eğitim, sosyal refah, istihdam vb. konularda hükümet politikalarına paralel yada alternatif sorumluluklar üstlenmek
- Sivil toplum kuruluşlarının kendi içlerinde oluşturacakları çoğulcu ve katılımcı bir kültürle beslenmiş ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak.

Tekeli’ye göre (1999: 4-6) sivil toplum kuruluşlarını ayırt eden dört temel özellik vardır. Birincisi gönüllülük ve özel alandan fedakarlık yapılmasına dayandırılmaları, İkincisi nihai amaçlarının topluma bir şeyler sunmak, toplumsal iyiye katkıda bulunmak olması, üçüncüsü yatay ilişkilerin ön plana çıkması, hiyerarşik ilişkilerin yadsınması, dördüncüsü ise sivil toplum kuruluşlarının açık ve belli bir konuda uzmanlaşmış olmalarıdır.

Sivil toplum örgütlenmelerinin demokrasiye en büyük katkısı devleti metafizik bir kavram olmaktan çıkarmasıdır. Sivil toplumun gelişmesiyle devlet, ulaşılmaz, sorgulanmaz bir otorite olmaktan çıkıp eleştirilip sorgulanabilmektedir. Demokrasinin tabandan tavana doğru yaygınlaşması, politik kadroların yetişmesi, siyasal partilere sosyal bir taban teşkil etmesi ve devlet üzerinde sınırlayıcı bir rol oynaması gibi konularda sivil toplum çok kritik öneme sahiptir. (Çaha, 1998: 25; Erdal ve Gökbnar, 1997: 224; Azaklı, 1996: 55) Nitekim Erdoğan'a göre sivil toplum geleneğinin bulunmadığı ve zayıf olduğu ülkelerde demokrasiye geçişin veya siyasal demokrasinin kurumsal mekanizmaları bir biçimde kurulmuş olsa bile bunların idame ettirilmesi son derece güçtür. (Erdoğan; 1998: 26)

1.2.3.2. YÖNETİŞİM ÇERÇEVESİNDE KADIN ÖRGÜTLENMELERİ

Sivil toplum kuruluşlarının yönetim çerçevesinde önemli bir toplumsal güç kazandığı günümüz dünyasında sivil toplum kuruluşları içerisinde önemli bir yer tutan kadın sivil toplum örgütlenmeleri önemli bir rol üstlenmektedir. Zira bir ülkede toplumun yarısını kadınlar oluşturmaktadır. Bu perspektif ile kamu politikalarının oluşturulması toplumların çağdaş standartları yakalamasında önemli bir kilometre taşıdır. Bu da bir sivil toplum kuruluşu olarak kadın örgütlenmelerinin önemini ortaya koymaktadır. Aslan Akal'a göre Kadın Örgütü,

Kadınlar için değişim isteyen, kadınlar için talep üreten ve bu değişim için bir projesi olan örgüttür. Bir örgütün kadın örgütü olup olmadığını belirleyecek iki kriter vardır. Bir kadın sorunu olduğunu saptaması ve bu sorunun çözümü için proje üretmesidir. (Aslan Akal,1998)

Farklı tarihi geçmişe ve heterojen bir yapıya sahip olan kadın örgütlenmeleri hükümetlerin politika ve uygulamalarını kadınların her alandaki haklarını elde etme yönünde etkileyip belirlemektedirler. Kadın örgütlenmelerinin ortak amacı, kadınların toplumsal yaşamın tüm aşamalarına etkin katılımını sağlamak, kadın sorunları konusunda duyarlılığı artırmak, bu konularda kurum ve kuruluşlara baskı yapmak suretiyle ilgili kamu politikalarını etkilemeye çalışmaktır. (KSSGM, 1998: 93) Türkiye'de kadın hareketinin en büyük amacı cinsler arası eşitlik fikrine dayalı

toplumsal cinsiyet yaklaşımı ve bakış açısını, tüm kamu politikalarına, plan ve programlara yerleştirilmesini sağlamaktır. (Ecevit, 2004: 33) Kadın örgütlenmeleri Medeni Kanun, Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Türk Ceza kanunu gibi yasa çalışmaları sırasında devlet sivil toplum kuruluşları iş birliğine örnek olabilecek çalışmalar yapmışlardır. Aile içi şiddeti Türkiye’de görünür kılmışlardır. Bugün Türkiye’de kadın örgütlenmeleri ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ortak çalışmalara imza atmaktadırlar. Bu da sivil toplum devlet işbirliğine önemli bir örnek olacak niteliktedir.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞMENİN TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE DÖNÜŞÜME ETKİSİ

Avrupa Birliği’ne uyum süreci ülkemizde bir çok alanda önemli yansımaları olmuştur. Bu süreçte ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yaşama önemli yansımaları olacak uyum yasaları çıkarılmıştır. Nitekim 3 Ekim 2005 sonrası başlayan tam üyelik müzakerelerinde ele alınacak 35 konu başlığı bulunmaktadır. Bu da Avrupa Birliği sürecinin yansımalarının devam edeceğini göstermektedir. Bu başlıklar şunlardır:

- Malların serbest dolaşımı
- İşgücünün serbest dolaşımı
- Yerleşme hakkı ve hizmet sağlam özgürlüğü
- Sermayenin serbest dolaşımı
- Kamu ihaleleri
- Şirketler hukuku
- Fikri haklar hukuku
- Rekabet politikası
- Bilgi toplumu ve medya
- Tarım ve kırsal kesim kalkınması

- Gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı politikası
- Balıkçılık
- Ulaştırma politikası
- Enerji
- Vergilendirme
- Ekonomi ve para politikası
- İstatistik
- Sosyal politika ve istihdam
- Şirketler ve sanayi politikası
- Avrupa üzerinden giden ulaşım ağları
- Bölgesel politika
- Hukuki ve temel haklar
- Adalet, özgürlük ve güvenlik
- Bilim ve araştırma
- Eğitim ve kültür
- Çevre
- Tüketim ve sağlık koruması
- Gümrük birliği
- Dış ilişkiler
- Dış güvenlik ve savunma
- Mali kontrol
- Mali ve bütçe koşulları
- Kurumlar
- Diğer konular

Tüm bu başlıklar altındaki konular da yapılacak değişiklikler kamu yönetimi ile yakın ilişkilidir. Türk kamu yönetimine kuşkusuz önemli yansımaları olacaktır. Bu yansımalara geçmeden önce Avrupa Birliği'nin tarihsel gelişimi ve Türkiye-AB ilişkilerine değinmek yararlı olacaktır.

1.3.1. AVRUPA BİRLİĞİ FİKRİNİN DOĞUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa Birliği'ni küreselleşen dünyada ortaya çıkan çok sayıdaki bölgesel birliklerden biri olarak görmek doğru olmaz. Avrupa Birliği oluşturma düşüncesinin gerilere giden bir tarihi vardır. (Tekinalp ve Tekinalp, 1997: 3)

Avrupa terimi 17. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Aynı yüzyılda ulus devletin ortaya çıkışından sonra Avrupa Federasyonu düşüncesi de gelişmeye başlamıştır. Kant, sürekli bir barışı sağlayacak düzen arayışına girdiğinde Avrupa Birleşik Devletleri düşüncesini ortaya atmıştır. (Tekinalp ve Tekinalp, 1997: 3)

19. yüzyılda ise, Avrupa Birliği konusunda görüşler ileri süren bir çok düşünür olmuştur. Bunlar arasında Sully, Sint Simon, Penn, Leibniz, Saint-Pierre ve Bluntschli ilk başta göze çarpan önemli düşünürlerdir. (Tekinalp ve Tekinalp, 1997: 3)

20. yüzyılda da bu çabalar devam etmiş ve daha Avrupa Topluluğu'nun kurulmasından ve gelişip Avrupa Birliği'ne dönüşmesinden çok önce, Avrupa Devletleri'ni birleştirme düşüncesi çeşitli biçimlerde siyasal ifadesini bulmuştur. Böyle bir birliği hegemonya yolu ile ya da zor kullanarak kurmaya yönelik girişimler görülmüştür. Öte yandan, özellikle I. Dünya Savaşı'nın hırpalayıcı tecrübesinden sonra, devletlerin eşitlik temelinde gönüllü ve barışçı birliğini sağlamaya yönelik tasarılar da ortaya atılmıştır. Örneğin 1923'te Pan-Avrupa Hareketi'nin Avusturyalı kurucu önderi Kont Countenhove Kalergi 1848'de İsviçre Birliği'nin başarıyla pekiştirilmesi, 1871'de Alman İmparatorluğu'nun kurulması ve en önemlisi de 1776'da Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığına kavuşması gibi örneklerle işaret ederek bir Avrupa Birleşik Devletleri oluşturulması çağrısında bulunmuştur. En sonunda, Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand 5 Eylül 1929'da Cenevre'deki Milletler Cemiyeti Asamblesi'nde yaptığı ünlü konuşmasında, Alman Dışişleri Bakanı Gustav Stresemann'ın desteğini arkasına alarak Milletler Cemiyeti

çerçevesinde bir Avrupa Birliği oluşturulmasını önerdi. Ne var ki bu girişimin yakın hedefi Avrupa devletleri arasında, ulusal egemenliklere dokunulmaksızın daha sıkı işbirliğinin sağlanmasıyla sınırlıydı. (Bozkurt, 2001: 3)

Avrupa devletleri arasında tarih boyunca süregelen çekişmeler ve savaşlar 20. yüzyılın başında ve ortasında meydana gelen iki büyük savaş ile doruk noktasına ulaşmıştır. Bu iki önemli, ancak istenmeyen gelişme, toplumları savaşları tekrar yaşamamak için işbirliği yapmaya zorlamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın bir kez daha savaşla yerle bir olmasından sonra uluslar arasında sonu gelmeyen rekabetin ne kadar yıkıcı ve kısır olduğu tam olarak kavranabilmiştir. (Erçin, 2002: 2)

Alman Konrad Adenauer, Fransız Robert Schuman ve Jean Monetti, İtalyan Alcide de Gasperi Avrupa'nın Bütünleşmesi konusunda çaba sarf eden devlet adamları olmuştur. Bu çerçevede, Avrupa'da yeni bir işbirliği önerisi Winston Churchill tarafından yapılmıştır. 1946 yılında Avrupa Birleşik Devletleri oluşturma fikri 1949 yılında Avrupa Konseyi'nin oluşturulması ile sonuçlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'da oluşan bu yeni işbirliği sürecine iktisadi açıdan Marshall Planı ile destek vermiş, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın (NATO) imzalanması ile de istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Marshall Planı ile sağlanan yardımın Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD) çerçevesinde gerçekleştirilmiş olması, üye ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğini artırmıştır. Avrupa Konseyi ve OECD'nin bütünleşmiş Avrupa Projesini hayata geçirebilecek bir yapıya sahip olmaması, Avrupa devletlerinin daha sıkı işbirliği modelleri oluşturmaya yönelik çabalarını hızlandırmıştır. (Erçin, 2002: 3) Bu noktada Avrupa'da federal yaklaşımları benimseyenler, ulusal hükümetlerin yetkilerini bir üst otoriteye devredeceği daha güçlü bir yapının yani Avrupa Federasyonu'nun oluşturulmasını savunmuşlardır. Bu konunun önde gelen savunucuları Fransız Planlama Teşkilatı Başkanı Jean Monnet ve Dışişleri Bakanı Robert Schuman olmuştur. Nitekim Robert Schuman, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransa ile Almanya'nın çelik ve kömür kaynaklarının birleştirilmesini ve savaş sanayinin temel girdileri olan bu maddelerin üretim ve kullanımındaki yönetimin uluslar üstü bir yapıya devredilmesini resmi olarak önermiştir. (Canpolat, 1997: 73) Bu Avrupa Birliği'ne giden yolda ilk adımdır. Schuman planı, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Antlaşmasının (Paris antlaşması) altı kurucu devlet (Belçika, Almanya, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda) 18 Nisan 1951’de Paris’te imzalanması ve 23 Temmuz 1952’de yürürlüğe girmesi ile gerçekleşir. (Süral, 2002: 22) AKÇT’ye üye olan ülkeler bu anlaşma ile tarihi düşmanlıklar yerine temel çıkarlarını birleştirme hususundaki kararlılıklarının altını çizmiş ve yıllar süren kanlı ihtilaflarla arası açılan halkların Topluluk sayesinde gelecekteki kaderlerini birlikte belirleyecekleri kurumların temellerini attıklarını ortaya koymuştur. (Kabaalioglu, 1997: 67)

1.3.2. AVRUPA TOPLULUKLARI (AKÇT, AAET, AET)

1.3.2.1. 1951 PARİS ANLAŞMASI VE AVRUPA KÖMÜR ÇELİK TOPLULUĞU

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nun Kurulması yönündeki ilk girişim, 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransız dışişleri Bakanı Robert Schuman’dan gelmiş ve Avrupa ülkelerine yapılan çağrıda, savaş sanayinin ana maddeleri olan kömür ve çeliğin üretim ve kullanımının uluslar üstü bir organın sorumluluğunda yönetilmesi öngörülmüştür (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999: 10). Schuman Planı esas alınarak yapılan görüşmeler sonunda AKÇT’yi kuran ve aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği’nin temelini oluşturan Paris Antlaşması, Almanya, Belçika, Fransa Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında 18 Nisan 1951 tarihinde Paris’te imzalanmış ve 25 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe girmiştir. AKÇT’ye İngiltere, İrlanda ve Danimarka 1.1.1973, Yunanistan 1.1.1981, Portekiz ve İspanya 1.1.1986, Finlandiya, İsveç ve Avusturya ise 1.1.1995 tarihinde katılmışlardır. “Montanunion” olarak da anılan bu anlaşma ile, üye ülkeler arasında bir ortak kömür ve çelik pazarı oluşturulması, ekonominin geliştirilmesi ve istihdam ile hayat seviyesinin yükselmesinin sağlanması hedeflenmiştir. (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999: 10)

1.3.2.2. 1957 ROMA ANLAŞMALARI: AVRUPA EKONOMİK TOPLULUĞU (AET) VE AVRUPA ATOM ENERJİSİ TOPLULUĞU

Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1957 yılında altı Batı Avrupa Devleti (Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya) arasında imzalanan

“Roma Antlaşması” ile kurulmuştur. AET’ye hukuken ve fiilen uluslar arası bir kuruluş olma niteliği kazandıran Antlaşma, 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Roma Antlaşması, 248 madde, ekler ve protokollerden oluşmaktadır.

AET’nin nihai hedefi Avrupa’nın siyasi bütünlüğe ulaşmasıdır. Bu hedefe varmak için öngörülen ekonomik dengeyi sağlamak üzere, ilk araç olarak üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin serbestçe dolaştığı bir ortak pazar ve gümrük birliği kurulması öngörülmüştür. Roma Antlaşması’nın 2 nci maddesinde AET’nin hedefi şu şekilde belirtilmiştir:

Topluluğun görevi; ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması sureti ile, Topluluğun bütünü içinde ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak gelişmesini, sürekli ve dengeli bir yayılmayı, artan bir istikrarı, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesini ve birleştirdiği devletler arasında daha sıkı ilişkileri gerçekleştirmektir (Erçin, 2002: 5)

Paris Antlaşması’nı imzalayan altı ülke arasında AKÇT ile sınırlı bir alanda başlatılan bütünleşme çabalarını çeşitli alanlara yaygınlaştırma girişimleri kapsamında, öncelikle, Avrupa genelinde siyasi alanda bütünleşme gerçekleştirme yoluna gidilmiştir. Ancak, 1952 yılında Avrupa Savunma Topluluğu ve 1953 yılında Avrupa Siyasal Topluluğu (European Political Economy) olarak somutlaşan dış politika ve savunma politikası alanlarındaki bütünleşme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması neticesinde, ekonomik entegrasyon gerçekleştirilmeksizin siyasi entegrasyona ulaşılamayacağı şeklindeki görüş ortaya çıkmış ve bu doğrultuda ekonomik entegrasyon çabaları yoğunluk kazanmıştır. (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999: 11) Bunun üzerine, Messina’da 1-2 Haziran 1955 tarihlerinde düzenlenen konferansta iki yeni Avrupa Topluluğu’nun daha kurulması kararlaştırılmıştır. Uzun süren görüşmeler ve teknik çalışmalardan sonra 25 Mart 1957 tarihinde bu kez Roma’da imzalanan Antlaşmalar ile AET ve EURATOM kurulmuştur. EURATOM’un amacı, atom enerjisinin barışçı amaçlarla kullanımını geliştirmektir. Antlaşma’nın 1 inci maddesi çerçevesinde EURATOM’un temel hedefi, nükleer endüstrinin süratle kurulması ve geliştirilmesi için gerekli şartların gerçekleştirilmesi yolu ile üye ülkelerin hayat seviyelerinin yükseltilmesi ve diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi olarak özetlenmektedir. (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1999: 11)

AKÇT Antlaşması, Avrupa (Ekonomik) Topluluğu Antlaşması (Roma Antlaşması) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Antlaşması, Topluluk Antlaşmaları olarak adlandırılır. Avrupa (Ekonomik) Topluluğu Antlaşması ile aynı tarihte imzalanan Avrupa Topluluklarının Bazı Ortak Kurumlarına Dair Antlaşma ile Meclis (sonradan Avrupa Parlamentosu) ve Divan 8 Nisan 1965’de imzalanan 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Toplulukları için Tek Konsey ve Tek Komisyon kuran antlaşma ile de (birleşme füzyon) antlaşması, konsey ve komisyon her üç topluluk için tek bir organ olarak birleştirilmişlerdir. (Bozkurt, 2001: 23)

Topluluk Antlaşmaları, sonradan özellikle 1973, 1981, 1986, ve 1995 yıllarında yeni devletlerin üyeliğe alınmasıyla değişikliklere uğramışlardır. Fakat esaslı kuramsal değişiklikler, Tek Avrupa Senedi, Maastricht ve Amsterdam antlaşmalarıyla gerçekleştirilmiştir.

1.4. TEK AVRUPA SENEDİ

Tek Avrupa Senedi, 1 Temmuz 1987’de yürürlüğe girmiş ve topluluk antlaşmalarını kapsamlı bir biçimde etkilemiştir. Tek Avrupa Senedi, işçi sağlığı ve güvenliği, sosyal taraflarla diyalog ve ekonomik ve sosyal birleşme konuları başta olmak üzere sosyal politikalara ivme kazandırmıştır. (Süral, 2002: 22)

Tek Avrupa Senedi’nin temel hedeflerinden biri ülkeler arasındaki ilişkilerin birliğe dönüştürülmesiydi. Bu felsefenin gerçekleştirilmesi için Tek Avrupa Senedi ile Topluluğun yetkileri genişletildi ve kurumsal yapısı yeniden düzenlendi. Ayrıca üye ülkeler arasında ortak pazarın daha hızlı gerçekleştirilebilmesini sağlamaya yönelik yasal düzenlemelerin yapılması için gerekli olan iş birliği prosedürü geliştirildi. (Bozkurt, 2002: 32)

1.5. AVRUPA BİRLİĞİ ANTLAŞMASI

Topluluk üyesi ülkelerin başbakanları yada devlet başkanlarından oluşan AB Konseyi’nin 9-10 Aralık 1991’de Maastricht’de yaptığı toplantıda Maastricht Anlaşması olarak da bilinen Avrupa Birliği hakkında Anlaşma (ABA) üye ülkelerde yapılan yoğun tartışmalar ve referandumlar sonucu 7 Şubat 1992’de imzalanarak 1

Kasım 1993'ten itibaren yürürlüğe girmiştir bu antlaşma ile Avrupa'daki bütünleşme süreci, Avrupa Birliği adını almıştır. Aynı Antlaşma ile, tek para birimine geçilmesi hükme bağlanmıştır. Ayrıca, Parasal Birliğe geçiş için gerekli olan parasal ve mali kriterler de Maastricht Kriterleri adıyla belirlenmiştir. (Bozkurt, 1997: 238-239)

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması Üye devletlerin önüne iddialı bir program koymuştur. Bu programa göre; 1992'ye kadar parasal birlik, yeni ortak politikalar, Avrupa yurttaşlığı; diplomatik işbirliği; ortak savunma ve iç güvenlik. dünya ölçeğindeki rekabeti göğüsleyebilmek ve işsizliği azaltmak için Avrupa Doruğu, Komisyon tarafından sunulan büyüme, rekabet, istihdam adlı Beyaz Kitap'a dayanarak Temmuz 1994'te kıta ölçeğinde alt yapı ve iletişim projelerini yürürlüğe koymaya karar verdi. (Bozkurt, 2001: 35) Topluluğun yeni görev ve hedeflerin şu şekilde sıralayabiliriz;

ABA'nın müşterek hükümler başlığı altındaki A maddesi Avrupa Birliği kavramını ilk olarak kullanmış ve tanıtmıştır. Yine bu madde Avrupa Birliği'nin Avrupa Ülkeleri arasında daha sıkı ve daha yakın iş birliğine dayanan ekonomik, parasal ve siyasal bir birlik kurulmasının yeni bir basamağı olacağını belirtmektedir. Nitekim 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren kaydı de olsa parasal birlik sağlanmıştır. Takip eden üç yıl içinde ulusal paralar tedavülden kalkarak yerine yeni para birimi kullanılması kararlaştırılmıştır. Vatandaşlık, ortak dış ve savunma politikaları, adalet ve iç işlerinde işbirliği gibi daha ziyade federal bir yapıyı andıran konular, ilk olarak Avrupa Birliği'nin ilgi alanına girmiştir. Bu alanların dışında ilk defa Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin ilgi alanına giren diğer konular ise şunlardır: Tüketicilerin korunması, kamu sağlığı, vize politikaları, trans-Avrupa ulaşım ağı, enerji ve telekomünikasyon ağı, çevrenin korunması, eğitim, kültür, ar-ge faaliyetlerinin artırılması ve sanayi politikaları gibi alanlarında Avrupa Birliği organlarının daha aktif olarak faaliyette bulunması kararlaştırılmıştır. (Bozkurt, 2001: 36)

1.5.1. ÜÇ SÜTUN

Maastricht antlaşması'nın ortaya çıkardığı AB'nin temelini Avrupa toplulukları oluşturmakla beraber, AB, üç sütun üzerine oturmaktadır. AB, mevcut

olan üç Topluluğu (AKÇT, AET, AAET) ortadan kaldırıp onların yerine geçmemiş; fakat üç topluluğun yanına iki yeni sütun daha eklemiştir. Bu sütunlar şunlardır: (Bozkurt, 2001: 33)

Birinci Sütun: Üç topluluk (AT, EURATOM, AKÇT) daha sağlam bir temele oturtulmuş ve bunlara ekonomik ve parasal birlik eklenmiştir.

İkinci Sütun: Üye devletler arasında ortak bir dış politika ve güvenlik politikası (ODGP) üzerinde işbirliğini gerçekleştirmek.

Üçüncü Sütun: Adalet ve içişleri konularında Üye Devletler arasında işbirliği gerçekleştirmek.

1.5.2. SUBSİDİARİTE (YERELLİK) İLKESİ

Kavram olarak subsidiarite, “yerellik”, “ikincil” durumda bulunma “yardımcılık” sözcüklerinin yerel, ikincil, yardımcı sıfatına sahip olmayı anlatır. Subsidiarite kelimesinin sıfat olarak anlamı, bir eylemi, bir davranışı, bir kişiyi yada bir kurumu güçlendirmeye yarayan, onlara destek ve yardımcı olan, yedek ve ikincil kavramlarıyla özdeştir. Kavram ikame veya yetki ikamesi olarak da Türkçe’ye çevrilebilir. (Bozkurt, 2001: 38)

Subsidiarite ilkesi federal devlet sistemlerine sahip olan batılı ülkelerde uzun yıllardan beri uygulanmakta olan bir sistemdir. AB için esin kaynağı olan Alman Subsidiarite ilkesi, merkez ile yerel yönetimler arasında görev ve yetki paylaşımı konusunda kullanılan anayasal bir ilkedir. Buna göre yapılacak olan herhangi bir düzenleme Topluluk bazında yapılması durumunda hedefe daha iyi ulaşılabilecek ise Topluluk organları tarafından yapılması, diğer durumlarda üye devletlere bırakılması prensibidir. Avrupa Birliği bünyesinde ilk olarak 1970’li yıllarda ortaya çıkmasına rağmen Subsidiarite ilkesi ancak Maastricht antlaşması ile anayasal alanda açıkça Avrupa Birliği Hukuku içinde kendine bir yer edinmiştir. (Bozkurt, 2001: 38) İlk olarak ABA’nın 3b maddesi ve (yeni 5. maddesi) ve Dübacenin B maddesi hükmü ile topluluk hukuku içinde, pozitif anlamda anayasal bir ilke olarak yer alan bu prensip,

3b maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir. Topluluk, bu Antlaşmayla kendisine verilen yetkilerin ve amaçların sınırları içinde icraatta bulunacaktır.

Topluluk, münhasır yetkisine girmeyen alanlarda, subsidiarite ilkesine uygun olarak, yalnızca teklif edilen tasarrufun amaçları üye devletler tarafından yeterince gerçekleştirilemediği ve dolayısı ile teklif edilen tasarrufun boyut ve etkileri bakımından Topluluk tarafından daha iyi gerçekleştirilebileceği takdirde ve oranda tasarrufta bulunur. Topluluk tarafından yapılacak herhangi bir tasarruf, mevcut anlaşmanın amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olanı aşmayacaktır.

Bu maddeye göre, Topluluk, amaçlanan bir hedefe eğer topluluk tarafından yapılan bir tasarrufla daha iyi ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebileceği durumlarda tasarrufta bulunur. Ayrıca bu prensibe göre, eğer tasarruf üye devlet tarafından yapılacak ise bu durumda da mümkün olduğu ölçüde yönetimin en alt kademeleri yani halka en yakın yerel idare tarafından yapılacak icraat ile bu hedefe ulaşılmalıdır. (Yaşamış, 2001:403) Yetkinin, görülmesi gereken kamusal ihtiyaca en yakın yönetimce kullanılması; alt düzeyin, yetkisini, üst düzeye ancak mutlaka gerekli olduğunda, hizmetin daha iyi görülmesi gerektirdiğinde devredilmesidir. (Üskül, 1995: 23; Gülöksüz, 1995: 131)

Avrupa Birliği için uyulması zorunlu bir ilke kararı olan subsidiarity ilkesinin yaşama geçirilmesi için pek çok Avrupa ülkesinde (İsveç, Almanya, Belçika vs.) çalışmalar yapılmaktadır. Bu ilke ile, yerel yönetimlerin daha güçlü ve özerk bir konuma getirilmeleri yöntemiyle, özerksel hükümet üzerindeki iş yükünün azaltılması ve kamu yönetiminde karar almanın daha hızlı, etkili ve verimli kılınması güvence altına alınmak istenmektedir. (Yaşamış, 1997: 12-13)

Türkiye 1988'de imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın onaylanmasını 37/23 Sayılı ve 8.5.1991 tarihli yasayla uygun bulmuştur. Bu Şart'ın 4. maddesinin 3. fıkrası şöyledir:

Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın makamlar tarafından kullanılacaktır. Sorumluluğun bir başka makama verilmesinde, görevin kapsam ve niteliği ile yetkinlik ve ekonomi gerekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Aktarılan bu hüküm esasen subsidiarite ilkesinin Türkiye'nin iç hukuk düzeninin bir parçası durumuna geldiğini göstermektedir henüz uygulanmıyor olsa da. Bu ilkenin uygulanması kamu yönetiminin her düzeyde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmasına da olanak sağlayacaktır böylece toplumdaki çeşitliliğin yönetime yansıtılması da mümkün olacaktır. (Üskül, 1997: 25)

1.6. AMSTERDAM ANTLAŞMASI

2 Ekim 1997 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Antlaşma ile Avrupa Birliği'nin entegrasyonunu ilgilendiren bir çok konuda hem politik hem de ekonomik karar alınmıştır. Amsterdam Antlaşması ile ele alınan konuları şu başlıklar altında özetleyebiliriz.

- Avrupa Birliği Genişleme Süreci: Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Polonya, Estonya, Slovenya, ve Kıbrıs ile Aralık 1997 tarihinden sonra bu ülkelerin Avrupa Birliği'ne kabul edilmesi için görüşmeler başlanması kararı alınmıştır.
- Daha yakın işbirliği,
- Ortak savunma ve daha etkin bir dış politika ,
- Serbest dolaşımın önündeki son engellerin kaldırılması ve Shengen Antlaşması'nın "Europa" polis teşkilatı,
- İşsizlik konusu ve vatandaşların hakları,
- Genişlemeye paralel olarak Avrupa Birliği organlarının daha etkin çalışabilmesi için bu organların oluşumunun gözden geçirilmesi.

Amsterdam Antlaşması AB için sadece bir dönüm noktası değil, aynı zamanda 21. yüzyıl Avrupa'sını yeniden tanımlayan bir belgedir. Anlaşma insan hak ve hürriyetleri gibi evrensel kuramların kullanılmasında daha fazla öngörülü, Birlik vatandaşlığı konusuna daha olumlu yaklaşmakta, daha etkili bir dış ilişkiler öngörmekte, kuramsal yapısını daha da yeterli olmasını amaçlamakta ve daha yakın işbirliği için daha fazla esnek olmayı kabul etmektedir.

1.7. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GENİŞLEMESİ

AET'nin koyduğu hedefe ulaşması ve üye ülkelerin ekonomilerinde gözlemlenen kalkınma diğer ülkelerin bu oluşuma dahil olma isteğini ortaya çıkarmıştır. AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 237. maddesinde Topluluğa üye olma prosedürü ve kimlerin üye olabileceği açıklanmıştır. Fakat topluluk daha sonra somut tam üyelik kriterlerini 1993 yılında Kopenhag Zirvesi'nde belirlemiştir. Böylece Avrupa Birliği tam üye olacak aday devletlerde Kopenhag Kriterleri olarak bilinen üç ön şart aramaktadır.

- Avrupa kimliğine sahip olmak, demokratik bir yönetim, insan ve azınlık haklarına saygılı kalıcı kurumlara sahip olmak
- Piyasa ekonomisinin ve Avrupa Birliği'nin rekabet ortamına ayak uydurabilecek kapasitede olmalı,
- Avrupa Birliği'nin siyasal, ekonomik ve parasal birlik gibi politikalarına uyum sağlama kapasitesine sahip olmalıdır.

Bu ön şartları yerine getiren devletler için üyelik yolunun açılması anlamına gelmez. Bu şartlara sahip olmak bir devletin sadece üyelik şansını arttıran bir faktördür. Çünkü Avrupa Birliği'ne katılmak isteyen devletlerin durumları Konsey'de görüşülür ve karara bağlanır. Bu kararın oy birliği ile alınması şartı bir üye devletin itirazı durumunda aday devletin alınmasına engel olur. (Pazarcı, 1998: 153)

Genişleme süreci ilk olarak 1969 yılında L Haye'de yapılan Zirve'de, Topluluklara katılma talebinde bulunan İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile konuya ilişkin müzakerelerin başlatılması kabul edilmiştir. İki yıl süren müzakerelerden sonra, İngiltere, İrlanda ve Danimarka tam üye olarak 22 Ocak 1972 tarihinde Topluluğa katılmıştır. Norveç'in katılma anlaşması ise, adı geçen ilkede yapılan referandum ile reddedilmiştir. Üye devlet sayısını altıdan dokuza yükselten ilk genişleme ile birlikte Topluluk, sosyal, bölgesel ve çevresel konularda üstlendiği sorumluluklarda yeni bir derinlik kazanmıştır. AB tarihi göstermektedir ki AB'nin

genişlemesi ve derinleşmesi iç içe olan süreçlerdir. (Tekeli ve İlkin, 2000: 113) İkinci genişleme, 1 Ocak 1981 tarihinden geçerli olarak Yunanistan'ın onuncu üye olarak Topluluğa katılımının sağlanması ile olmuştur. Üçüncü genişleme, Portekiz ve İspanya'nın 1 Ocak 1986 yılında katılımı ile gerçekleşmiştir. Dördüncü genişleme, 1 Ocak 1995 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya'nın katılımı ile üye sayısı 15'e yükselmiştir. Birlik son genişlemesiyle 1 Mayıs 2004'te 10 ülkeyi daha bünyesine katmıştır. Bunlar; Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, ve Slovenya'dır. Bu genişleme hamlesi ile Avrupa Birliği'nin üye sayısı 15'ten 25'e, alanı dörtte bir oranında genişlerken, birliğin nüfusu beşte bir oranında yani 74 milyon daha artarak 450 milyonun üzerine çıkmıştır. Avrupa Birliği böylece nüfusu açısından dünyanın en büyük ortak pazarı haline gelmiş oldu. Genişleme ile Sovyetler Birliği'nin eski Cumhuriyetlerini bünyesine katan Birlik, Rusya ile sınır komşusu olmuştur.

1.8. TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL SÜRECİ

İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde tercihini batı bloğu içinde yer almaktan yana kullanan Türkiye, NATO'ya kabul edilmesinin ardından, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na da başvurarak bir anlamda bundan sonraki tüm kararlarını etkileyecek olan adımı atmıştır. Oldukça uzun bir geçmişe sahip olan Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, ikileri iki taraf için de inişli çıkışlı olmasına rağmen önemli bir süreci ifade etmektedir. (Uysal, 2001:140-143)

Türkiye kalkınma sürecinin hızlanacağı düşüncesi ile 31 Temmuz 1959'da AET'ye ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Bunda 15 Temmuz 1959'da Yunanistan'ın Topluluğa yaptığı başvuru olası bir üyeliğin bu ülkeye sağlayacağı avantajlardan yoksun kalma kaygısı da Türkiye'nin başvurusunda önemli bir etken olarak ortaya çıkarmaktadır. (Tekeli ve İlkin, 1993:126) 11 Eylül 1959 tarihinde yapılan AET Bakanlar Konseyi toplantısı sonucunda Türkiye'nin ortaklık talebi olumlu karşılanmış ve komisyon, Türkiye ile ortaklık şartlarını belirlemek için görüşmeler yapmakla görevlendirilmiştir. (Karluk, 1996:392)

1.8.1. ANKARA ANTLAŞMASI

Türkiye'nin talebi doğrultusunda taraflar arasında 4 yıl süren görüşmeler sonucunda, 1963 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ortaklık ilişkisini tesis etmiştir. Ankara anlaşması 33 maddelik bir ana metin, geçici protokol ve mali protokolden oluşmuştur. Bir ortaklık anlaşması olarak Ankara Anlaşması, taraflar arasında karşılıklı haklar ve yükümlülükler ortaya koymaktadır. Topluluk hukuku çerçevesinde bir ortaklık anlaşması esas olarak Topluluk ile ortak devlet arasında gümrük birliğini gerçekleştirmek üzere yapılır. Ancak, Ankara Anlaşması'nın hedefleri bir ortaklık anlaşmasının hedeflerinden çok daha geniştir. Ankara Anlaşması gümrük birliğinin yanında ekonomik işbirliğinin değişik bir çok alanında işbirliği öngörmektedir. Bunların yanında Ankara Anlaşması ayrıca Türkiye'nin Topluluğa üye olmasının hazırlık aşaması olma özelliği de taşımaktadır. (Bozkurt, 2001: 264)

Anlaşma hazırlık dönemi, (5 yıl) geçiş dönemi, (1973 itibarı ile 12 ve 22 yıllık iki ayrı dönem) ve son dönem olarak üç devre öngörmüştür. Ankara Anlaşması uyarınca Türkiye-AET ortaklığı 3 dönem içinde özetlenebilir. Hazırlık dönemi, Anlaşmaya göre 5 yıl olarak öngörülen fakat görüşmelerin uzaması nedeni ile 8 yıl sürerek 1 Aralık 1964-31 Aralık 1972 tarihleri arasını kapsayan bir dönemdir. Bu dönemde, topluluk üstleneceği tek taraflı yükümlülüklerle Türk ekonomisini güçlendirmeyi ve Gümrük Birliği'ne geçişe hazır duruma getirmeyi taahhüt etmiştir. (Ceyhan: 1991: 487)

Geçiş Dönemi, 1 Ocak 1973'te Katma Protokolün yürürlüğe girmesi ile başlayan bu dönemde taraflar karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esasına dayanarak sanayi ürünleri ticaretinde gümrük birliğinin kurulmasını hedeflemişlerdir. Topluluk, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve rafine petrol ürünleri hariç, Türk sanayi ürünlerine gümrük vergilerini ve kısıtlamaları derhal kaldırırken bazı tarım ürünlerine de ithal kolaylıkları sağlamıştır. Türkiye ise AET menşeli sanayi ürünlerine uyguladığı gümrükleri kademeli şekilde 12 yılda kaldırmayı öngörmüş, korunması gereken hassas sanayi ürünleri içinse bu süreyi 22 yıla uzatmıştır. (Ceyhan, 1991: 487)

Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisindeki son dönem ise Ankara Anlaşması'nın 5. maddesinde şu şekilde vurgulanmıştır: Son dönem gümrük

birliğine dayanır ve akit tarafların ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesini gerektirir. Ankara Anlaşması'nda öngörülen ortaklık rejimini yürütme görevi, Ortaklık Konseyi, Türk Hükümet üyeleri, üye devletler temsilcileri ile Topluluk Konsey ve Komisyon temsilcilerinden oluşmuştur. (Mad. 23). Konsey çalışmalarını Brüksel'deki sürekli yönetim organı durumundaki Ortaklık Komitesi aracılığı ile yürütür. Ayrıca, TBMM ve Avrupa Parlamentosu'nun on sekizer üyesinden oluşan Karma Parlamento Komisyonu da, tarafların siyasi diyalog platformu olup ortaklığın demokratik denetimini yapmakla yükümlüdür.

Anlaşmada öngörülen hazırlık döneminin sona ermesi ile birlikte, 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol'de geçiş döneminin hükümleri ve tarafların üstleneceği yükümlülükler belirlenmiştir. Buna göre Katma Protokolde malların serbest dolaşımı, Türkiye'nin AT'nın ortak tarım politikası'na uyumu, kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırma ve ekonomi gibi konuların AT mevzuatına uyumlaştırılması öngörülmüştür.

1973'te imzalanan Katma Protokol ile Türkiye AB'ye yönelik gümrük vergilerinin sanayi ürünleri için tamamen kaldırılması ve üçüncü ülkelere karşı ise AT ülkelerinin uyguladığı vergilerin uygulanmasını kabul etmiştir. Buna göre sanayi ürünleri için 12 yıllık vergi indirimi geçiş süresi ve rekabet gücü zayıf olan sanayi dalları içinse 22 yıllık vergi indirimi takvimi öngörülmüştür.

Ancak, Türkiye geçiş dönemindeki yükümlülüklerini yerine getirememiş, 1978-1988 yılları arasında gümrük indirimleri durdurulmuştur. 1980 askeri darbesiyle kesintiye uğrayan ilişkiler, Türkiye'nin 14 Nisan 1987'de yılında yaptığı tam üyelik başvurusuyla ivme kazanmıştır. Komisyon 1989 yılında verdiği cevapta, kendi iç pazarı tamamlama sürecinden önce yeni bir üye kabul edemeyeceğini bildirmiş, öncelikle Gümrük Birliği'nin tamamlanması önerilmiştir.

AB-Türkiye ilişkileri, 1993 tarihinde Gümrük Birliği müzakerelerinin başlaması ile yeni bir boyut kazanmıştır. İki yıllık müzakerelerden sonra Ortaklık Konseyi'nin 1/95 sayılı kararıyla Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir. AB Komisyonu tarafından 13 Ekim 1999 tarihinde açıklanan Türkiye için ikinci İlerleme Raporu'nda Türkiye'ye üyelik perspektifi verilmesi önerilmiş ve bunun sonucunda Aralık 1999'da toplanan Helsinki

Zirvesi'yle Türkiye, AB'ye üyeliğe aday ülke olarak kabul edilmiştir. Helsinki'deki AB Konseyi'nde şöyle bir karar alınmıştır: Konsey, Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir. Helsinki'de alınan kararlar AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktasıdır. Helsinki Zirvesi sonrasında, diğer aday ülkeler gibi Türkiye de, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden yararlanmaya başlamıştır. Üç yıl aradan sonra Ortaklık Konseyi ilk defa Nisan 2000'de Türkiye başkanlığında toplanmıştır. Konsey'de iki önemli siyasi karar alınmıştır; birincisi Ortaklık Komitesi kapsamında sekiz alt komitenin oluşturulması, ikincisi de AB ve Türk satın alma piyasalarının karşılıklı olarak birbirlerine açılması ve hizmetlerin serbestleştirilmesi amacıyla yapılacak anlaşma müzakerelerinin başlatılmasıdır. AB Konseyi tarafından resmen 8 Mart 2001 tarihinde kabul edilen Katılım Ortaklığı Belgesi, AB'nin katılım kriterlerinin karşılanması yönünde ilerleme kaydedilmesi amacıyla Türkiye için önceliklerin belirlendiği bir yol haritasıdır. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin amacı Komisyon'un Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği yolunda kaydettiği ilerlemeye ilişkin 2000 yılı Düzenli Raporu'nda tanımlanan çalışma gerektiren öncelikli alanları, bu öncelikleri hayata geçirmek için Türkiye'ye sağlanmış olan mali olanakları ve bu yardımların tabi olacağı şartları tek bir çerçeve altında bir araya getirmektir. Türk hükümeti bu Katılım Ortaklığı Belgesi ışığında 19 Mart 2001'de Müktesebat'ın Üstlenilmesi için Ulusal Programı (UP) kabul etmiştir. Program geniş çaplı bir siyasi ve ekonomik reform gündemi ortaya koymaktadır. Eş zamanlı olarak UP'ın uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine ilişkin bir kararname de kabul edilmiştir. 15 ve 16 Haziran 2001'de Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi'nde Ulusal Program olumlu bir gelişme olarak tanımlanmış ve Türkiye, katılım öncesi stratejisinin mihenk noktası olan Katılım Ortaklığı'nın önceliklerini hayata geçirmek için somut adımlar atmaya teşvik edilmiştir. 2002 yılındaki Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye ile ilgili olarak şu kararlar alınmıştır;

- Gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'nin hazırlanması

- Müktesebat uyum çalışmalarının yoğunlaştırılması
- Gümrük Birliğinin geliştirilip, derinleştirilmesi
- Mali işbirliğinin önemli miktarda artırılması
- Türkiye'ye verilecek mali yardımların katılım başlıklı bütçe kalemine alınması yönünde karar alınmıştır.

Bu gelişmeler ışığında Avrupa Komisyonu Türkiye ile ilgili olarak gözden geçirilmiş Katılım Ortaklığı Belgesi'ni 25 Mart 2003'te yayımlamıştır. Türk hükümeti de Ulusal Programı yeniden güncellenerek 24 Temmuz 2003'te Resmi Gazete'de yayımlamıştır. Kamuoyuna açıklanan gözden geçirilmiş Ulusal Program'da, kısa vadeli ve orta vadeli hedefler net bir şekilde belirtilmektedir. 2004 yılının Aralık ayında Brüksel'deki AB Konseyi Zirvesi'nde, Avrupa Komisyonu'nun 6 Ekim 2004'te hazırladığı rapor ve tavsiye kararı doğrultusunda Türkiye ile müzakereler 3 Ekim 2005 tarihinden itibaren başlamıştır.

1.9. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNİN TÜRK KAMU YÖNETİMİNE ETKİSİ

Ekonomik amaçla oluşturulan, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu 1986 yılında birleşerek yerini Avrupa Topluluklarına bırakmıştır. 1992 yılında Maastricht'de imzalanan Anlaşma ile Toplulukların adı Avrupa Birliği olarak değiştirilmiştir. Sanıldığı gibi aksine Avrupa Birliği Avrupa Topluluklarının yerine geçmemiştir. Avrupa Birliği üç sütunlu bir yapıdır: Avrupa Toplulukları ortak dış politika ve güvenlik politikası, adalet ve içişlerinde işbirliği, Avrupa Toplulukları, Avrupa birliği bünyesinde ayrı uluslar arası hukuk kişilikleri olarak mevcudiyetlerini sürdürmektedirler. (Süral, 2002: 19)

AB'nin Siyasi ve ekonomik bünyesine başarılı bir şekilde katılıp uyum sağlamak her şeyden önce iyi işleyen (etkin, etkili ve kaliteli) bir yönetim mekanizmasının varlığına bağlıdır. Avrupa Birliği Maastricht, Kopenhag ve Helsinki kriterleri ile AB organları tarafından açıklanan çeşitli resmi belgelerde tam üyelik

için öngörülen koşullar arasında kamu yönetiminin yapısını, personelini ve işleyişini yakından ilgilendiren hususlarda mevcuttur. (Ömürgünülşen ve Öktem, 2003: 446-447)

Maastricht Kriterleri: 9-10 Aralık 1991 tarihinde imzalanarak 1 Ocak 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Anlaşmasında Ekonomik ve Parasal Birliğin aşamaları, bu süreçte izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ile bunların gerektirdiği kurumsal değişiklikler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme çerçevesinde Ekonomik ve Parasal Birliğin son aşamasına geçiş öncesinde, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilmesini için bazı makro büyüklükler açısından yaklaşma kriterleri tespit edildi ve bunlara uyulmaması durumunda yaptırımlar belirlendi. (Maastricht Kriterleri, 2005) Bu Kriterler şunlardır;

- Toplulukta en düşük enflasyona sahip (en iyi performans gösteren) üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile, ilgili üye ülke enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir. Üye ülke devlet borçlarının GSYİH'sına oranı % 60'ı geçmemelidir.
- Üye ülke bütçe açığının GSYİH'sına oranı % 3'ü geçmemelidir.
- Herhangi bir üye ülkede uygulanan uzun vadeli faiz oranları 12 aylık dönem itibarı ile, fiyat istikrarı alanında en iyi performans gösteren üç ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmayacaktır.
- Son iki yıl itibarıyla üye ülke parası diğer bir ülke parası karşısında devalüe edilmiş olmamalıdır.

Kopenhag Kriterleri ise; 22 Haziran 1993 Tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesinde, başvuruda bulunan ülkelerin tam üyeliğe kabul edilmeden önce karşılaması gereken kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler şunlardır;

- Avrupa kimliğine sahip olmak, demokratik bir yönetim, insan ve azınlık haklarına saygılı kalıcı kurumlara sahip olmak.

- Piyasa ekonomisine ve Avrupa Birliği'nin rekabet ortamına ayak uydurabilecek kapasitede olmalı.
- Avrupa Birliği'nin siyasal, ekonomik, ve parasal birlik gibi politikalarına uyum sağlama kapasitesine sahip olmalıdır.

AB'nin siyasi birlik ile ekonomik ve parasal birlik hedeflerini kabul etmek Birliğin “ortak dış politika ve güvenlik” politikasına etkin katılımı konusunda ise, merkez bankasının bağımsızlığı, ekonomik politikaların koordinasyonu, İstikrar ve Büyüme Paktına Katılım, merkez bankasının kamu sektörü açıklarını finanse etmesinin yasaklanması gibi konularda üye ülkelerin aldıkları kararlara katılmak gerekmektedir. Ayrıca AB'nin aldığı karara ve uyguladığı yasalara uyum sağlamak gerekmektedir. Gümrük Birliği, malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, gibi ortaklık anlaşmalarında da belirtilen şartlara uyum sağlanması, tek pazara geçişi gerektiren topluluk müktesebatına uyum sağlanması, topluluğun tarım, iletişim, bilgi teknolojileri, çevre, ulaşım, enerji, taşımacılık, tüketici hakları, adalet ve içişleri, işgücü ve sosyal haklar, eğitim ve gençlik, vergilendirme, istatistik, bölgesel politikalar, genel dış ve güvenlik politikası gibi alanlarda her türlü düzenlemesine uyum sağlanması. Görüldüğü üzere bu denli kapsamlı ve önemli hedefler ancak etkin, etkili ve kaliteli bir yönetim ile gerçekleştirilebilir. Bu nedenle aday ve üye ülkelerin yönetebilirlik kapasitesi çok önem taşımaktadır.

AB entegrasyon sürecinde Birliğin nasıl bir kamu yönetimi modeli öngördüğünü tartışan ilk kapsamlı ve AB düzeyindeki çalışma, SIGMA Programı (Kösecik, 2003: 4)'nin 1998'de yayımladığı 192 sayfalık dokümandır. Program, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yönetişimi ve kamu yönetimi sistemlerini geliştirmeye destek vermek için, OECD'nin henüz Birliğe üye olmayan ülkeler ve AB Phare Programı ile yaptığı ortak bir girişimdir. Çalışma AB Komisyonu'nun görüşlerini olarak yaptığı analizde, Birliğin bir kamu yönetimi modeli öngörüp öngörmediğini, kamu yönetimine ilişkin ne tür prensipleri benimsediğini ortaya koymaktadır. Esas itibariyle aday ülkelerin Birliğe katılabilmeleri için gerçekleştirmeleri gereken idari reformlara işaret eden bu dokümandaki görüşler, komisyonun idari reforma verdiği önemi açıkça göstermekte, üyelik müzakereleri yapılan aday ülkelerin Topluluk

müktesebatını uygulama sürecinde idari kapasitelerini geliştirmeleri için idari reformların temel öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. (Kösecik, 2003: 4)

SIGMA Programı, çalışmalarını olgunlaştırarak bir sonraki yıl, “Kamu Yönetimi İçin Avrupa Prensipleri” başlığıyla yayımladığı raporuyla, AB içinde kamu yönetimi için daha açık ve belirgin prensipler ortaya koymaktadır. Belirlenen prensiplerin, aday ülkelerin kamu yönetimleri reformuna yol gösteren ve AB ülkelerindeki kamu yönetimleriyle paralelliği sağlamaya yardım edecek standartlar olması amaçlanmıştır. Raporda, AB’yi oluşturan temel anlaşmaların üye ülkeler tarafından uyulması gereken bir kamu yönetimi modeli ortaya koymadığı, demokratik özellikler değerlendirildikten sonra hükümet ve kamu yönetimi konularının üye ülkelerin takdir yetkisine bırakıldığı, dolayısıyla yasal açıdan üye ülkelerin büyük oranda idari özerkliğe sahip olduğu ifade edilmektedir. (Kösecik, 2003: 9)

Fakat, AB’ye üyeliğin, idari alanda ve endüstriyel sektörlerde Topluluk müktesebatına uyumu gerektirdiği, ulusal kamu yönetimlerinin Topluluk müktesebatını uyguladığı ve uygulamasını takip ettiği, dolayısıyla aday ülkelerin, bu işlevi mevcut üye ülkeler gibi etkin bir biçimde yerine getirebilmesi için iyi yönetişimin genel ilkelerine bağlı kalmak ve Birlik içinde belirlenen idari standartları karşılamak zorunda oldukları belirtilmektedir. İyi yönetişimin genel ilkeleri üzerinde genel bir konsensüs zaman içinde demokratik devletlerde ortaya çıkmıştır ve bu uzlaşma, farklı yasal geleneklere ve hükümet sistemlerine sahip olan AB ülkeleri tarafından paylaşılarak AB içinde kamu yönetimi için genel ilkelerin belirlenmesine katkıda bulunmaktadır. (Rutgers ve Schreurs, 2000: 621-629, alıntıl原因 Kösecik, 2003: 10)

1.9.1. TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ ÜYELİĞİ SÜRECİNDE KAMU YÖNETİMİ ALANINA GİREN REFORMLAR VE İLKELER

Türkiye, Birliğe 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu döneminde ortak üye olmak için başvurmuştur, geçen zaman içinde ilişkilerimizde ciddi sorunlar yaşanmış ancak, 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesinde aday ülke olmamıza karar verilmiştir. Böylece 1 Ocak 1996 yılından bu yana uygulanan Gümrük Birliği

ilişkilerimiz, yeni bir boyut kazanarak Avrupa Birliği sürecine girmiştir. (Uysal, 2001: 140-153) Helsinki Zirvesi kararlarına göre Türkiye Birlik programlarına ve ajanslarına, aday ülkeler ile Birlik arasında katılım süreci çerçevesinde yapılan toplantılara katılma imkanına sahip olmaktadır. Zirve Sonuç Bildirisi ayrıca bir Katılım Ortaklığı hazırlanmasını öngörmüştür. Bu ortaklığın, siyasi ve ekonomik kriterlerle birlikte üye olmanın gerektirdiği yükümlülükler çerçevesinde ve AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Programın hazırlanmasına yönelik katılım hazırlıkları üzerinde yoğunlaşacağı öngörülmüştür. Türkiye'nin AB'ye adaylığının yasal zeminini oluşturan Katılım Ortaklığı Belgesi 8 mart 2001 tarihinde AB konseyince onaylanmasının ardından, TBMM tarafından 19 mart 2001 tarihinde kabul edilen Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Programı 26 mart 2001 tarihinde Komisyona teslim edilmiştir. AB ile ilişkilerimiz bu tarihten itibaren söz konusu belgelerde yer alan öncelikler çerçevesinde şekillenmektedir. Ulusal Program, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan kısa ve orta vadeli önceliklere geniş bir şekilde cevap vermekte olup, programın hayata geçirilmesi konusunda uyum yasalarının çıkarılması ve uygulanması çalışmaları TBMM'nin sürekli gündeminde olmuştur. (Kösecik, 2003: 21-22)

Avrupa Birliği üyeliğe alınacak üye ülkelerin AB müktesebatını uygulayabilmek için yeterli düzeyde yönetsel kapasiteye sahip olmalarını istemektedir. Bu sebeple, AB, Türkiye'de dahil olmak üzere, aday ülkelerin kamu yönetimi ve kamu personel rejimi reformlarını hızla gerçekleştirmelerini teşvik etmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak katılımı sürecinde kamu yönetiminin yönetsel uyumu büyük önem taşımaktadır. Türk kamu yönetiminin yönetsel kapasitesinin AB normlarına uygun hale getirilmesi yolundaki çabalar aynı zamanda kamu yönetiminin yönetsel kalitesinin de arttırılmasını sağlayıcı etkide bulunacaktır. (Ömürgünülşen ve Öktem, 2003: 447)

AB'ye tam üyelik halinde Türk kamu yönetiminin yapısı ve işleyişindeki aşırı merkeziyetçilik önemli uyum sorunlarına yol açabilir. Nitekim AB Türkiye'den tam üyelik sürecinde yerine getirmesini istedikleri arasında başta yerel yönetimlerin ve sivil toplumun güçlendirilmesi, şeffaflığın sağlanması gibi kapsamlı bir düzenlemeler listesi yer almaktadır. Bu çerçevede yeniden düzenleme hareketleri çerçevesinde Türkiye'nin 1991 tarihinde imzaladığı, 3723 sayılı kanun ile onayladığı

“Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı” doğrultusunda merkezi yönetimin aşırı görev ve yetkilerinin sınırlandırılması ve yerel yönetimlerin görev, yetki ve kaynak açısından güçlendirilmesi önem kazanmaktadır. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının işleyişindeki yetki merkeziyetçiliğinin ve kırtasiyeciliğin azaltılması, yolsuzluklarla mücadele edilebilmesi için gerekli hukuki ve yönetsel önlemlerin artırılması, yönetim-vatandaş ilişkilerinin iyileştirilmesi için yönetsel usullerin yeniden düzenlenmesi, yönetimde şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılması, e-devlet projeleri çerçevesinde iletişim ve enformasyon teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması düzenlenmesi gereken konular içindedir. (TESEV, 2000)

Kamu yönetimi kavramı ulusal sınırları içinde egemen bir devletin varlığını gerektirir. O nedenle Avrupa Birliği bünyesinde bütünleşmeye giden egemen devletlerin tümü için ortak bir kamu yönetimi modeli olup olmadığı tartışma konusudur. AB’yi kuran 1957 Roma ve 1992 Maastricht anlaşmalarının böyle bir model getirmediği bilinmektedir. Üye devletlerin demokratik niteliği temelinde kamu yönetimi konularının düzenlenmesi her bir devletin takdir alanına bırakılmıştır. Dolayısıyla formel hukuk açısından üye devletler geniş bir idari bağımsızlığa sahiptir. Fakat uygulamada Avrupa Birliği ölçeğinde bir uluslar üstü idare hukuku ilkeleri biçimlenmiştir. Birliğin ortak kamu yönetimi ilkeleri herhangi bir sözleşme ile formelleştirilmemiş bir topluluk müktesebatı olduğu söylenebilir. Avrupa Adalet Divanının içtihatları bu ortak ilkelerin biçimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. (Aközer ve Ortaç, 2002: 188)

Üye ülkelerin kamu görevlileri ve Komisyon yetkilileri arasında sürekli ortak çalışma, müktesebatı bütün üye ülkelerde aynı güvenilirlik standartlarında uygulama gereği ve Avrupa ölçeğinde etkili bir idari yargının oluşması ülke kamu yönetimlerini bir birine git gide daha çok yakınlaştırmaktadır. Bu olgu Avrupa Yönetim alanı olarak adlandırılmaktadır. (Kösecik, 2003: 12)

Avrupa yönetim alanı kavramı; AB ülkelerinin kamu yönetimi alanında paylaştığı temel kurumsal düzenleme ve süreçler ile ortak standart değerleri belirtmektedir. Fakat bunların tümü bakımından üye ülkeler arasında da önemli düzey farklılıkları vardır. Bu farkların yol açtığı sorunlar birliğin genişleme

sürecinde aday ülkelerde kurumsal yapılanmaya büyük önem verilmesinin en önemli nedenidir. (Aközer ve Ortaç, 2002: 189)

Aday ülkelerin, kamu yönetimlerini Avrupa yönetim alanının güvenilirlik düzeyine yetiştirecek biçimde geliştirmeleri ve ortak ilkeler ve yapısal düzenlemeler bakımından kabul edilebilir bir düzeyi yakalamaları zorunludur. Bu yüzden yönetim kalitesi aday ülkelerde yürütülen tam üyelik müzakerelerinin kilit unsurlarından biridir. Aday ülkelerden yalnızca kurumların ve yönetim usullerinin mevcut mevzuatla uyum sağlamaları değil aynı zamanda gelecekteki yeni düzenlemeleri benimseme kapasitesine sahip olduklarını kanıtlamaları beklenmektedir.

Avrupa yönetim alanını tanımlayan ve aday ülkelerin de AB üyeliği için gerekli yönetsel kapasiteye ulaşmasında uygulanacak ölçütleri somutlaştıran başlıca temel ilkeler şunlardır. (Aközer ve Ortaç, 2002: 189; Kösecik, 2003: 10-11)

- Güvenilirlik ve öngörülebilirlik
- Açıklık ve Saydamlık
- Hesap Verme Sorumluluğu
- Verimlilik ve Etkinlik
- Katılımcılık
- Devletin Rolünde Değişim (üretici devlet yerine düzenleyici devlet)

1.9.1.1. GÜVENİLİRLİK VE ÖNGÖRÜLEBİLİRLİK

Bu gruptaki ilkelerin başında hukukun üstünlüğü, bir başka deyişle kamu yönetiminin sorumluluklarını hukuka uygun biçimde yerine getirmesi gelir. Kamu yönetiminin güvenilirliğine ve öngörülebilirliğine ilişkin bir başka ilke orantılılık ilkesidir. Bu ilke, idari tasarrufların yasanın güttüğü amaçla orantılı olmasını ve yurttaşları, yasanın güttüğü amacın sağlanması için gerekenden fazla mahrumiyete uğramamasını öngörür. Bu ilke aynı zamanda, yasanın amaçlamadığı bir sonuca yol açması halinde yasanın harfi harfine uygulanmasının hukuka aykırı olduğu anlamına gelir. (Aközer ve Ortaç, 2002: 190)

Kamu görevlilerinin ehliyet, liyakat ve mesleki dürüstlük sahibi olması kamu yönetiminin güvenilirliğinin ve öngörülebilirliğinin vazgeçilmez koşuludur. Kamu görevlilerinin meşru siyasal iktidara sadakatleri ile mesleki bağımsızlıkları arasında bir denge kurulması zorunludur. Kamu makamlarının ve kurumlarının kararlarını gecikmeden alıp uygulaması da güvenilirlik ve öngörülebilirliğin önemli koşuludur. (Aközer ve Ortaç, 2002: 190-191)

1.9.1.2. AÇIKLIK VE SAYDAMLIK

Burada açıklık terimi kamu yönetiminin dışarıdan incelemeye hazır olması, saydamlık terimi ise bu incelemenin eksiksiz ve derinlemesine biçimde yapılabilir olması anlamına gelmektedir. Bu iki ilke, hem idari tasarruflardan etkilenen herkesin bu tasarrufların gerekçelerini öğrenebilmesini, hem de idari tasarrufların denetim kurumlarınca gereğince incelenebilmesini güvence altına alır. Devletin hesap verme sorumluluğunu kurumsallaştıran şeffaflık yasaları hayata geçirilmektedir. Bu yasalar gereğince, bugün Avrupa Birliği'nde vatandaşlar devlet harcamaları ile ilgili her türlü belgeye ulaşabilmekte ve paranın etkin bir şekilde harcanıp, istenen sonucun mümkün olan en uygun maliyetle elde edilip edilmediğini kontrol edebilmektedirler. (ISO, 2001:12; Aktan, 1990: 308; Eryılmaz, 1994:166)

Bu ilke sonucu vatandaşların, kamu maliyesinde uygunsuzluğu keşfeden birinin yaptırımının olabilmesi, sesini duyurup sonuç alabilmesi için mutlaka güçlü bir sivil toplum yapısının olması gerekmektedir. Bu nedenle sivil toplumun güçlenmesi şeffaflık politikalarının uygulanabilirliğinin ön koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. (İSO, 2001: 12) 2001 Dünya Ekonomik Forumu'nda Price Waterhouse Coopers tarafından hazırlatılıp dağıtılan "Opacitiy" adlı rapor, şeffaflıkla yolsuzluklar arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. (İTO, 2001: 62)

1.9.1.3. HESAP VERME SORUMLULUĞU

Hesap verme sorumluluğu, kamu yönetiminde her makamın tasarruflarından dolayı başka idare, yasama ve yargı makamlarına açıklamada bulunmakla ve bu

tasarrufları gerekçelendirmekle yükümlü olması, hiçbir makamın inceleme ve denetiminden muaf tutulamaması anlamına gelir. Hukukun üstünlüğü, açıklık, saydamlık, yansızlık ve kanun önünde eşitlik gibi ilkelere ne ölçüde uyulduğu ancak hesap verme sorumluluğu aracılığıyla saptanabilir. Denetim mekanizmaları yargı organlarından kamu denetçiliğine (ombudsman), teftiş kurullarından parlamento komisyonlarına kadar geniş bir çeşitlilik gösterir. (Aközer ve Ortaç, 2002: 191)

1.9.1.4. VERİMLİLİK VE ETKİNLİK

Verimliliğin kamu yönetiminde benimsenmesi görece yeni bir gelişmedir. Verimlilik, kullanılan kaynaklar ile elde edilen sonuçlar arasında optimal bir orantının korunmasıyla ilgili bir işletmecilik kavramıdır. Bağlantılı bir kavram olan etkinlik ise kamu yönetiminin hedeflerine ulaşmakta ve gerek yasaların gerekse siyasal iktidarın önüne görev olarak koyduğu sorunları çözmekte gösterdiği performans ile ilgilidir. Yakın bir geçmişte bazı Avrupa Birliği üyesi ülkeler örneğin İspanya 1978 anayasasında hukukun üstünlüğü, saydamlık ve yansızlık gibi geleneksel ilkelerin yanı sıra bu iki ilkeye de anayasal statü kazandırılmıştır. Nitekim Avrupa Adalet Divanı da bazı kararlarında verimli yönetimi bir ilke olarak benimsemiştir. (Aközer ve Ortaç, 2002: 191)

1.9.1.5. KATILIMCILIK

Katılımcılık idarenin işlemlerine, vatandaşların yetkili olarak katılması ve bu işlemlerin açık olmasıdır. Katılımcılık hiçbir biçimde örgütlenmemiş bireyin bile sesini duyurabilmesi ve idareyi işlem veya eylem yaparken yönlendirebilmesi demektir. Katılımın bir hak olarak benimsendiği ülkelerde rüşvet, adam kayırma gibi toplumsal hastalıkların önlenmesi daha kolaydır. (Yıldırım, 2003:8)

1.9.1.6. DEVLETİN ROLÜNDE DEĞİŞİM (ÜRETİCİ DEVLET YERİNE DÜZENLEYİCİ DEVLET)

Devletin küçültülmesi ve özelleştirme gibi deyimlerle ifade edilen bu anlayış daha önce kamu tarafından doğrudan yürütülen bir çok hizmet çoğu yerde özel

kesime devredilmiş, bazıları ise ortaklaşa yada devletin gözetimi ve denetimi altında özel kesimce yürütülmektedir. Özetle devlet, artık kürek çeken değil, dümen tutan yani yol gösteren bir konuma getirilmiştir. Fakat burada vurgulanması gereken bir diğer nokta ise bir yandan devletin rolü sınırlandırılmaya çalışılırken öte yandan devletin müdahale etmesi istenilen yeni hizmet alanları ortaya çıkmıştır. Eğitim, çevre, tehlikeli atıklar, denizlerin kirlenmesi, uyuşturucu alışkanlığı, çalışan anne-babaların çocuklarının korunması vb. konular AB müktesebatında devletin etkin müdahale etmesi istenilen konular arasındadır. (Tutum, 1994: 31)

Daha önce bahsettiğimiz iyi yönetişimin başlıca koşulları olarak da bu ilkeler karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenledir ki Avrupa Birliği'nin öngördüğü kamu yönetimi anlayışı yönetim yaklaşımını gerektirmektedir. Kopenhag ölçütlerinin önde gelenlerinden biri de, üye ülkelerin kamu yönetimlerinin örgütsel ve yönetsel etkinliklerinin Ortaklık sözleşmesi'nin öngördüğü yükümlülükleri yerine getirebilme konusunda, Avrupa Birliği normları çerçevesinde kabul edilebilir düzeyde olması gerekmektedir (Yaşanmış, 2001: 405). Nitekim Katılım Ortaklığı Belgelerinde yer alan önceliklere göre hazırlanan 2001 ve 2002 Ulusal Programında yer alan kamu yönetimi alanına giren reform konuları kamu yönetiminin etkin ve verimli işlemesine ilişkindir. Ülkemizde Ulusal Programlarda yer alan ve kamu yönetimi alanına giren başlıca reformları şu şekilde özetleyebiliriz:

Kamu hizmetlerinin etkin şeffaf ve katılımcı bir şekilde sunulması için gerekli yasal ve kurumsal ortamın oluşturulmasına dönük olarak kapsamlı bir kamu yönetimi reformu yapılması: Bu kapsamdaki reformlar,

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanun'u, 25326 sayılı ve 24.12.2003 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun kamu mali yönetiminde saydamlık ve hesap verme sorumluluğunu artırmayı, harcama öncesi kontrol fonksiyonunun etkinliğini yükseltmeyi, harcama sonrası iç mali denetim ve dış denetim sistemlerini Avrupa Birliği standartlarına uygun hale getirmeyi harcamacı kuruluşların harcama öncesi kontrol ve harcama sonrası iç mali denetim konusundaki inisiyatiflerini genişletmeyi hedeflemektedir.

Stratejik planlama uygulamasının tüm kamu kuruluşlarına aşamalı olarak yaygınlaştırılması; Nitekim DPT Müsteşarlığı, orta vadede bütün kuruluşlara

yaygınlaştırmak üzere 2004 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Hacettepe Üniversitesi, Denizli Valiliği (İl Özel İdaresi), İller Bankası Genel Müdürlüğü, Kayseri Büyükşehir Belediyesi olmak üzere 8 kuruluştaki pilot düzeyde stratejik planlama çalışmalarına başlamıştır.

Fon bütçelerinin TBMM tarafından onaylanmasına, fon hesaplarının dış denetime tabi olmasına ve konsolide bütçe hesaplarıyla birlikte aylık raporlanmasına olanak verecek gerekli hukuki ve idari düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,

Devlet Muhasebesi Genel Yönetmeliği ile buna uygun olarak hazırlanan Genel ve Katma Bütçeli İdareler Muhasebe Yönetmeliğinin yayımlanarak gerekli yasal zemin oluşturulması; yeni muhasebe sisteminin kamu kurum ve kuruluşlarında uygulamaya konulması; genel yönetim kapsamına dahil bütün kamu idarelerinde ortak muhasebe ve raporlama standartları ile çerçeve hesap planının uygulanması,

KİT'lerin hedeflerinin açıklığa kavuşturulması, yeni hesap verebilirlik standartları oluşturulması ve yönetimin özerkliğinin ve şirket içi yönetişimin geliştirilmesi hedeflerini içeren yasal düzenlemelerin TBMM tarafından kabul edilmesi;

Kamu Yönetimi Reform Tasarısının hayata geçirilerek kapsamlı bir kamu yönetimi reformunun gerçekleştirilmesi ve bu çerçevede Kurumsal Gözden Geçirme çalışmalarının tamamlanması; Devlet Personel Rejimi reformunun hazırlanması; AB normlarına uygun olarak ülkemiz için tanımlanmış olan İstatistik Bölge Birimleri dikkate alınarak alt bölge düzeyinde yeni hizmet bölgelerinin ve birimlerinin oluşturulması;

Vatandaşın kamusal bilgi ve belgelere ulaşmasını sağlayacak 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu 24 Ekim 2003 tarih ve 25267 sayılı Resmi Gazetede yayınlanması ve “devletin hikmetinden sual olunmaz” anlayışına aksi bir bakışın, bu sayede vurgulandığı söylenebilir. (Tahranlı, 2004: 12) Vatandaşın yönetim sürecine interaktif bir şekilde katılabilmesi için onu yakından tanıması ve işleyiş sistemini bilmesi gerekir. Bu anlamda bilgi edinme hakkı yönetişim yaklaşımına büyük katkı sağlayacaktır. (Eken, 1996: 23)

Kamu ve özel kesimi kapsayan E-Dönüşüm Türkiye Projesi ile başlatılan çalışmalara devam edilmesi Kamuda etik kurallarının tanımlanması amacıyla başbakanlık tarafından hazırlanan Kanun tasarı taslağının yasalaşması; Çünkü, kamusal alanda özel çıkarların güdülmesine karşı en etkili silah, yönetimde etik standartların geliştirilmesidir. Etik standartlar, kamu görevlilerinin bireysel davranış kurallarıyla yasal konumlarını ve devlet örgütündeki yapıların bu anlamda kurumsal olarak geliştirilmesini amaçlamaktadır.

AB'ye tam üyelik hedefleri doğrultusunda devletin mal ve hizmet üreticisi konumundan uzaklaşarak asli görevlerinde yoğunlaşması; Bu kapsamda devletin dokuma, kağıt, gübre, petro-kimya, tütün, içki, ham petrol işlenmesi gibi alanlardan tamamen; madencilik, liman işletmeciliği, doğalgaz dağıtımı ve bankacılık gibi alanlardan kısmen çekilmesi.

Ayrıca üretici yerine düzenleyici devlet ilkesi ile düzenleyici kurumların bağımsızlığının garanti altına alınması: Bu konuda uluslar arası normlara uygun bir şekilde düzenleyici kurumların bağımsızlıkları korunarak şeffaflık ve hesap verebilirliklerinin artırılması. Kolluk kuvvetleri, yargı mensupları başta olmak üzere kamu görevlilerinin insan hakları alanında eğitilmeleri.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız Avrupa Birliği sürecinin Türk kamu yönetimi alanına olumlu yansımalarından olan bu çalışmalar kamu yönetimi sistemimizi daha şeffaf, saydam, verimli ve etkin kılmaya yönelik çalışmalardır. Nitekim Ülkemiz kamu yönetiminin sorunlarına kısaca göz atacak olursak bu çalışmaların ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Yapılan bu çalışmaların uygulamaya geçmesi ile beraber kamu yönetimi sistemimizde ki aksaklıklar ortadan kalkacaktır. Türk Kamu yönetiminin sorunları kısaca şunlardır:

- Merkeziyetçilik; Türk kamu yönetiminin özelliklerinin başında merkeziyetçilik olgusu gelmektedir. Merkeziyetçilik, kamusal kaynakların ve yetkinin tek elde toplanması demektir (Eken, 1995: 267) Yerel yönetimler merkeziyetçilik ve vesayetçiliğin altında ezilmektedir. (Aktan, 1999: 422) Birçok gelişmiş ülkede kamu hizmeti harcamalarının % 60-80 civarında değişen bir kısmı yerel

yönetimlerce karşılanırken, bu rakam ülkemizde % 15'i geçmemektedir. Yerel yönetim birimlerinden olan il özel idareleri sadece hukuki varlığı olan, yetki ve kaynak yokluğundan dolayı fiilen daha çok vali ve kaymakamların araç gereç ihtiyacını karşılayan kurum haline gelmiştir. (Eken, 1999: 267)

- Örgütsel Büyüme ve Hantallaşma; Örgütsel büyüme bir kamu kurumunun bütçe, personel sayısı, hizmette kullanılan bina araç gereçler bakımından miktar olarak genişlemesi demektir. (Karatepe, 1995: 166)
- Gizlilik ve Kapalılık; Türkiye’de kamu bürokrasisi gizlilik ve vatandaşa karşı kapalılık esasına göre örgütlenmiştir. Kendisini rejimin sahibi ve vatandaştan gelecek tehlikelere karşı devletin bekçisi olarak gören bürokrasi “devlet sırrı” kavramının sınırlarını çok geniş tutarak kullanmıştır. Devlet işleri ve kamu hizmetleri hakkında bilgi edinmek vatandaş için bir hak olarak düzenlenmediğinden, kamu yönetimi dışı kapalı bir güç olarak algılanmıştır. (Karatepe, 1995: 167)
- Kuralcılık ve Sorumluluktan Kaçma; Türkiye’de idarenin işleyişi, hizmetlerin yürütülmesini yavaşlatan ayrıntılı kurallara bağlanmıştır. Bürokratlar, doğabilecek muhtemel sorumluluktan kaçınmak için, hizmetlerin yürütülmesinden çok bu kuralların yürütülmesine dikkat etmektedirler. (Karatepe, 1995: 168)
- Siyasal Yozlaşma ve Çürüme: Kamu görevine alınmada liyakat yerin akraba dost, ve arkadaş gibi faktörlerin dikkate alınması yönetimde yozlaşmanın önemli nedenleri arasındadır. (Karatepe, 1995: 168)

1.9.2. AVRUPA BİRLİĞİ İLE BÜTÜNLEŞME SÜRECİNİN SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNE ETKİSİ

Günümüz dünyasında sivil toplum kuruluşları giderek önem kazanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının karar alma mekanizmasına katılım şekli ve oranı bir ülkedeki demokrasi standartlarının seviyesini belirleyen önemli kriterlerden biri haline gelmiştir. Avrupa Birliği'nde de tüm dünyada olduğu gibi sivil toplum kuruluşları önem görmekte, karar alma süreçlerine katılımları teşvik edilmektedir. Avrupa Birliği sürecinin Sivil toplum kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşları içinde önemli bir yer tutan kadın örgütlenmelerine olan etkisinden bahsetmeden önce AB'nin sivil toplum kuruluşlarına bakışına deyinmek yararlı olacaktır.

Avrupa Birliği düzeyinde katılımcı demokrasinin oluşması için sivil toplum kuruluşlarına önemli bir rol düşmektedir. Avrupa Birliği kurumları sivil toplum kuruluşlarının AB karar alma sürecinde etkili olmasını istemektedir. Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşların yapısı ve bunlarla ilişkiler konusunda da çeşitli kurallar belirlemektedir. AB'de sivil toplum kuruluşları denince, kamu otoriteleri ve vatandaşlar arasında aracı görevi görerek kamu yararı hedef ve sorumluluğuyla hareket eden örgütsel yapıların tamamı kastedilmektedir. Bunlar: (TOBB, 2004)

- Sosyal ortaklar olarak da adlandırılan işçi ve işveren birlikleri/sendikalar
- Sosyal ortaklar dışındaki ekonomik ve sosyal aktörler, meslek kuruluşları sosyal ve ekonomik örgütler
- Çevre ve insan hakları örgütleri, tüketici dernekleri, hayırsever kuruluşları, eğitimle ilgili sivil toplum kuruluşları
- Halka yakın ve üyelere yönelik faaliyet gösteren gençlik örgütleri, aile dernekleri, dinsel örgütler yerel yaşama katılımı sağlayan cemaat anlayışına dayalı kuruluşlar.

Avrupa Birliği Komisyonu, 2002 yılında kabul ettiği bir dizi prensip kararıyla sivil toplum ile yürütülecek olan çalışmalarda etkili bir iletişim ve işbirliğinin oluşturulması için minimum standartlar belirlemiştir bunlar kısaca, açıklık, katılımcılık, sorumluluk, şeffaflık, etkin olmak ve tutarlı olmak olarak öngörülmüştür. (Dal, 2005: 10) Ayrıca Komisyon sivil toplumun katılımcı demokrasi ve vatandaş sorumluluğu açısından önemine bağlı olarak özellikle kamu yararına çalışan dernek ve vakıfların örgütlenmesi ve AB politikalarına katılımının sağlanması amacıyla bir bütçe kalemi oluşturulmuştur. AB karar alma mekanizması içinde sivil toplum kuruluşları ile çeşitli şekil ve kademelerde danışma süreçleri işlemektedir. (Dal, 2005: 10)

Maastricht Antlaşması'na sosyal politika protokolünün eklenmesiyle sosyal diyalog kurumsallaştırılarak, sosyal ortakların görüşüne başvurulması zorunlu hale gelmiştir. AB müktesebatının bir parçası haline gelen sosyal diyalog sistemi ile, AB düzeyinde iş dünyası ve işçi örgütlerini sosyal politika ve istihdam konularında karar alma sistemine dahil olmasını sağlamıştır. AB Antlaşması'nın 138-139 maddelerine göre, sosyal diyalogun gelişmesini taraflar arası dengeli bir yaklaşım ile sağlamakla yükümlü olan AB Komisyonu, sosyal politika alanında karar alma sürecini işletmeye başlamadan ve somut bir öneriyi resmen açıklamadan önce, AB düzeyindeki sosyal ortaklar ile istişarede bulunur. Süreç içinde söz konusu örgütler kendi aralarında ortak bir zemin yaratarak anlaşmaya varabilirler. Sosyal diyalog çerçevesinde sosyal ortak olarak belirlenen örgütlerin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalar AB ülkelerini bağlayıcı mevzuat halini alabilir. Bugüne kadar sosyal ortaklar aralarında annelik/babalık izni, part time istihdam, iş kontratları, telefonla müşteri hizmetleri, hayat boyu meslek eğitimi alanlarında anlaşma imzalamışlardır. Bununda ötesinde Laeken(2001) Zirvesin'e sundukları ortak bildiride 2003-2005 yıllarını kapsayan ortak bir çalışma programı belirleyerek sosyal diyalog sürecini daha etkin ve özerk bir yapıya kavuşturma kararlılıklarını AB hükümet ve devlet başkanlarına iletmışlerdir. Sosyal ortakların AB Laeken Zirvesine sundukları ortak bildiri ışığında AB Komisyonu, büyüme ve istihdam alanında üçlü zirve toplantıları gerçekleştirilmesi için bir öneri sunmuşlardır. Bu öneri 6 Mart 2003 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından onaylanıştır. Böylece sosyal ortaklar, AB Konseyi

bahar zirveleri öncesinde yapılacak bu toplantılarda, ekonomik ve sosyal politikalara katkı sağlayabileceklerdir. (TOBB, 2004)

AB’nde sosyal ortaklara danışma konusunda bir örnek de 1957 Roma Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesidir. İşveren, işçi sendikaları, çiftçi, tüketici ve diğer toplum kesimlerini temsil eden bir danışma organı niteliğindedir. Ekonomik ve sosyal Komite aracılığıyla Avrupa’daki sivil toplum kuruluşları, Birliği ilgilendiren konularda seslerini duyurabilmektedirler. Birlik Komitesi’nin kararları, Konsey, Parlamento ve Komisyon’a iletilmekte, böylece Birlik genelinde daha katılımcı bir karar alma mekanizması oluşturulmaktadır. Ekonomik ve Sosyal Komite AB genelinde sağlık, gençlik, kadın ve çocuk hakları, ekonomi, istihdam, eğitim, çevre ve bölgesel politikalar gibi konularda kararlar almış ve bu kararları Birlik kurumlarına göndermiştir. (TOBB, 2004)

Avrupa Birliği kendi kurumsal yapılanması içinde sivil toplum kuruluşlarının gelişimine çok önem verdiği gibi aday ülkelerde de AB’ye üyeliğin ön koşulunu oluşturan Kopenhag Kriterlerine uyum çerçevesinde sivil toplumun gelişmesine büyük önem vermektedir. Çünkü sivil toplumun çeşitliliği ve dinamikliği sağlıklı bir çoğulcu demokrasinin göstergesidir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde çıkarmış olduğu yasaların uygulamaya geçirilmesi noktasında sivil toplum kuruluşları anahtar bir rol oynamaktadır. Gerçekten de, müktesebatın uygulanmasına bağlı reformlar toplumda meslek kuruluşları yada dernekler bünyesinde bir araya gelmiş bulunan iktisadi ve toplumsal yaşamın bütün aktörleri ile bir diyalog ve saydamlık politikası olmadan etkili bir biçimde gerçekleştirilemezler. Bu nedenle, mesajları iletebilecek ve kamuoyunu hazırlayabilecek sivil toplum örgütlerinin yapısının güçlendirilmesi Avrupa Birliği ile uyum sürecinde çok önemlidir. (Enekol, 2005)

Bu çerçevede ülkemizde AB sürecinin sivil toplum kuruluşları alanında en önemli yansıması 7. uyum paketi çerçevesinde Dernekler Kanununa getirilen değişiklikler ve daha sonra aynı kanun ile uyumlu kurallar içeren yeni Medeni Kanun’da görülmektedir. Söz konusu düzenlemeler Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü ülkemizde sivil

toplum kuruluşlarının en önemli sorunlarından biri devletin sivil toplum kuruluşlarına karşı güvensiz bir yaklaşımının olması idi. Nitekim bunun önemli bir göstergesi STK'lar ile ilgili birim güvenlik birimleri iken AB uyum süreci ile birlikte İçişleri Bakanlığı altında Dernekler Daire Başkanlığı kurulmuştur. (Türk Tarih Vakfı, 2003). Yeni düzenlemeler ile gelen değişikliklerin en önemlisi tüzel kişilerinde dernek üyesi olmasına izin verilmesidir. Ayrıca Türkiye'de kurulan derneklerin yurtdışında ve yurt dışında kurulan derneklerin de Türkiye'deki faaliyetlerini kolaylaştırıcı hükümler getirilmiştir. Buna göre Türk dernekleri ve vakıfları bundan böyle yurtdışında şube açabilecek ve uluslar arası veya yabancı cemiyetlere üye olabileceklerdir. Yine Dışişleri Bakanlığına danışılmak suretiyle İçişleri Bakanlığından izin alınması halinde söz konusu cemiyetler de Türkiye'de faaliyet gösterme ve şube açma hakkına sahip olacaklardır.

Diğer bir değişiklik de Dernekler Kanunun 39. maddesi yürürlükten kaldırılarak, kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurmalarının önündeki engelin kaldırılmasıdır. Dernekler Kanununun 56. maddesinin yürürlükten kaldırılmasıyla da öğrenci sayılan kişilere derneklerle ilgili olarak koyulan kısıtlamaların kaldırılmasıdır. Ayıca 5253 Sayılı yeni Dernekler Kanunu ile de bir takım yeni olumlu düzenlemeler yapılmıştır. Ek olarak 2001 tarihli 4641 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konsey Kanunu ile Avrupa Birliğindeki yapılanmaya benzer bir yapı kurulmuştur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin Amacı; ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, sivil toplum kuruluşlarının katkısı ile toplumsal uzlaş ve işbirliği sağlamaktır. Ekonomik ve Sosyal Konsey, kamu ve kamu dışı olmak üzere iki kesimden oluşmaktadır. Kamu kesimini Başbakan, Başbakan Yardımcıları, Devlet Planlama Teşkilatı'ndan sorumlu Devlet Bakanı, Hazine'den sorumlu Devlet Bakanı, Dış Ticaret Müsteşarlığından sorumlu Devlet Bakanı, Devlet Personel Başkanlığı'ndan sorumlu Devlet Bakanı, Maliye Bakanı, Tarım ve Köyişleri Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, DPT Müsteşarı, Gümrük Müsteşarı ve Devlet Personel Başkanı temsil etmektedir. Konseyin Başbakan dışında 15 üyesi bu kesimdedir. Sivil Toplum Kuruluşları olarak işveren kesimini temsilen Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, (TOBB) ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), İşçi-Memur'ları temsilen Türkiye İşçi Sendikaları (Türk-İş), Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu

(Hak-İş), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), ve Kamu-Sen, Meslek Odalarını temsilen ise Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB) yer alır. 24 üyeden oluşan bu kesim ile birlikte Konsey 39 üyeden oluşmaktadır. Ekonomik ve Sosyal Konseyin hükümet ağırlıklı bir yapılanma olması, kurumun bağımsızlığı ve alınan kararların gerçekten de ekonomik ve sosyal ortakların görüşünü yansıttığı konusunda ciddi endişeler oluşmasına yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, kurumun sekreteryaya hizmetlerini Devlet Planlama Teşkilatının yürütmesi ve finansmanının devlet bütçesinden karşılanması bu endişeleri güçlendirmektedir. (TOBB, 2004)

Ayrıca Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısında, merkezi idarenin yetki ve sorumlulukları arasında; Kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri arasında iletişim ve işbirliğini sağlayıcı mekanizmalar oluşturmak, hizmet ve işlev kapasitelerini geliştirmek yer almıştır.

Yine Tasarının kamu hizmetlerinin gördürülmesi kısmında; Kamu hizmetlerinin daha etkili ve verimli yerine getirilebilmesi amacıyla, merkezi idare ile mahalli idareler, kendilerine ait hizmetlerden kanunlarla öngörülenleri, ilgileri itibariyle üniversitelere, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına, hizmet birliklerine, özel sektöre ve alanında uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerine gördürülebilir. Bu durumda idarenin sorumluluğuna ilişkin hükümler saklıdır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süreci çerçevesinde sosyal diyalog ve sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi konusundaki yasal altyapısını geliştirme çabaları çok önemli olmakla beraber en az bunun kadar önemli bir diğer konuda Türk Sivil Toplum kuruluşlarının karar alma sürecinde yer alması ve AB perspektifine katkıda bulunmasıdır. Bunun için Sivil toplum kuruluşlarının AB'li muadilleri ile ortak projelerinin kolaylaştırılması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Nitekim bu çerçevede Avrupa Birliği komisyonu Sivil Toplum Geliştirme Programı başlatmıştır. Tüm aday ülkelerde uygulanan bu programın amacı sivil toplumun güçlenerek demokratikleşmede etkin rol oynamasıdır. Bu çerçevede 2002 tarihinde Ankara'da Sivil Toplum Destek Ekibi kuruldu. Ekip program çerçevesinde, Türkiye'nin 13 ilinde, yaklaşık 750 Sivil toplum kuruluşuna proje hazırlama ve

iletişim kursları vermektedir. Ayrıca Avrupa Birliği Komisyonu da sivil toplum kuruluşlarına hazırladıkları projeler için finansman destekleri sunmaktadır. (Demircan, 2005:3)

Günümüzde sivil toplum kuruluşları sadece eleştiri, protesto ile yetinmemekte giderek alternatif projeler üreten yepyeni bir boyut kazanmışlardır. Habitatta kullanılan terimle pro-aktif evreye geçmişlerdir. Bir başka deyişle talepleri için baskı gücü oluşturabilmektedirler. (Uğur, 1998: 225)

Türkiye’de etkin faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından önemli bir bölümünü kadın örgütlenmeleri oluşurmaktadır. Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinin kadın örgütlenmelerine etkisine geçmeden önce Avrupa Birliği’nin kadın-erkek eşitliği politikalarına kısaca göz atmakta yarar vardır. Nitekim bu konuya 3. bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

Bilindiği gibi, başlangıçta Avrupa’nın bütünleşmesinin önce ekonomik birlik olarak kurulması düşüncesiyle, esas itibariyle ekonomik bütünleşme amacıyla kurulmuş olan Avrupa Birliği’nde kadın erkek eşitliği’nin sağlanması yönelik anlaşma hükümleri ve Konsey Yönergeleri çalışma yaşamına yöneliktir. (Moroğlu, 2004: 131) Kadın ve erkeklere eşit fırsatlar sağlanmasına ilişkin topluluk politikası 1957 yılında Roma Antlaşmasının 119. maddesinde aynı işte çalışan kadın ve erkek işçilere eşit ücret ödenmesi prensibine yer vermiştir. (İKV, 2004: 12-14; Eslen, 2004: 380) Giderek demokratikleşmeyi de temel amaç edinen ve bütün aday ülkelerin Kopenhag kriterlerine uyum sağlamasını ön koşul olarak kabul eden Avrupa Birliği’nde, kadın erkek eşitliğinin yaşamın her alanına yerleştirilmesine önem verilmektedir. (Moroğlu, 2004: 131) Avrupa Birliği Maastricht Antlaşması ve Amsterdam Antlaşması ile kadın ve erkeklere eşit fırsatlar verilmesi ilkesini çalışma hayatının dışındaki sosyal ve siyasal alanlara taşımıştır. (Süral, 2002: 49)

1992 Maastricht Anlaşmasında ve anlaşmaya ekli Sosyal şart’ta, Roma antlaşmasının 119. maddesinde düzenlenen eşit işe eşit ücret ilkesi bir kez daha vurgulanmıştır. Ayrıca Sosyal şartın 2. maddesinde: Avrupa Topluluğunun kadın erkek eşitliği alanında üye devletlerde alınan önlemleri destekleyeceği ve geliştireceği belirtilmiştir. 6. Maddede ise; kadınların işe girmede ve ilerlemede karşılaşacakları engellerin kaldırılması için önlem alınması gerektiği, bu gibi

düzenlemelerin imtiyaz yada ayrımcılık sayılmayacağı hükme bağlanmıştır. (Moroğlu, 2000: 63) 1997 tarihli Amsterdam Antlaşmasının 2. 3. 13 ve 141. maddelerinde kadın erkek eşitliği konusunda somut olarak yaşama geçirilebilen hükümlere yer verilmiştir. Kadınlar ve erkeklere eşit davranma ilkesinin yaşama geçirilebilmesi için fırsat eşitliğinin tanınması gerektiği kuralı getirilmiştir. Amsterdam Antlaşması ile Konsey'e cinsiyete dayalı ayrımcılığın kaldırılması için etkin kararlar alma yetkisi de tanınmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği politikalarını oluşturan her alanda, kadın erkek eşitliğinin yaşama geçirilmesi gerektiği hükmüne yer verilmiştir. (Moroğlu, 2000: 63)

Zaman içerisinde anlaşma hükümleri doğrultusunda her iki cinse eşit davranma ilkesi ve fırsat eşitliği ilkesi çerçevesinde kadının çalışma koşullarının iyileştirilmesi amacıyla Yönergeler çıkarılmış ve ayrıca Avrupa Komisyonu'nun Tavsiye kararlarında bu konulara değinilmiştir. Birliğin Adalet Divanı'nın eşitlik konusunda verdiği kararlarda yol gösterici niteliktedir. (Moroğlu, 2004: 133)

Tüm bu çalışmalara rağmen gerçek bir fırsat eşitliği için anlaşmalara hüküm koymak, Yönergeler çıkarmak, hatta üye devletlerin bunları iç hukuklarına uyarlamaları da yeterli olmamaktadır. Vatandaşların kendilerine tanınmış hakların bilincinde olmadıkları veya bu haklardan yararlanmak için, gerekli mekanizmaları kullanmadıkları görülmektedir. (Moroğlu, 2004: 133)

Avrupa Birliği sürecinde kadının konumunu ve toplumdaki yerini, gelecek kuşaklar açısından önemini irdeleyen ve vurgulayan çalışmalar yapma konusunda sivil toplum kuruluşlarına büyük rol düşmektedir. (Köksal, 2004: 337) Türkiye'de kadın hakları alanında çalışan birçok sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Avrupa Birliği ile ilişkilerde toplumlararası iletişim ve bütünleşme kanallarının en etkin olduğu alanlardan biri kadın haklarıdır. Bu çerçevede her sivil toplum kuruluşunun Avrupa'daki kendine denk platformlar ve örgütlere üye olması ve çalışmalara katılımı büyük önem taşımaktadır. Nitekim Türkiye'de 51 kadın örgütü Türkiye Ulusal Koordinasyonu'nu çatısı altında bir araya gelip Avrupa Kadın Lobisi'ne üye olmuştur.

Avrupa Kadın Lobisi içerisinde 4000'den fazla kadın kuruluşunu barındıran demokratik bir şemsiye örgüttür. Kadın erkek eşitliği ilkesinin ve kadının insan

haklarının Avrupa Politikalarına yerleştirilmesi için çalışmaktadır. AKL; Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Sosyal Tarafları ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu örgüte üye olmak, Avrupa Birliği kadın erkek eşitliği müktesebatı üzerinde söz sahibi olmak anlamına gelmektedir. Böylelikle Türkiye’deki kadın hareketi dünya kadın erkek eşitliği politikalarına müdahil olabilmedeki gücü bu üyelikle ortaya konmuştur. Türkiye’de kadın konusunda çalışan sivil toplum kuruluşları Avrupa Birliği Sürecini dünya kadın hareketine eklenebilmek konusunda fırsat olarak görmektedir. (Acuner, S. (AKL Yönetim kurulu üyesi, KADER Dış ilişkiler koordinatörü) “Avrupa Birliği Sürecinde Kadın Örgütlenmelerinin Rolü ve Faaliyetleri”,**sözlü** görüşme, Ankara, KADER, 27.09.2005)

Avrupa Birliği sürecinde demokratik ve çağdaş bir toplum olma yolunda önemli adımlar atan ülkemizde bu sürecin en önemli unsurlarından birini kadın erkek eşitliğinin sağlanması konusu oluşturmaktadır. Fakat ülkemizde sosyo-kültürel açıdan kadınlar olması gerekenin çok gerisindedirler. İşte bu aşamada sivil toplum kuruluşlarına bu süreçte büyük görevler düşmektedir. Kadın örgütleri bu aşamada Avrupa Birliğinin finansal katkısı ile gerçekleştirdikleri projeler ile kadının durumunu iyileştirmeye katkı sağlamaya çalışmaktadırlar. Nitekim ülkemizde kız çocuklarının eğitiminden, siyasette kadın oranını arttırmaya, kadın sağlığını iyileştirmeye kadar bir çok proje gerçekleştirilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN ROLÜ VE FAALİYETLERİ

Türkiye’de kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yapan, güçlü bir kadın hareketi bulunmaktadır. 1800’lü yıllarda kadınlar çıkarmış oldukları dergilerle kadın sorunlarını dile getirmeye çalışmışlardır. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile beraber, çağdaşlaşma çabaları çerçevesinde toplumsal yaşama katılmaya başlamışlardır. 1926’da Türk Medeni Kanununun kabul edilmesi ile kadınlara tanınan eşit haklar, daha sonra 1930 yılında yerel yönetimlere ve 1934’te TBMM’ye seçilme ve seçme hakkının sağlanması ile güçlendirilmiştir. Sözü edilen dönemde kadınların devletten bağımsız olarak örgütlenmesi hoş karşılanmamış, bu nedenle bağımsız kadın kuruluşları politika yapma süreçlerinde yer almamışlardır. 1960-1970’li yıllarda kadınlar, daha çok sol siyasette yer almış ve esas olarak çalışma yaşamı üzerinde yoğunlaşmışlardır. Türkiye’de 1980’li yıllarda önemli bir ivme kazanan kadın hareketi, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında oluşan politik boşlukta önemli bir demokratik hareket olarak ortaya çıkmışlardır. 1980 sonrasında birçok politik/ideolojik örgütlenmeye izin verilmezken, kadın hareketi böyle bir sorunla doğrudan karşılaşmamıştır. (Şenol vd., 2005:13)

1990’lı yıllarda kurumsallaşma çabalarının güçlenmesi ve 1995 BM Dördüncü Dünya Konferansının yarattığı ivme ile aktif kadın örgütlerinin sayıları hızlı bir şekilde artmıştır. Halen Türkiye’de kadınlara yönelik 305 örgüt bulunmaktadır. (Ecevit, 2004:131) Bu gönüllü kadın kuruluşları, kadın sorunlarına ilişkin olarak duyarlı bir kamu oyu oluşturulmasında önemli görevler üstlenmişler ve etkin bir baskı grubu oluşturulmasında önemli bir rol oynamışlardır. Bunlar arasında Soroptimist Kulüpler Federasyonu, Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Türk Kadınlar Konseyi, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi’nde danışman statüsüne sahip olan uluslararası gönüllü kadın kuruluşlarının yerel şubelerini oluşturmaktadır.

(AB Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2000: 14-15) Ayrıca gönüllü kadın kuruluşları sadece söylem boyutu ile kalmamakta kadınlar açısından mevcut olumsuz tabloyu değiştirmek için önemli projeler gerçekleştirmektedirler. Burada altı çizilmesi gereken bir diğer noktada bu örgütlerin sadece büyük şehirlerle sınırlı kalmaması ve bu kuruluşların yeni işbirliği stratejileri konusunda deneyim kazanmış olmalarıdır. Türk Ceza Kanunu'nun kabulü sürecinde kadın kuruluşları, hem kendi aralarında güçlü ve demokratik işbirliği sergilemişler, hem de bir baskı grubu olarak önemli kazanımlara imza atmışlardır. Şu anda kadın kuruluşları, siyasette kadın oranını arttırmaktan, kadına yönelik şiddete, kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesinden, insan haklarının korunup geliştirilmesine kadar oldukça geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedirler. (Şenol vd., 2005: 12)

Türk kadınlarının anayasal haklarından yararlanabilmeleri için politik ve yasal alanlarda stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada sivil toplumun katılımı, eşit fırsatların kabul edilmesinde ve sonuç olarak tüm toplumun güçlendirilmesinde temel rol oynamaktadır

2.1. TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Çok farklı tarihi birimlere ve heterojen bir yapıya sahip olan gönüllü kadın kuruluşları kuruldukları günden itibaren hükümetlerin politika ve uygulamalarını kadınların her alandaki haklarını elde etme yönünde etkileyip, belirlemektedirler. Gönüllü kadın kuruluşlarının ortak amacı, kadınların toplumsal yaşamın tüm aşamalarına etkin katılımını sağlamak, kadın sorunları konusunda duyarlılığı artırmak, bu konularda ilgili kurum ve kuruluşlara baskı yapmaktadırlar (KSSGM,1998: 93).Bugün Türkiye'deki gönüllü kadın kuruluşlarının göze çarpan yaygınlığının, çeşitliliğinin ve çok boyutluluğunun arkasında zengin bir kadın hareketi tarihi yatmaktadır. (Ecevit, 2004: 1) Tekeli'ye ve bu konuda çalışan bir çok akademisyene göre Türkiye'de kadın hareketi, olayların, eylemlerin, taleplerin yoğunluğu bakımından genellikle iki ayrı döneme ayrılmaktadır; 1910-1920 arasındaki ilk dönemle, 1980'lerden günümüze gelen ikinci dönem. Bu dönemlere feminist kadın hareketinin birinci ve ikinci dalgaları demek mümkündür. (Tekeli, 1998: 337-338) Kadın hareketi, çıkış noktası açısından bir özgürlük ve bağımsızlık

hareketidir. Hareket, toplumun özgürleşmeye, bireyselleşmeye başladığı geleneksel yaşam biçiminden koptuğu 18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl boyunca ideolojisini belirlemiş, feminizm kuramı ile kendini ifade etmiştir. (Çakır, 1996: 18) Sallan Gül'e göre feminizm en genel anlamda kadınların salt kadın olmalarından kaynaklanan sorunlarına dikkat çeken anlayış olarak tanımlanmaktadır. Feminist harekette, kadınların toplumdaki eşitsiz konumlarını sorgulayan ve özgürleşmelerini amaçlayan hareket olarak değerlendirilmektedir. (Sallan Gül, 2003: 17)

2.1.1. BİRİNCİ DALGA KADIN HAREKETİ

Türkiye'de kadın haklarını savunan ilk feminist hareket, feminizmin bir çok ülkede doruk noktada olduğu yıllar olan 19. yüzyıl sonlarına rastlar. Bu hareket, ulusçu ve modernleşmeci çabaların bir ürünü olarak, Batılı feminizmden etkilenen Tanzimat ve Meşrutiyet aydınlarının öncülüğünde ortaya çıkmıştır. (Sallan Gül, 2003: 137)

Batılılaşma ve modernleşme isteklerinin ilk ifade edilmeye başlandığı sırada kadın-erkek ilişkileri de bu tartışmanın kapsamına girmiştir. Bu tartışma erkek seçkinlerden oluşan o dönemin reform yanlıları tarafından başlatılmıştır. (Abadan Unat, 1998: 324) Reform yanlılarının kadın haklarına olan ilgileri ulusalcı ve demokratik eğilimlerin yanı sıra, kendileri modernleşmekte olan orta ve üst orta sınıf erkeklerinin var olan geleneksel kadın-erkek ilişkilerinden ve görücü usulüyle evlenmelerden duydukları hoşnutsuzluktur. (Berktaş, 1994: 81) Bu eğilime kısaca Osmanlı ataerkil düzenine karşı erkeklerin ılımlı başkaldırısı adı verilebilir. (Abadan Unat, 1998: 324) Dönemin önde gelen aydınları bu konuyla yakından ilgilenmişler, romanlar, konferanslar, gazete makaleleri ve felsefe yapıtları aracılığıyla toplumda kadının yeri ve konumunu sorgulamışlar ve eleştirmişlerdir. (Berktaş, 1994:83)

Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar Osmanlı toplumunun düşünce dünyasında, sert ana hatlar taşıyan bir ikilem egemendi. Bir uçta Batı'dan esinlenen yeniliği arayanların, diğer uçta ise Doğu'nun geleneksel değerlerine bağlı kalmak isteyenlerin istekleri toplanmıştı bu farklı düşünce anlayışlarının mihenk taşı kadın idi. Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından Abdullah Cevdet, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden dinsel kuralları ve dejenere gelenekleri

sorumlu tutmuştur. Gelenekçilere göre ise kadına serbestlik tanımak “sefiş bir toplum” düzenini yaratacaktır. (Abadan Unat, 1998: 324) Bu noktaya kadar ağırlıklı olarak “erkekler” tarafından sürdürülen bu tartışmaya 19. Yüzyılın sonuna doğru Osmanlı toplumunun eğitilmiş, üst sınıfa mensup kadın da katılmışlardır. Bu kadınlar İyi eğitilmiş, yabancı dil bilen, batılı çevrelerle ilişki içinde olan insanlar idi. Bu kişilerin en önemli iyi iki örneği, Fatma Aliye Hanım ve Halide Edip Adivar’dır. (Tekeli, 1998: 339)

Birinci dalga kadın hareketinin talepleri, daha fazla eğitim, çalışma hayatına girme, sosyal hayata katılma, örneğin bir yazar olarak kabul görme, kadının aile içindeki konumunun yükselmesi talepleri dönemim çeşitli dergilerinde dile getirilmekte idi. (Tekeli, 1998: 342) Kadınların mücadelelerini, eylem ve taleplerini bize gösterecek en önemli kaynaklar dernekler ve kadın dergileridir. Kadın dergileri, kadınların kendilerini birey olarak ifade etmelerini sağlarken, kurulan dernekler, bu bireysel talepleri örgütlü birliklere dönüştürmüştür. Böylelikle çeşitli sorunlara önerilen çözümler de uygulama alanına geçirilmeye çalışılmıştır. (Çakır, 1996: 43)

1985-1908 yılları arasında 10 kadın dergisi çıkmıştır. Bunlardan Hanımlara Mahsus Gazete 13 yıl yayın yaşamını sürdürmüş ve 604 sayı yayımlanmıştır. 1909-1923 yılları arasında 22 kadın dergisi daha yayın hayatına atılmış, bunlardan Kadınlar Dünyası 1913-1921 arasında yayınına aralıksız devam etmiştir. Bu yayınlarda Osmanlı kadınları toplumsal ve siyasal eleştirilerini dile getirmişlerdir. (Çakır, 1996: 22-42) II. Meşrutiyet’in kadın söylemi olumlu ürünler vermiştir. Kadının eğitime sağlanan yeni olanaklar, kadının sınırlı olsa çalışma hayatına katılması, modayı izlemesi, sadece İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere özgü kalmakla beraber, önemli yeniliklere yol açmıştır. (Abadan Unat, 1998: 325)

Abadan Unat’a göre (1998: 325) kadın örgütleri bu dönemde dört farklı koldan kamusal alan girdiler. Birincisi “Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti” gibi, kurucuları kadın olan ve kadın haklarını gerçekleştirmek amacına yönelik örgütlenmelerdir. İkincisi yine kadınların kurdukları fakat toplumsal yardımı amaçlayan “Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti” gibi örgütlerdir. Üçüncüsü, var olan örgütlenmeler içinde Kadın kolu veya hanımlar heyeti adları ile

oluşturulan örgütlenmelerdir. Bunların örneği “Osmanlı Hilal-i Ahmer Hanımlar Heyeti”dir. Dördüncüsü ve sonuncusu da kadınların çeşitli amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak kurulan örgütlere üye olmaları ile örgütlü yaşama adım atmalarıdır: İlkokullarda okuyan çocuklara yardım dernekleri vb. Yayın ve dernekleşme yolu ile aile yaşamı ve İslam hukukuna ilişkin şikayetleri kamuya duyurma yolu son derece dar bir kesime sesleniyor ve bireysel söylemlerin ötesine gidemiyordu Osmanlı kadınlarının özel alandan çıkıp kamusal alana geçmeleri ancak büyük bir ulusal bunalımla gerçekleşebildi. I. Dünya Savaşı yenilgisinden sonra sömürgeci devletlerin Türkiye’nin değişik bölgelerini işgal etmeleri Osmanlı kadınına da harekete geçirdi. Türk kadınlarının ilk defa büyük çaplı siyasal protesto hareketini desteklemeleri bu dönemde olmuştur. (Abadan Unat, 1998: 326) I. Dünya savaşı’ndan önce başlamış olan bu örgütlenme çabalarını Çakır (1996; 36-40) şu amaçlara göre gruplandırmaktadır. Yardım dernekleri, kültür amaçlı dernekler, siyasal partilerin kadın örgütleri, feminist kadın dernekleri, siyasal amaçlı kadın dernekleri

2.1.1.1. YARDIM DERNEKLERİ

Kadınlar ilk kez yardım derneklerinde bir araya gelerek örgütlenmişlerdir. Kadının daha sonraki hak mücadelesinde ve sorunların çözümünde kazanılan deneyimle önemli işlev gören bu dernekleri örneklemek mümkündür. 1898’de Selanik’te kurulan Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi kimsesiz kadınlara ve onların çocuklarına yardım etmeyi amaçlıyordu. “Şefkat” adıyla anılan bu dernekler sadece Selanik’le sınırlı kalmamış İstanbul, Konya, Samsun, Edirne’de aynı tür derneklere rastlanmıştır. Ayrıca Osmanlı Toplumundaki çeşitli dinsel gruplara mensup kadınlar da kendi derneklerini kurmuşlardı. Beyoğlu Rum Cemiyet-i Hayriye-i Nisveniyesi bunlardan biriydi. (Çakır, 1996: 43-44)

2.1.1.2. KÜLTÜR AMAÇLI DERNEKLER

Yerli üretimi yaymak, yerli malı kullanımını teşvik için 1913’te kurulan Mamulat-ı Dahiliyye İstihlakı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi bu grubun önemli örneklerinden biriydi. Ekonomik bağımlılığın dile getirildiği, Osmanlı ekonomisinin

gelişememe nedenlerinin açıklandığı dernek beyannamesinde, bu durumun giderilmesi için Osmanlı kadınlarına görev düştüğü belirtilmiş, derneğin bu görevi üstlenerek yerli malı kullanımını teşvik edeceği vurgulanmıştı. (Çakır, 1996: 43-44)

2.1.1.3. SİYASAL PARTİLERİN KADIN ÖRGÜTLERİ

İttihat ve Terakki Cemiyeti, kendi ideolojisi doğrultusunda kadın şubeleri ve dernekleri açmış, konferanslar düzenlemişti. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenlerinden Dr. Bahaettin Şakir, Cemiyette o sırada 40 kadın üyenin bulunduğunu, özellikle gazetelerle mektupların gizlice dağıtılmasında bu kadınların önemli sorumluluklar yüklendiğini belirtmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kadınlara yönelik kurduğu İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Teali Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, Osmanlı Kadınlar Terakkiperver Cemiyeti gibi dernekler dışında Türk Ocakları düzenlediği konferanslarla kadınlara seslenmeye çalışmıştı. (Çakır, 1996: 43-44)

2.1.1.4. FEMİNİST KADIN DERNEKLERİ

II. Meşrutiyet dönemi kadın dernekleri içinde, feminist olarak tanımlayabileceğimiz belki de tek dernek, Kadınlar Dünyası adlı yayın organı da olan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisven Cemiyeti'ydi (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği). Mezhep ayrılığı gözetilmeksizin her Osmanlı kadınına asli, isteyen ecnebi kadınları da yardımcı üye olarak kabul eden dernek, 28 Mayıs 1913'te kuruldu. Derneğe girmede aranan koşul kadınlık hakkının müdafaa ve yükseltilmesi yolunda çalışmasıydı. Dernek, Kadılar Dünyası dergisiyle kendini kamuoyuna duyurarak, hareke destek veren kadınların sözcülüğünü üstlenmişti. Bilinçlendirme ve yol gösterme işlevleriyle Osmanlı Kadınına yeni bir rol kazandırmaya çalıştığı gibi, kadınların hareke geçmesini de sağlamıştı. Dernek, kadını sınırsız kuşatan geleneklere, kısıtlamalara, kadın-erkek eşitsizliğine, eğitimsizliğe karşı bir mücadele başlattı. (Çakır, 1996: 45-46)

Derneğin en önemli başarısı Osmanlı-Türk kadının ilk kez bir kamu kuruluşuna girmesini sağlayarak gösterdi. Derneğin teşviki ve mücadelesi sonucu

önce kabul edilmeyen Bedra Osman Hanım ve arkadaşları, sonunda İstanbul Telefon İdaresi'ne kabul edildiler. Bedra Hanım aynı zamanda iş müfettişi olarak tayin edildi.

2.1.1.5. SİYASAL AMAÇLI KADIN DERNEKLERİ

Toplumsal yaşamdan soyutlanmış olsa da, 1882'ye dek nüfus sayımına alınmasa da 19. yüzyılın başında Türk Kadınının siyasetle ilgisinin hayli geliştiği söylenebilir. II. Meşrutiyet'in dergi ve derneklerinde aktif olarak rol alan kadınlar, bağımsızlık savaşı sonrasında doğrudan siyasal amaçlı bir partide kurdular. 15 Haziran 1923 tarihinde Kadınlar Halk Fırkası Nezihe Muhiddin'in başkanlığında kuruldu. Birliğin amacı, kadınların düşünsel ve toplumsal alanlarda düzeylerini yükselterek, onları toplumsal ve siyasal haklarını kullanacak sorumluluk ve bilince ulaştırmak ve yoksul ailelere, kadın ve çocuklara yardım etmektir. Yoksul ve kadınlara yardım çalışmaları, çeşitli toplantılar ve 1935 yılında düzenlenen uluslararası bir konferans dışında, Fırka'nın en önemli çalışması kadınlara siyasal haklar verilmesi doğrultusunda olmuştur. (Kılıç, 1998: 348) Parlamentoda kadınların kadınlar tarafından temsil edilmesi amacıyla kurulan fırka, politik hakları olmayan kadınlara, politik parti kurma izni verilemeyeceği gerekçesiyle kuruluş izni alamamıştır. Partinin adı 1924'de "Türk Kadınlar Birliği" olarak değiştirilmiştir. Ve partinin de programında bulunan kadın politikası, "biz kadınlar her vatandaş gibi vergimizi ödemek mecburiyetindeyiz, seçim hakkın da sahip olmak istiyoruz" talebiyle devam ettirilmiştir. 1927'de kadınların yerel seçimlere katılabilmeleri yönündeki talepleri de kabul edilmemiştir. (Akkent, 1994:88) Bu çıkış iktidar tarafından zamansız bulunmuştur. Birliğin başkanı Nezihe Muhittin ve arkadaşları idari usulsüzlük iddialarıyla yönetimden uzaklaştırılmışlardır. Derneğin yeni yönetimi siyasal hak taleplerini geri çekmediyse de eskisi kadar yüksek sesle ifade edilmemiştir. Örgüt 1935 yılında, kadınlara siyasal hakların verilmesinden sonra, hedeflerini gerçekleştirdiği gerekçesiyle kendi kendini feshetmiştir. (Kılıç, 1998: 348) Ancak, 1949 yılında hakların kazanılması için olduğu kadar, korunması ve geliştirilip genişletilmesinin de gerekliliği karşısında Dernek, kurucularının başında Mevhibe İnönü'nün de yer aldığı Latife Bekir Çeyrekbaşı, Makbule Dilben, Mebrure

Aksoley, Kamile Erim, Neriman Sirer, Aliye Beyazıt, Lamia Refik Fenmen, Mediha Eldem ve Necile Bilen'den oluşan bir grup kadın tarafından 13 Nisanda yeniden kurulmuştur. Türk Kadınlar Birliği, 1954 yılında da, Banklar Kurulu Kararı ile “Kamu Yararına Çalışan Dernek” statüsünü kazanmıştır. (Kendirci, 2005: 1)

Cumhuriyet döneminde kadın sorunu cumhuriyetin önemli bir sorun alanı olarak görülmüştür. Kadınların eşitliği ulus devletin kurulması sürecinde laik, modernleşmeci ve batılılaşma hedefi doğrultusunda geliştirilmiştir. Kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik yasal reformlara öncelik verilmiş, kadın seçkinler tarafından bu çabalar desteklenmiştir. Kadınlar için yasal düzenlemeler ve kamusal alana ilişkin özgürleştirici adımlar atılmıştır. (Sallan Gül, 2003: 137)

Bu durumda, kadın konusunun Mustafa Kemal Atatürk liderliğindeki devrimci kadrolar tarafından özellikle ön plana çıkartılmış olmasının, yeni devlet ve onun şekillendirdiği yeni toplum anlayışı içinde “Cumhuriyet Kadını” imajına bu siyasi projede önemli ve öncü rol biçilmiş olmasının etkisi büyüktür. Böylece kadın sorunu ülkemizde hem toplumsal-siyasi gündemin üst sıralarında yer alan bir unsur haline getirilmiş, hem de bu konuya ilişkin çok ciddi ve etkili bir söylem oluşması sağlanmıştır. Bu söylem, Cumhuriyet reformlarının Türkiye’de kadınlara sağladığı olanaklar ve kadınların toplum içindeki konumlarının iyileştirilmesi açısından gerçekleştirilen olağanüstü kazanımları vurgulayan ve yücelten bir söylemdir. (Acar, 1998: 112)

1940’lardan 1970’li yılların ortalarına kadar kadınlar tarafından yayınlandığı bilinen uzun ömürlü tek dergi Kadın Gazetesidir. (1947-1979) İffet Halim Oruz tarafından çıkarılan dergi çıkış amacını açıklarken, bu dönem boyunca kadın örgütlerinde egemen olan düşünceyi Kılıç (1998,: 250) şu şekilde açıklamıştır:

Cumhuriyet inkılabı kadınlarımıza ileri dünya kadınlığı arasındaki yerini vermiş bulunuyor. Türk kadınındaki kan ve ruh vasıfları bu hamlenin hem hızla hem de başarıyla vücut bulmasını desteklemiştir. Bundan dolayı Kadın Gazetesi kadın erkek eşitlik davası üzerinde fikir yürütmek lüzumunu duymayacaktır.

Gerçekten bu dönemde kadınların elde edebileceği her şeyi elde ettiği düşüncesi ve zaten birçok problem ile uğraşan genç Cumhuriyete yeni sorun alanları

çıkartılmak istenmemesi kadın hareketinin bu dönemde ivmesini düşürmüştür. Acar'a göre (1998: 112) Cumhuriyet dönemi kadınlar için yasal düzlemde ve kamusal alana ilişkin getirdiği bütün "özgürleştirici" dönüşümlere karşın, geleneksel kültürün temel taşları olan ataerkil aile ve erkek egemen toplumsal ilişkileri özellikle özel alan düzleminde pekte sorgulanmamıştır. Toplumun cinsiyet ve yaş hiyerarşisine dayalı yapısına özel alanda karşı çıkılmazken kamu alanında eşitlikçi ve çağdaş bir siyasal düzen yaratılmıştır. Cumhuriyet döneminde bir çok kadın için eğitim, meslek, iktisadi bağımsızlık, toplumsal hareketlilik, siyasal etkinlik yolları ilk defa açılırken, kadınların büyük çoğunluğunun gündelik yaşam koşulları ve deneyimlerini değiştirici olarak erkek egemen yapı ve değerlerin kırılması çok da vurgulanmamıştır. O dönemde ülkenin içinde bulunduğu özgün siyasal-sosyal koşulları ve dünyada kadın hakları söyleminin genel gelişme düzeyi düşünüldüğünde çok da doğal karşılanılacak bu durumun gündeme getirilmesi ve değiştirilmesi için hem yeni bir söylem yaratılması hem de somut adımlar atılması talepleri, Türkiye'de ancak 1980 sonrası dönemde söz konusu olmuştur.

Cumhuriyet'in ilan ile birlikte, kadın derneklerinin sayısı artmaya başlamıştır. Bunlardan ilki daha önce bahsettiğim kadınların seçme seçilme haklarını sağlamak amacıyla kurulan Türk Kadınlar Birliği Derneğidir. Bunu Yardım Sevenler Derneği (1928), Soroptimist Kulüpler Federasyonu (1948), Üniversiteli Kadınlar Derneği (1949), Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği (1953), Çocuk Dostları Derneği (1956), Türk Kadınlar Konseyi (1959), Türk Anneler Derneği (1964) ve Türk Kadınları Kültür Derneği (1968) izlemiştir. Bu kuruluşların ortak özelliği kadın haklarını geliştirmek yerine, kadınların eksiklerini gidermeye yönelmişlerdir. (Ecevit, 2004: 2)

Cumhuriyet döneminde yasal düzlemde kamusal alan ilişkin reformlar şunlardır: 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu (Öğrenim Birliği) çıkarıldı. Böylece eğitim laikleştirilerek tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlandı. Kız ve erkekler eşit haklarla eğitim görmeye başladı. 17 Şubat 1926'da Türk Medeni Kanunu kabul edildi. Kanun ile erkeğin çok eşliliği ve tek taraflı boşanmasına ilişkin düzenlemeler kaldırıldı, kadınlara boşanma hakkı, velayet hakkı ve malları üzerinde tasarruf hakkı tanındı. 1930'da Belediye Yasası çıkarıldı. Yasa ile kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanındı.

1930'da kadın ve çocukların korunmasına ilişkin ilk düzenleme Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile yapıldı. 1930'da doğum izni düzenlendi. 1933'te kız çocuklarına mesleki eğitim vermek amacıyla Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kuruldu. 1933'te Köy Kanunu'nda değişiklik yapılarak kadınlara köylerde muhtar olma ve ihtiyar meclisine seçilme hakları verildi. 5 Aralık 1934 tarihinde de 2598 sayılı kanun ile genel seçimlere katılma hakkı elde etmiştir. 8 Şubat 1935'te yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi 5. Dönem seçimleri sonucunda 17 kadın milletvekili ilk kez meclise girdi, ara seçimlerde bu sayı 18'e ulaştı. (Türkiye'de Kadın Hareketleri, 2005:1-11) Birçok ülkeden önce seçme ve seçilme hakkına kavuşan kadınlar günümüzde bile ulaşamadıkları oranda (4.5) parlamentoda temsil edilmişlerdir. (Sallan Gül, 2003: 138)

2.1.2. İKİNCİ DALGA KADIN HAREKETİ (1980 SONRASI)

Türkiye'nin kadın örgütlenmesi tarihinde en durgun dönem 1935-1948 yılları arasındır. Kadınların kamusal haklarını elde ettikleri ve bundan böyle reformların takipçileri olacakları savı o kadar kuvvetlidir ki onları yeni özgürlükler için mücadele etmekten alıkoymuştur. 1970-1980 yılları Türkiye'nin en politikleştiği yıllardır. Bu dönemde kurulan kadın kuruluşları, sol partilerin uzantıları olan ve politik hedefler güden kuruluşlardır. Bunlardan en dikkate değer, 33 şubesi ve 15 bine yakın üyesi ile dönemin en yaygın örgütlenmesini gerçekleştiren İlerici Kadın Derneği'dir. 1975'ten 1980'e kadar faaliyet gösteren dernek, hem kadın sorununa hem genel siyasal mücadeleye yönelik faaliyetlerde bulunmuşsa da esas olarak kendini emekçi kadınların örgütü olarak tanımlamaktadır. Dernekler, çeşitli eğitim programları, örgütlenme ve dayanışma çalışmaları yapmakta idi. (Ecevit, 2004: 2)

1960-1980 arasında kurulan bir diğer dernek, ilk kez açıkça politik hedefler koyan bir kadın derneği olan Devrimci Kadınlar Derneğidir. (1969) Dernek amacını, Türk kadınlarını emperyalizme, işbirlikçilerine, feodal yapıya karşı verilmekte olan milli demokratik devrim ile dünyada barışı egemen kılma savaşı için bir araya toplanmak ve bu amaçla öncü duruma gelmelerini sağlamak olarak belirlemiştir.

Avrupa ve Amerika'da 1960-1970'lerde ivme kazanan feminizmin ülkemize gecikmeli olarak gelmesi 1980'lerin politik ve ideolojik koşullarının ve kadın

hareketinin bir sonucu olmuştur. Dünyada kadın hareketleri, diğer demokratik toplumsal hareketlerin gelişiminin bir sonucuyken, ülkemizde tam tersi bir yönde, demokratik taleplerin sınırlandığı toplumsal ve siyasal örgütlenmelerin yasaklandığı, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında güçlenmiştir. (Sallan Gül, 2003: 138)

1980 sonrasında pek çok politik, ideolojik örgütlenmeye izin verilmezken, kadın hareketi böyle bir sorunla doğrudan yüz yüze gelmemiştir. 1980’li yıllarda kadın hareketinin elde ettiği en büyük başarı o günkü politik ortamı tarihsel olarak çok iyi değerlendirmeleri ve hem demokratikleşme hem de eşitlik için eyleme geçmeleridir. (Şenol vd., 2004:13) Bu dönemde geçmişte kurulan ve kadının evdeki rolüne benzer bir rolü kamu yaşamında da oynamasını özendiren kadın derneklerinin yerini, 1980 sonrasında, kadın adına bir şeyler isteyen, bunların mücadelesini veren örgütlenmeler almışlardır. Bu tür kadın örgütlenmelerinin istemleri kaçınılmaz olarak var olan toplumu sorgulamayı beraberinde getirmekte, özel yaşamda olduğu gibi kamu yaşamında da iktidarı ve gücü temsil eden erkek egemenliğini sorgulamaya yönelmektedir. Türkiye’de ikinci dalga kadın hareketi bu tür bir sorgulamayı ülke gündemine sokmuştur. Bu tarihlerden itibaren artık Türkiye’de farklı bir kadın hareketi söz konusudur. (Koray, 1998: 362) Bu hareketin ivmesi ile art arda oluşturulan ve pek çoğu feminist özellikler taşıyan kadın örgütleri, ataerkilliği sorgulayan söylemleriyle ve cinsler arası eşitsizliğe karşı çıkan eylemleri ile kadın sorununu Türkiye’nin gündeminde tutmayı başardılar. (Ecevit, 2004: 15; Berktaş, 1994: 2) 1980’lerle birlikte kadın hareketi kamusal ve özel alan arasındaki belirgin ayrımlaşmanın sorgulanmasını bir politik mücadele eksenine oturtmakla işe başladı. “Özel alan politiktir” sloganının özetlendiği 1960’larda Batılı kadınların kullandığı bu slogan, Türkiye’ye ancak 1980’lerde taşınabildi. Bu dönem Türkiye’de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı kadın olmanın ve kadınlığın anlamlarının belirginleştirildiği feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı, farklılıkların tarif edildiği bir dönem olmuştur. (Aksu ve Asena, 2002: 14-15) Nitekim bu dönemde toplumun gündemine yakın zamana kadar tabu sayılan “aile içi cinsel taciz”, ve “şiddet” gibi konuları soktu ve üstelik bu tartışmalar dar bir çevreyle kısıtlı kalmayıp kitleselleşme yoluna girdi. Ve ayrıca ataerki düzene karşı önemli bir meydan okumaya girişti. (Berktaş, 1998: 6)

1984 yılında Kadın Çevresi, 1985 yılında Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği ve Demokratik Kadın Derneği, 1986'da Kadın Dayanışma Derneği, 1989'da Kadın Kültür Evi gibi dernekler kurulmuştur. “Doğaya Karşı Yürüyüş”, “Kariye Şenliği” “Geçici Müze” ve “Mor İğne” gibi eylem grupları da etkin olmuşlardır. Ayrıca, kadınlara uygulanan şiddete karşı toplumsal duyarlılık sağlamak için kadın sığınma evlerinin yanı sıra kadın dayanışma merkezleri ile Mavi Çorap ve Perşembe Grubu gibi kadın grupları da etkinlik göstermiştir. (Sallan Gül, 2003: 139)

Nitekim özel alanda kadın-erkek eşitsizliği, cinsiyete dayalı gizli ya da informel ayrımcılık uygulamaları, cinsel taciz gibi kadın hareketinin bu dönemde görünür kıldığı yeni sorun alanlarının yanı sıra kadınların özellikle siyasette ve karar alma süreçlerindeki yetersiz temsili ve mevcut yasaların günümüz kadınlarının insan hakları bağlamında güncelleştirilmesi talepleri ülkemiz gündeminde ön sıralarda yer almaya başlamıştır. (Acar, 1998: 113)

Bu dönemin dikkat çekici bir olgusu da, gelişen İslamcı hareket içinde kadınların rolü idi. Refah Partisi'nin özellikle İstanbul'da güçlenmesinde ve belediye seçimlerini kazanmasında partili kadınlar belirleyici olmuşlardır. Gene bu yıllarda Kadın ve Aile, Mektup ve Bizim Aile gibi İslamcı kadın dergileri yayımlandı. Öte yandan Refah Partisi'nin partili kadınlara yönetimde söz hakkı tanımaması bu kadınların bazılarında hayal kırıklığı yarattı. Partiye ve partideki erkek egemenliğine tepkiler oluştu. Bu Türkiye'de İslam feminizminden söz edilip edilemeyeceği tartışmasını gündeme getirdi. Diğer taraftan İslamcı akımın güçlenmesi karşısında Kemalist kadınlar yeni örgütlenmelere giriştiler bunlardan en önemlisi Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneğidir. Derneğin amacı; Atatürk ilke ve devrimleri ile gerçekleşen kadın haklarının korunması, gelişmesi, yaygınlaştırılması, bu bağlamda kadınların siyasal, ekonomik toplumsal, yasal ve kültürel tüm özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanması olarak ifade edilmektedir. (Kılıç, 1998: 356)

1990'ların başına gelindiğinde yukarıda sayılan kadın örgütlenmelerinden bir bölümü kapanmış, örgütlenemeyen gruplar dağılmıştır. Buna karşılık bu on yılda kadın hareketinde kurumsallaşmaya doğru bir yönelim gözlenmektedir.

Kadınlara yönelik şiddete karşı çıkışların bir ürünü olarak Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı kuruldu. 1990'da kurulan vakfın amacı, aile içi yada aile dışı şiddete

maruz kadınların sığınabilecekleri evler açmak, işletmek, onlara bir meslek kazanmalarında ya da mesleklerini yapmalarında yardımcı olmak, hukuki ve psikolojik danışmanlık hizmetleri vermektir. Şiddete maruz kalan kadınlara danışmanlık amacıyla 1993 yılında Ankara’da kurulmuş olan bir örgüt de Kadın Dayanışma Vakfı’dır.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi 1990 yılında kadınların geçmişini iyi tanımak, bu bilgileri bugünün araştırmacılarına derli toplu bir şekilde sunmak ve bugünün yazılı belgelerini gelecek kuşaklar açısından saklamak amacı ile kurulmuştur.

1990 yılından itibaren çeşitli üniversitelerde kadın araştırma merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler kadın araştırmaları konusunda yüksek lisans programı ve araştırma projeleri yürütmekte, yayınlar yapmaktadırlar.

1995 yılında yayına başlayan Pazartesi Dergisi feminist bir dergi olarak aylık yayına başlamıştır. Gene 1990’larda gözlenen bir eğilim İstanbul, Ankara, İzmir, Gaziantep gibi büyük şehirlerde farklı görüşlerdeki grupların belli konularda işbirliğini sağlamak üzere oluşturulan kadın platformlarıdır.

Yine 1990’larda devlet Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü’nü ve Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nı oluşturarak kadınların sorunları olduğunu zımnen kabul etmiştir.

Öte yandan ülkemizin son yıllarda giderek artan bir hızla globalleşme etkisine girmesi ve özellikle Birleşmiş Milletler 4. Dünya Kadın Konferansı Platformu ve 1985’te taraf olduğumuz Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) hükümlerini uygulama sorumluluğu hissetmesinin sonucu kadın hareketinin kamuoyuna tanıttığı yeni kadın sorun alanları daha geniş kesimlerce kabul görmüştür. (Acar, 1998: 113)

Bu dönemde, bir yandan geniş kesimlerce kadınların karar verme süreçlerine katılımının azlığı Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir demokratikleşme etkisi olarak açıkça sorgulanıp, eleştirilirken diğer yandan Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü gibi kurumların başını çektiği bir dönüşümle, Devlet’te mevcut yasal ve toplumsal-kültürel eşitsizliklerin kabul

edilmesi ve ortadan kaldırılması yönünde kadın hareketi ile işbirliği içinde çalışmalar yapma yoluna gitmiştir. (Acar, 1998: 113)

Türkiye’de uzun yıllar kadın hareketi devlet yapısı içindeki kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik kurumların oluşmasına şüphe ile yaklaşmış, hatta karşı çıkmıştır. Kadın hareketinin bu yaklaşımı batılı kadın hareketlerinin yaklaşımları ile aynı paraleldedir. Bu uzlaşma 1990’lı yıllarda Türkiye’de kurulan ulusal mekanizmanın zaman zaman kadın hareketi ile birlikte devlet içinde muhalif çalışmalar yapmasına zemin oluşturmuş, zaman zaman da kadın hareketinin eylemsizlik dönemlerine girmesine neden olmuştur. (Şenol vd., 2004:64) Bugün Türkiye’de Devlet-Sivil Toplum örgütleri işbirliğinde kadın alanında yaşanan deneyimin öncü ve örnek bir uygulama olduğundan bahsetmek mümkündür. (Acar, 1998: 113)

Ancak, 1990’larla birlikte gerek dünyada gerekse ülkemizde yeni sağ iktidarların aile temelli muhafazakar ve milliyetçi politikaları feminist hareketin ivmesini düşürmüş, kadın hareketinin kadın örgütlenmeleri üzerindeki etkisi yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Sığınma evlerinin çoğu kapanmış, kadın platformları kadınlar arası iletişim kopukluğu nedeni ile çalışamaz duruma gelmiştir. Bunda bir yandan toplumda feminist harekete yönelik olumsuz tepkilerle birlikte feminist hareketin örgütlenme yapısında merkezileşmekten ve liderlikten uzak durulması ve çok farklı kimlikler etrafında örgütlenilmesi gibi hareketin kendi içindeki nedenler etkili olmuştur. Diğer yandan da devletin toplumsal cinsiyet politikalarındaki istikrarsız ve aile odaklı kamusal politikalarda ısrar etmesi belirleyici olmaktadır. (Sallan Gül, 2003: 140)

Fakat her ne kadar 1980’lerin aktivist ruhu 1990’larda kendini daha uygun bir hale bıraktıysa da, kadınlar artık amaçlarına ancak birlikte ulaşabileceğini biliyorlardı. 1980’lerin kampanyaları 1990’larda aynı coşku ile karşılanmasa da, gündem yaratılarak meselelerin çözümüne doğru gidilebileceğinin örneklerini oluşturmuştur. 1980’lerde daha gevşek örgütlenmeler içinde ve daha çok bilinç yükseltme grupları şeklinde yapılan toplantılarda ortaya çıkan feminist politika önerileri, 1990’larda kamu politikaları haline getirilmeye çalışılmıştır. Kurumsallaşma ve kamu politikalarının içine girme (gender mainstreaming)

1980'lerle başlayan sürecin 1990'larda kendini gösterdiği önemli bir kazanımdır. (Aksu ve Asena, 2002:38) Nitekim kuruluşunun ilk dört yılında KSSGM, kalkınma ve kadın odaklı politikalar uygulamış, bunun sonucunda yasal ve kurumsal düzeyde önemli kazanımlar sağlamıştır.

1990'lı yıllarda şiddete uğrayan kadınlara yönelik kurulan merkezlerin sayısında bir artış gözlenirken, kadınların politikaya katılımlarını arttırmaya yönelik özel amaçlı derneklerin kurulduğu görülmüştür. Bu amaçla kurulan derneklerden en bilineni Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği KADER'dir. Ayrıca bu dönemde siyasal İslam içinde büyüyen kadın hareketi de, hem siyasal partiler içinde (Refah Partisi) hem de kadın dergileri (Mektup, Kadın ve Aile, Bizim Aile gibi) ve örgütlenmeleri yoluyla modernleşme-laikleşme-batılılaşma ve dinde İslam'da kadının konumunu sorgulamaya açmıştır. (Sallan Gül, 2003: 139)

Türkiye'de seksenli yıllarda gelişen ikinci dalga kadın hareketi, kendini tanımlama ve kadın politikaları stratejiler geliştirme bağlamında, Cumhuriyet dönemi kadın kuşağının Tekeli'nin ifadesi ile (1993:33) "devlet feminizmi" deneyimlerinin analizi, son yirmi yılda sol hareket içindeki kadınların kazandıkları deneyimler ve Osmanlı devrindeki I. Dalga kadın hareketini inceleyen kadın araştırmacıların sonuçları şeklinde özetleyebileceğimiz yakın ve uzak geçmişin birbiriyle bağlantılı deneyimlerinden yararlanma imkanına sahip olmuştur.

1990'lı yıllarda kurumsallaşma çabalarının güçlenmesi ve 1995 BM Dördüncü Dünya Konferansının yarattığı ivme ile aktif kadın örgütlerinin sayıları hızlı bir şekilde artmıştır. Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun kabulü sürecinde kadın örgütleri, hem kendi aralarında güçlü ve demokratik işbirliği sergilemişler, hem de bir baskı grubu olarak önemli kazanımlara imza atmışlardır. Bu kazanımlar kronolojik olarak aşağıda verilmiştir: (Adım Adım Kadın Erkek Eşitliği, 2005)

- 29 Kasım 1990 kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan Medeni Kanun'un 159. maddesi anayasa Mahkemesi'nce iptal edildi. İptal kararı 2 Temmuz 1992 tarih ve 21272 sayılı Resmi Gazete'de yayınlandı.

- 1990 Tecavüz mağdurunun hayat kadını olması halinde cezanın indirilmesini, öngören Türk Ceza Kanunu'nun 438. maddesi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yürürlükten kaldırıldı.
- 1990 Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde, şiddete uğrayan kadınlara destek hizmeti vermek üzere ilk kadın konukevleri açılmaya başlandı. 2000 yılı itibarı ile bu sayı yediye yükselirken kapasiteleri 170'e ulaştı.
- 1993 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı işbirliği ile "Kadının Kalkınmaya Katılımını Güçlendirme Ulusal Programı Projesi" uygulamaya başlandı. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün yürüttüğü proje kapsamında; eğitim programları, araştırma projeleri, pilot projeler ve istatistik ve yayın faaliyetleri yürütüldü. 16 araştırma projesinin yanı sıra pek çok eğitim programı ve pilot proje desteklendi, araştırma projelerinin bir kısmı ve toplumsal cinsiyet temelinde farklı konularda oluşturulan özet göstergeler kitap haline getirildi. Ayrıca cinsiyete dayalı veri tabanı oluşturulması amacıyla Devlet İstatistik Enstitüsü'nde Toplumsal Yapı ve Kadın İstatistikleri Şubesi kuruldu.
- 1993 İstanbul Üniversitesi'nde ilk Kadın Araştırmaları Ana Bilim Dalı açıldı ve yüksek lisans programı vermeye başladı.
- 1993 Kadın Dayanışma Vakfı, Altındağ Belediyesinin desteğiyle kadın danışma merkezi ve kadın sığınma evini açtı.
- 1993 Halk Bankası'nca kadınları girişimciliğe özendirmek amacıyla kadınlara özel, düşük faizli kredi uygulaması başlatıldı.
- 1994 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü bünyesinde, şiddete uğrayan kadınlara hukuki ve psikolojik danışmanlık, girişimcilik ve el emeğinin değerlendirilmesi konularında hizmet vermek amacıyla Bilgi Başvuru Bankası (3B) kuruldu.
- 1994 Dünya Bankası ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasında imzalanan İkraz Anlaşması gereğince başlayan İstihdam ve Eğitim Projesi'nin alt bileşenlerinden Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce yürütülmeye başlandı. Proje kapsamında on altı

araştırma projesi gerçekleştirildi, on üç tanesi kitap haline getirildi. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nde kitap, makale, tez, seminer, konferans dokümanları ve gazete kesiklerinin derlendiği ve Ankara'nın tek kadın kütüphanesi olarak da nitelendirilebilecek bir Dokümantasyon Merkezi kuruldu. 1000 saydamdan ve web sayfasından oluşan "Kadınlara Görsel Tanıklık" adlı kadın fotoğrafları arşivi oluşturuldu. Kadınların çalışma yaşamlarına dair "Kadın Çalıştıkça" adlı bir belgesel ve tanıtım filmi yaptırıldı. Toplumsal cinsiyet yaklaşımını ana plan ve programlara yerleştirmek için resmi, özel ve sivil toplum kuruluşları çalışanlarına yönelik olarak kullanılması planlanan ve modüler bir eğitim materyali olan Toplumsal Cinsiyet Eğitim paketi hazırlandı ve pilot uygulamaları yapıldı. Haziran 2000 tarihinde proje sonuçlandı.

- 1994 Türkiye Kahire'de yapılan Birleşmiş Milletler Nüfus ve Kalkınma Konferansına katıldı. Konferansta, üreme sağlığı kavramı üzerinde duruldu ve kadın sağlığında bütüncül bir yaklaşım benimsendi. Bu yaklaşım doğrultusunda Sağlık Bakanlığı koordinatörlüğünde ilgili kesimlerden sağlanan katılımıla "Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Ulusal Eylem Planı" hazırlandı. 1998 yılında kamuoyuna sunulan Eylem Planı 6 ana çalışma grubu tarafından oluşturuldu.

- 1995 Kurulduğundan bu yana, açtığı kadın danışma merkezi ile şiddete uğrayan kadınlara danışmanlık hizmeti veren Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadın sığınağını açtı.

- 1995 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce Dünya Bankası Japon Hibe Fonundan 1993 yılında elde edilen finansman ile ülkemizde kadın girişimcilere sağlanan finans ve finans dışı hizmetlerin neler olduğunu ve kadın girişimcilerin bu hizmetlere ulaşımalarını ortaya koymak üzere bir araştırma projesi olan Küçük Girişimcilik Projesi gerçekleştirildi. Proje kapsamında belli illerde alan çalışmaları yapıldı ve elde edilen bilgiler kitap haline getirildi.

- 1995 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce gönüllü kadın kuruluşları arasındaki iletişim ve dayanışmayı güçlendirmek, bilgiyi yaygınlaştırmak için aylık "Kadın Bülteni" çıkarılmaya başlandı. 11 sayı yayımlandı.

- 08-11 Haziran 1995 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce Sinop'ta sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları temsilcileri, parlamenterler,

gazeteciler ve akademisyenlerin katıldığı, "Türkiye'de Kadına Yönelik Politikaların Oluşturulması" konulu dört gün süren bir toplantı düzenlendi. 4. Dünya Kadın konferansı öncesi yapılan bu toplantıda, kurumsallaşma, siyasal alan, çalışma yaşamı, kadın sağlığı ve eğitim konularında kadına yönelik politikalar belirlendi.

- 30 Ağustos-8 Eylül 1995 Türkiye Pekin'de yapılan ve 189 ülkenin katıldığı 4. Dünya Kadın Konferansı'na katılarak taahhütleri çekincesiz olarak kabul etti.

- 1995 Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından bölgedeki kadınların durumunun iyileştirilmesi ve kalkınma sürecine entegre edilmesi amacıyla planlanan Çok Amaçlı Toplum Merkezlerinin (ÇATOM) ilki Urfa'da açıldı. 2000 yılı itibariyle bölgedeki sayısı 21'e ulaştı.

- 1996 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce, 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen eylem planı ve taahhütler çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, gönüllü kadın kuruluşları, siyasal partiler, sendikalar, meslek örgütleri ve basının katılımı sağlanarak ulusal eylem planı hazırlandı.

- 1996 Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde "Kırsal Kalkınmada Kadın Daire Başkanlığı" kuruldu.

- 1997 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda 13 il valiliği bünyesinde "Kadının Statüsü Birimleri" kuruldu.

- 1997 Kadının evlendikten sonra kocasının soyadını almakla birlikte, kendi soyadını da kullanabilmesi Medeni Kanun'un 153. maddesinde yapılan değişiklikle sağlandı.

- 1997 Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün önerisi üzerine İçişleri Bakanlığı'nca nüfus cüzdanlarında medeni hal kısmında "evli, bekar, dul, boşanmış" gibi ifadelerin yerine sadece "evli" veya "bekar" ifadelerinin kullanılmasını düzenleyen genelge yayımlandı.

- 13-14 Kasım 1997 Türkiye Cumhuriyeti, amacı uzman bakanların çalışma alanları ile ilgili konularda Avrupa Konseyi faaliyetlerine etkin bir şekilde katılmalarını teşvik etmek olan Kadın-Erkek Eşitliğinden Sorumlu Avrupa Bakanlar

Konferansı'nın dördüncüsüne ev sahipliği yaptı. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce İstanbul'da gerçekleştirilen konferansa Avrupa Konseyine üye 40 ülkeden 38'i katıldı. 176 kişinin katıldığı konferans sonucunda üye ülkelerin eşitlik politikalarına yön verecek bir deklarasyon hazırlandı.

- 23 Haziran 1998 Anayasa Mahkemesi kadının zinasını suç olarak düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun 440. maddesini anayasanın eşitlik ilkesine aykırılığı gerekçesiyle iptal etti. Gerekçeli karar 13.03.1999 tarih ve 23638 sayılı Resmi Gazetede yayımlandı.

- 21 Ekim 1998 Adalet Bakanlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, ve kadın kuruluşlarının oluşturduğu gündem sonucunda bekaret kontrolünün, ancak takibi şikayete bağlı suçlarda, mağdurun rızası alınarak, ırza geçme gibi re'sen takip edilen suçlarda ancak hakim kararı ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısının yazılı izni ile yapılabileceğini düzenleyen bir genelge yayınladı.

- 1998 İçişleri Bakanlığı'nca nüfus cüzdanlarında yapılan düzenlemeye paralel olarak Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü'nce verilen dul ve yetim tanıtım kartlarındaki "Emekliye Yakınlığı" bölümünde yer alan "dul kadın vb." ifadelerin yerine sadece "eşi, kızı, oğlu, annesi, babası" gibi ifadelerin kullanılması sağlandı.

- 1998 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin ana hedefleri çerçevesinde Türkiye'de kadının durumunu değerlendirmek amacıyla bir Araştırma Komisyonu kuruldu ve hazırlanan rapor kitap olarak Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce yayımlandı.

- 1998 Aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunması için gerekli tedbirlerin alınmasını düzenleyen 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun yürürlüğe girdi.

- 1998 Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle aile reisinin beyanname vermesi esası kaldırılarak kadınların kocalarından ayrı olarak beyanname vermesi sağlandı.

- 1999 Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi'ni onaylarken koyduğu aile hukukunu ilgilendiren 15 ve 16. maddelerine ilişkin çekinceleri kaldırdı.

- 14 Mayıs-14 Haziran 2000 Kadın sorunlarını gündeme getirmek, tartışmalara her yöredeki kadınların katılımını sağlamak amacıyla Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, valilikler, barolar, üniversiteler ve gönüllü kadın kuruluşlarının işbirliği ile ülke genelinde "2000 Yılı Kadın Toplantıları" adı altında panel, konferans, şenlik, sergi vb. yaklaşık 200 etkinlik gerçekleştirildi.

- 8 Eylül 2000 Ek İhtiyari Protokol Türkiye tarafından imzalandı. Onay aşaması için Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine alındı. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Ek İhtiyari Protokol ile Sözleşmenin taraf devletler tarafından ihlali durumunda kişilere ve kişilerden oluşan gruplara başvuru hakkı tanınmakta ayrıca uygulamaları denetlemek üzere Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW) Komitesine yapılacak şikayetleri kabul etme ve inceleme yetkisi tanınmaktadır.

- 17 Şubat 2001 Türk Medeni Kanunu'nun yıldönümü nedeniyle TBMM Adalet Komisyonunda görüşülmekte olan Medeni Kanun Tasarısının eşitlikçi özünün korunarak yasalaşması için Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve kadın kuruluşları tarafından kamuoyu oluşturma faaliyetlerinde bulunuldu. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nce "Türk Medeni Kanunu'nun Kabulünün 75. Yıldönümü 2001 Gündemimiz: Tasarının Yasalaşması" konulu, tasarı ile öngörülen değişikliklerin değerlendirildiği bir panel gerçekleştirildi. Kadın dernekleri ve diğer sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla "Medeni Yasa Tasarısı İçin Hep Birlikte" yürüyüşü gerçekleştirildi.

- 2001 Kadın ve aileden sorumlu Devlet Bakanlığı ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün katkılarıyla Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Raporu'nda, eşitlik politikaları için bir alt yapı oluşturulması, hazırlanan tüm plan ve politikaların bu madde ile uyumlu olması gerekliliğinin sağlanması, aynı zamanda devletin eşitliği sağlamak için olumlu ayrımcılık dahil her türlü tedbiri almasının yolunu açmak üzere Anayasanın eşitlik

ilkesini düzenleyen 10. maddesine bir fıkra eklenmesi önerisi; ulusal mekanizma olan Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü teşkilat yasasının çıkarılması; farklı statü hukukuna bağlı olarak çalışanların doğum izinlerine ilişkin farklı düzenlemelere son verecek ve ebeveyn izni müessesesini tesis edecek kanun tasarısının yasalaşmasının yanı sıra ilgili her konuda işbirliğine gidilmesini öngören kısa ve uzun vadeli hedeflerin yer alması sağlandı.

- 22 Kasım 2001 Yeni Türk Medeni Kanununun TBMM tarafından kabul edildi.
- 1990 Yerel Yönetimler kadın konusunda özellikle şiddete uğrayan kadınlara yönelik hizmet vermeye başladı. Türkiye'deki ilk kadın sığınma evi Bakırköy Belediyesi tarafından açıldı.
- 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanununda kadınları ilgilendiren düzenlemeler şu şekildedir:
 - Eski kanunda aile reisliği kurumu vardı ve aile reisi idi. Yeni Medeni Kanun'da (1 Ocak 2002) aile reisliği kaldırılmış ve eşlerin evlilik birliğini beraberce yönetecekleri düzenlenmiştir.

Eski Medeni Kanun'a göre eşlerin velayeti birlikte kullanacağı, anlaşmazlık halinde ise babanın reyunin üstün olacağı hükmü değiştirilerek eşlerin velayeti birlikte kullanacakları düzenlenmiştir.

Yeni Medeni Yasa ile eşlerden birinin meslek ve iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda olmadığı hükmü getirmiştir.

Eski Medeni Kanuna göre diğer rejimlerden biri seçilmemiş ise geçerli olan kanuni mal rejimi mal ayrılığı iken yeni yasada edinilmiş mallara katılma rejimi getirilmiştir. Yeni rejime göre eşler evlenirken başka bir rejim seçmemişlerse evlilik birliğinin kurulmasından sonra her eşin varlığını vererek elde ettiği mal varlığı değerleri (edinilmiş mallar) evliliğin sona ermesi ile eşit olarak paylaşılır. Kişisel mallar ise sahiplerinde kalır.

Eski Medeni Kanun’a göre evin ve çocukların geçimi kocaya ait iken yeni Medeni Kanun’da eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlığı ile katılırlar şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Yeni yasa ile evlenme yaşı kadın ve erkek için eşitlenerek yükseltilmiştir. Aile izni ile evlenme halinde 17 yaşını doldurmak, mahkeme kararı ile evlenme durumunda 16 yaşını doldurmak şartı getirilmiştir (Eski Kanun’a göre, aile izni ile evlenmede erkek 17, kadın ise 15 yaşını doldurmuş olmalı idi).

Önceki yasada evlenmek için müracaat yeri; erkeğin oturduğu yer evlendirme memurluğu iken yeni yasada kadın veya erkeğin oturduğu yer evlendirme memurluğu olarak düzenlenmiştir.

Genel hükümlere göre boşanmadan sonra nafaka davalarının açılma yeri davalının ikametgahı yer mahkemesidir. Yeni yasada ise davacının ikametgahı yer mahkemesi yetkili kılınmıştır. Yeni Medeni Kanun’da evlat edinme ile ilgili konularda da önemli yenilikler getirilmiştir. Buna göre 30 yaşını dolduranlar evlat edinebilirler, evlat edineceklerin çocuğunun olmaması şartı kaldırılmıştır.

20 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen yeni İş Kanununu ile “iş yerinde cinsel tacizin” işçinin iş sözleşmesini derhal fesih edebilmesi için haklı neden oluşturduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Kanun uyarına, hamile ve emzikli kadınların çalıştırılma ilkeleri ve gece çalışmasını düzenleyen yöneltmelikler 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.

7 Mayıs 2004 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Anayasası’nın 10. maddesinin 1. fıkrasına “Kadınlar ve erkekler eşit haklar sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçirilmesinin sağlamakla yükümlüdür” ilavesi eklenmiştir.

26.09.2004 tarihinde kabul edilen 5337 sayılı yeni Türk Ceza Kanunu ile genel olarak kadının insan haklarını koruyan ve gözetim düzenlemeleri yapılmıştır. Aile içi tecavüz artı bir suç unsuru olarak kabul edilmiş, namus cinayetlerine uygulanan ceza indirimleri kaldırılmış, daha önce tartışmalara konu olan bekaret kontrolleri sadece hakim kararı ile mümkün hale getirilmiştir.

Görüldüğü üzere kadın örgütleri, siyasette kadın oranını arttırmaktan, kadına yönelik şiddete, kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesinden, insan haklarının

korunup geliştirilmesine veya Parlamentoda savunuculuk yapmaya uzanan oldukça geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE KADIN ÖRGÜTLENMELERİNİN ROLÜ VE FAALİYETLERİ

Ülkemizde Avrupa Birliği sürecinde kadın örgütlenmelerinin rolü ve faaliyetlerine değinmeden önce Avrupa Birliği'nin kadın erkek eşitliğinin sağlanmasında izlediği, eşit muamele, olumlu eylem, olumlu ayrımcılık politikaları ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının ana plan ve programlara yerleştirilmesi (Cender Mainstreaming) politikalarına göz atmakta fayda vardır. Çünkü ülkemizin kadın erkek eşitliğine ilişkin gerçekleştirdiği reformlarda 1980'lerden sonra gelişen kadın hareketinin katkıları ile beraber, Avrupa Birliği sürecinde önemli katkılarda bulunmuş, yapılan reformlarda hızlandırıcı etki sağlamıştır. Nitekim Ülkemizin ve Avrupa Birliği'nin kadın erkek eşitliği politikaları karşılaştırıldığında önemli benzerlikler vardır. Bu süreçte Dünya Kadın Konferansları ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi uluslar arası sözleşmelerinde etkisi büyük olmuştur.

2.2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KADIN ERKEK EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASINDA İZLENİLEN POLİTİKALAR

Avrupa Birliği benimsemiş olduğu sosyal politika çerçevesinde kadın erkek eşitliği konusu önemli ve öncelikli maddelerden birini oluşturmaktadır. (Moroğlu, 2000: 59) Üye devletlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmalar yapan Komisyon, cinsiyetlerarası eşitliğin bir insan hakları, sosyal adalet ve demokratik temsil sorunu olduğunu vurgulamıştır. (AB Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002.2) AB'de hukuki temeli kurucu Anlaşmalara dayanan kadın erkek eşitliği konusuna, Birliğin çeşitli politikalarında da kapsamlı olarak yer vermektedir. Bu çerçevede Sosyal Politika ve Avrupa Sosyal Şartı olmak üzere AB'nin tüm politikalarında kadının çalışma hayatındaki eşitliğini güvence altına alan ve özellikle sürdürülebilir kalkınmada kadının önemini ön plana çıkaran bir yaklaşım benimsenmektedir. Kurucu anlaşmaların dışında AB düzeyinde uyumlaştırılmış

tüzük ve yönergelerde de Avrupa Birliği çalışma hayatındaki kadın erkek eşitliğini sağlamak yönünde çeşitli önlemler almaktadır. (Araslı, 2000: 51)

Kadın ve erkeklere eşit olanaklar sağlanmasına ilişkin topluluk politikası 1957 yılında Roma Antlaşmasının 119. maddesinde aynı işte çalışan kadın ve erkek işçilere eşit ücret ödenmesi prensibinin yer alması ile başlamıştır. Aliefendioğlu ve Özbilgin'e göre bu madde kadın-erkek eşitliği düşünülerek değil de bazı Avrupa Birliği ülkelerinin ucuz kadın işgücü kullanımı ile maliyetlerde ekonomik avantaj elde etmelerinin önüne geçilmesi amacı ile hazırlanmıştır. Buna rağmen daha sonraki uygulamaları Avrupa Topluluğu içinde çalışma hayatında kadın erkek eşitliği için temel alınmıştır. (Aliefendioğlu ve Özbilgin, 2005: 3) Bu madde, ücret eşitliğinin sağlanmasından işgücü piyasasında, sosyal güvenlik ve sosyal yardım alanlarında kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına doğru uzanacak bir sürecin ilk kıvılcımını oluşturmaktadır. Dar bir ekonomik amacın sağladığı ivme ile geniş kapsamlı bir kadın erkek eşitliğinin sağlanması amacına doğru adım adım ilerlenmiştir. Bu süreç henüz tamamlanmış değildir. Kadın erkek eşitliğinin sağlanması her alanda fırsat eşitliğinin sağlanması ile mümkün olacaktır. Eşitlik anlayış ve politikalarının gelişimine baktığımızda, fırsat eşitliğinin ilk zamanlarda, yalnızca ücret eşitliği ve çalışma yaşamında eşitlik olarak anlaşıldığını ve bu eşitliğin sağlanması amacıyla "eşit muamele", ve "olumlu eylem ve olumlu ayrımcılık", politikalarının izlendiğini, 1996 yılından bu yana ise "fırsat eşitliğini ana politikalara ve faaliyetlere dahil etme (cender mainstreaming equality) politikasının egemen olduğunu görmekteyiz. (Süral, 2002: 50)

1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile Topluluk, başlangıçtaki hedefi olan ekonomik birliğin yanı sıra sosyal ve siyasi birlik yönünde ilerlemeler kaydetmiştir. Maastricht Antlaşmasının ekinde sosyal politika protokolü yer almıştır. 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, Roma Antlaşmasının 117-120. maddelerini Sosyal Politika sözleşmesinin hükümlerini esas alarak değiştirmiş ve maddelerini yeniden numaralandırmıştır. Avrupa Birliği Maastricht Antlaşması ve Amsterdam Antlaşması ile kadın ve erkeklere eşit fırsatlar sağlanmasını gereğini çalışma hayatının dışında sosyal ve siyasal alanlara da taşımıştır.

2.2.1.1. EŞİT MUAMELE, OLUMLU EYLEM VE OLUMLU AYRIMCILIK POLİTİKALARI

Kopenhag Kriterlerine uygun bir yaşamın ortaya konulabilmesi için yapılması gerekenlerin başında demokrasinin yerleştirilmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, insan haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların korunmasını güvence altına alan kurumlara ve güvencele saygı gösterilmesi gelmektedir. Tüm bu değerlerin buluşma noktası, konumuz bakımından “cinslerarası eşitlik” kavramıdır.

Fırsat eşitliğini eşit muamele olarak gören anlayışın temelleri Mary Wallstonecraft ve liberal feminist geleneğinde bulmaktayız. Fransız ihtilali döneminde Jean Jacques Rousseau ve diğer filozoflarca tartışılan vatandaşlık hakları kavramı geliştirilmekte, “eşitlik” hiçbir bireyin diğer bireye oranla daha az insan haklarına ve fırsatlara sahip olmaması olarak değerlendirilmektedir. Bu anlayış işgücü piyasasına uyarlandığında “eşit muamele”, iş pozisyonlarının hem kadınlara hem erkeklere açık olması, kadınların ve erkeklerin bu pozisyonlara başvurabilmeleri anlamındadır. Nitekim bu çerçevede birçok Avrupa ülkesinde kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı yasaklanmıştır. Bu çerçevede görülmüştür ki eşit muamele politikası gerekli ama eksik bir politikadır. Zira uygulamada bu politikadan, yalnızca belli bir kategorideki kadınların ki bunlar eğitimleri, deneyimleri ve ailevi koşulları ve yükümlülükleri erkeklerinkine benzer olan orta sınıf ve üstü kadınların yararlanabildikleri görülmüştür. Bu politika, kadınların önemli pozisyonlara başvurusunu engelleyen eşitsizlikleri de göz ardı etmektedir. Çeşitli mesleklerin kadınlara açılması bu mesleğe giren kadınların ayrımcılığa maruz kalmayacakları anlamında değildir. Ayrıca kadın işgücündeki artışın ailevi yükümlülüklerin paylaşımında esaslı bir değişikliğe yol açmadığı, kadın hem iş hem de ailevi sorumlulukların altında yükünün daha da artmasına yol açmıştır. “eşit muamele” yaklaşımıyla hazırlanan mevzuat, iş ve meslek içi ayrışmayı ve ücret eşitsizliğini önleyememiştir. (Süral, 2002: 51)

Olumlu eylem ve olumlu ayrımcılık politikaları “eşit muamele” anlayışının mevcut eşitsizlikleri önlemede yetersiz kalması hatta daha da arttırması üzerine uygulanmaya başlamıştır. Olumlu ayrımcılık politikalarının odak noktası, kadınların ve erkeklerin başlangıç noktalarını eşitleyerek kadınların erkeklerle daha etkin

biçimde rekabet edebilmelerini sağlamaktır. Kadınların eğitim ve öğretim ve istihdam alanlarındaki katılımlarını engelleyen nedenleri belirlemek ve ortadan kaldırmak gerekmektedir. Kadınların erkeklerden farklı ve bu nedenle dezavantajlı oldukları durumlar belirlenerek bunların giderilmesine çalışılmalıdır. Olumlu eyleme örnek olarak, kadınlara yönelik açılan “nasıl yönetici olunur” şeklinde ki kursları ve projeleri gösterebiliriz. Olumlu eylem politikası yalnızca orta sınıf ve üstü vasıflı kadınları belli alanlara girmeye ve o alanlarda yükselmeye teşvik etmek, kadınların büyük çoğunluluğunun statüsünü değiştirmemek ve eşitsizliklerin temel nedeni olan değer yargılarını ve kültürü sorgulamakla eleştirilmiştir. (Süral, 2002: 52)

Olumlu eylem yaklaşımının sonucu olumlu ayrımcılıktır. Olumlu ayrımcılık, olumlu eylemden daha ileri giderek yeterince temsil edilmeyen bir grup olarak kadınların katılımlarını belirli mekanizmalar vasıtasıyla artırarak kadınların içinde bulunduğu olumsuz durumu değiştirmeye yöneliktir. Eşitsizliklerin kaldırılması amacıyla geçici bir süre eşitsizlik içeren uygulamalar, kotalar öngörür. Olumlu ayrımcılık yaklaşımı beraberinde aleyhte ve lehte bir çok tartışmalara da yol açmıştır. Kadınların özel önlem uygulamalarıyla desteklenmesine karşı olanlar bu yolla kadınların lehine ayrımcılık yapıldığını ileri sürmektedirler. Onlara göre, özel önlem uygulamaları tam da eleştirdiği şeyi yapmakta, ayrımcılık yaratmaktadır. Olumlu ayrımcılık politikalarıyla bireysellik ve rekabet ilkeleri zedelenmekte, kadınlar lehine eşitsiz bir ortam yaratılmaktadır (Kılıç, 2003: 7-8). Kanımca olumlu ayrımcılık uygulamaları ile hedeflenen yeni ayrımcılıklar yaratmak değil eşitsiz konumda bulunanlara eşitsiz davranarak eşitliği gerçekleştirme çabasıdır.

Olumlu Ayrımcılık uygulamalarının hukuki dayanağını Maastricht Anlaşması'nda görmek mümkündür. Nitekim, 1992 Maastricht Antlaşması'nda ve anlaşmaya ekli Sosyal Şart'ta, Roma Antlaşması'nın 119. maddesinde düzenlenen eşit işe eşit ücret ilkesi bir kez daha vurgulanmıştır. Ayrıca Sosyal Şartın 2. maddesinde: Avrupa Topluluğunun kadın erkek eşitliği alanında üye devletlerde alınan önlemleri destekleyeceği ve geliştireceği belirtilmiştir. 6. madde Birliğin, üye devletlerde kadın erkek eşitliği konusunda alınan önlemleri desteklemesi öngörülmüş ve üye devletlerin eşitlik sağlanana kadar kadınlar lehine çeşitli imtiyazlı düzenlemeler (affirmative action) kabul etmesine de bir engel olmadığı vurgulanmıştır.

1981 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin 4. maddesinde de benzer bir hüküm vardır. Söz konusu hükme göre, kadın erkek eşitliğini olgusal olarak sağlamak için Sözleşme'ye taraf devletler geçici ve özel önlemler almakla yükümlü kılınmışlardır.

1997 tarihli Amsterdam Antlaşması'nın 2, 3, 13 ve 141. maddelerinde kadın erkek eşitliği konusunda somut olarak yaşama geçirilebilen hükümlere yer verilmiştir. Ayrıca bahsi geçen anlaşmalara dayandırılan bir çok yönerge bulunmaktadır. Avrupa Birliği yönergeleri, içeriği ve sonuçları bakımından yöneldiği üye devletleri hukuken bağlayıcı düzenlemelerdir, ancak prensip olarak doğrudan uygulanmazlar. Avrupa Birliğine üye devletlerin, yönergeleri kabul edip etmeme yada uygulamaya koyup koymama bakımından bir taktir yetkileri yoktur. Üye ülkeler, yönergelerde belirtilen süre içinde söz konusu yönergede belirlenen ilkeleri, kendi iç hukuklarına geçirmekle yükümlüdürler. Yönergeler, prensip olarak doğrudan uygulanmakla beraber, belirlenen süre içinde iç hukuka geçirilmemişse, Adalet Divanı kararların da belirtildiği üzere doğrudan uygulanabileceği kabul edilmektedir. Örneğin, Divan'ın Defrenne davasında verdiği 8.4.1976 tarihli kararında, Roma Antlaşması'nın 119. maddesinin eşit işe eşit ücret ilkesini düzenleyen 1. fıkrasının doğrudan uygulanabilir nitelikte olduğu kabul edilmiştir. Divanı'nın bir başka kararında da "bireylerin ulusal mahkemeler önünde görülen davalarda, yönerge hükümlerini ileri sürebileceklerine" hükmedilmiştir. (Moroğlu, 2004: 135) Yönergeler özetle şunlardır:

1975 yılında çıkarılan kadın ve erkek çalışanlara eşit ücret ilkesinin uygulanması hakkındaki (75/117/EEC) sayılı direktif ile eşit veya eş değerde işe eşit ücret uygulanmasında Roma Antlaşmasının 119. maddesine atıfta bulunularak eşit veya eş değerde işe eşit ücret uygulanmasında, cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaması öngörülmüştür. Yönergede yer alan düzenlemenin iki yıl içinde üye ülkelerce kendi iç hukuklarına geçirmeleri gerektiği belirtilmiştir.

1976 yılında çıkarılan işe alınma, mesleki eğitime giriş ve çalışma şartlarında kadın ve erkek arasında eşit muamele sağlanması hakkındaki (76/207/EEC) sayılı direktif ile, hiç kimsenin doğrudan veya dolaylı olarak cinsiyeti, özellikle medeni hali ve ailevi durumu nedeniyle mağdur edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Konseyin

eşit davranma ilkesi olarak adlandırdığı bu ilke başlıca işe alınmada, mesleki eğitim ve ilerlemede ve çalışma koşulları açısından üye devletlerce yaşama geçirileceği öngörülmüştür.

1978 yılında çıkarılan sosyal güvenlik alanında kadın ve erkeğe muamele eşitliği hakkındaki (79/7/EEC) sayılı direktifi ile sosyal güvenlik konusunda ayrımcılık yasağı getirilmektedir. Ancak Direktifle, sadece devletin zorunlu sosyal güvenlik sistemi ve anılan sosyal güvenlik planlarını destekleyen veya onların yerine geçen sosyal yardımları düzenlemiştir. Direktif, aile yardımı, sigortalının ölümü halinde mirasçılarının haklarını ve emeklilik yaşı gibi konuları kapsam dışı bırakmıştır. Bu eksiklikleri gidermek için (86/378/EEC) sayılı Direktif hazırlanmıştır. Bu Direktif, bir önceki Direktifin (79/7/EEC) ile düzenlenmeyen mesleki (özel) sosyal güvenlik sistemlerinde ayrımcılığın yasaklamaktadır. (86/378/EEC) sayılı Direktife ilişkin olarak alınan Adalet Divanı kararları doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yapmak üzere (96/97/EEC) sayılı Direktif hazırlanmıştır.

1986 yılında çıkarılan Tarım da dahil bağımsız çalışan kadınların hamilelik ve analık dönemlerinde korunması ve kadın ve erkeğe eşit muamele prensibinin uygulanmasına ilişkin (86/613/EEC) sayılı Direktif çıkarılmıştır.

1992 yılında çıkarılan doğum iznini düzenleyen (92/75/EEC) sayılı Direktif ile hamile, loğusa ve emzikli kadınların iş sağlığı ve güvenliğini geliştirmeyi teşvik eden önlemlerin alınmasını öngörmektedir.

1996 yılında çıkarılan ebeveyn iznini düzenleyen (96/34/EC) sayılı direktif

1997 yılında çıkarılan cinsiyete dayalı ayrımcılık durumları konusunda kanıt yükümlülüğü hakkındaki direktif (97/80/EC), Konsey tarafından kabul edilmiş, üye devletlerden ve aday ülkelerden bu alanlardaki ulusal yasaklarını söz konusu direktiflere uygun olarak düzenlemeleri istenmiştir. Ayrımcılığa uğrayan kişinin, yargıya başvurduğu zaman ispat külfetinden kurtulması, ispat güçlüğüne düşmemesi amaçlanmıştır. Bu yönergenin uygulanması halinde, ispat yükü kural olarak davacıya ait olduğu halde, kendisine cinsiyete dayalı ayrımcılık yapıldığına ilişkin karineleri ortaya konulması halinde ispat yükü “davalıya” geçecektir.

Avrupa Birliği’nde 23 Eylül 2002 tarihinde kabul edilen son Direktif ile Avrupa Birliği Hukuku çerçevesinde ilk kez “cinsel taciz” kavramına yer verilerek iş

yerinde cinsel tacizin bir ayrımcılık yasağı olduğu kabul edilmektedir.

2.2.1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ POLİTİKALARININ ANA PLAN VE PROGRAMLARA YERLEŞTİRİLMESİ (GENDER MAINSTREAMING)

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını ana plan ve programlara yerleştirilmesi politikası, kadın erkek eşitliğini sağlamak ve kadınlara yardım etmek amacı ile belli alanlarda belli önlemler alınması yerine, her alanda her türlü kanuna kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi eklenmesidir. Bu ise sistematik olarak kanunların incelenmesi ve yapılacak değişikliklerin uzun süreli etkilerinin göz önünde bulundurulması demektir (Eslen, 2004: 81)

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının ana plan ve programlara yerleştirilmesi politikası, eşit muamele, olumlu eylem ve olumlu ayrımcılık politikalarından farklı ve fırsat eşitliğini gerçekleştirmede diğer politikalara nazaran daha uzun vadelidir. Amacı fırsat eşitliğinin ayrı bir politika olarak değerlendirilmemesi, Topluluğun tüm ekonomik ve bünyesel politikalarıyla entegrasyonudur. Diğer politikaların aksine bireyler arası eşitlik değil, kadın ve erkekler arası farklılıklar ve bu farklılıkların giderilmesidir. Fark inkar edilmeden farkın yarattığı dezavantajlar varsa onlar giderilmeye çalışılacaktır. Erkek egemen işlerde erkek gibi davranma zorunluluğunu hissederek erkek davranış modelleri sergilemenin, kadınlıklarını adeta inkar etmenin kadınlar açısından yıpratıcı ve rahatsız edici bir süreç olduğu esas alınır. Bu politika, kadınları “erkeğe benzeterek” kadınları erkek egemen kurum ve kuruluşların gereklerine uyarlamayı değil, kurum ve kuruluşları, yerleşik davranış modellerini değiştirmeye çalışır. (Süral, 2002: 56)

Toplumsal cinsiyet eşitliğini ana plan ve politikalara yerleştirilmesi stratejisi toplumsal cinsiyet eşitliği hedefine ulaşmaya yönelik temel stratejilerden biridir. Bu strateji, geleneksel eşitlik politikalarının kadın erkek eşitliğini hayata geçirme konusunda yetersiz kalabildiğinin anlaşılması üzerine ilk defa BM Üçüncü Dünya Kadın Konferansında (1985) Naoribi’de dile getirilmiştir. 4. Dünya Kadın Konferansı (1995) sonucunda kabul edilen Pekin Eylem Platformu’nun belkemiğini oluşturmaktadır. Pekin+5 Sonuç Belgesi’nde de temel kavramlardan biri olarak geniş

yer almıştır. (Gemici, 2001:3)

Toplumsal cinsiyet eşitliğini ana plan ve politikalara yerleştirilmesi stratejisi, toplumsal cinsiyet eşitliğini bakış açısının her düzeyde ve her aşamada tüm politikalara yerleştirilmesi için politika oluşturma ve uygulama süreçlerinin yeniden organizasyonu, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu strateji ile geleneksel eşitlik politikalarının yerine geçirmek amacıyla tasarlanmış bir kavram değildir, tam tersine toplumsal cinsiyet eşitliğini ana plan ve politikalara yerleştirilmesi stratejisi ve geleneksel eşitlik politikaları ikili ve birbirini tamamlayan stratejilerdir. Dolayısıyla kadın erkek eşitliğini sağlamak yolunda çaba harcayan kişi, kurum ve kuruluşlar, bir yandan eşitlik perspektifini ana plan ve politikalara yerleştirmeye çalışırken kurumsal mekanizmaları güçlendirmeye ve çeşitlendirmeye, yasal temeli oluşturmaya, eylem planları hazırlamaya ve olumlu ayrımcılıkla ilgili uygulamaları tasarlamaya benimsemeye ve gerçekleştirmeye devam edeceklerdir. (Gemici, 2001:3)

Birleşmiş Milletler düzeyinde ele alınan bu konu, Avrupa birliğinin gündemine, Avrupa Birliği Komisyonunun 1996 yılında kabul ettiği “Birliğin tüm politika ve faaliyetlerinin kadınlar ve erkekler için fırsat eşitliği anlayışı ile düzenlenmesi” (COM (96) 67final) tebliği ile getirilmiştir. (KSSGM, 2005)

Avrupa Komisyonunun bir çok kararında da, kadın ve erkekler için fırsat eşitliğinin Avrupa Birliği politikaları içinde önemli bir günden maddesi oluşturduğu, eşit fırsatların yaşamın her alanına ve karar mekanizmalarına entegre edilmesinin çok yönlü olumlu etkisi olacağı belirtilmiştir. Komisyon bu amaçla kurulan sivil toplum kuruluşlarına destek olmaktadır. AB’de Kadın Hukukçular (European Woman Lawyer Assocation) ve Avrupa Kadın Lobisi (European Woman’s Lobby) eşitlik politikalarının tam anlamıyla gerçekleştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütmektedir. (Moroğlu, 2004, 137)

Toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının ana plan ve programlara yerleştirilmesi stratejisi Avrupa Birliği düzeyinde Amsterdam Antlaşması ile yasal temeli oluşturulmuştur. Anlaşmanın 2. ve 3. maddelerinde, Birliğin amaçları ve görevleri arasında, eşitsizlikleri yok etmek kadın ve erkek arasında eşitliği geliştirmek açıkça ifade edilmektedir. Bu Antlaşmaya göre: Birliğin görevi, ortak bir

pazarın, ekonomik ve parasal birliğin kurulmasını; 3. ve 4. maddelerde belirlenmiş ortak politikaların uygulanması ve ortak önlemlerin alınmasıyla bütün üye devletler için uyumlu, dengeli ve sürdürülebilir ekonomik bir gelişmeyi, istihdamın büyük oranda artırılmasını; güçlü bir sosyal güvenliğin sağlanmasını; kadın erkek eşitliği için eşit davranma ilkesinin gerçekleştirilmesini; istikrarlı, enflasyonsuz bir büyümeyi; yüksek derecede rekabet ortamının ve ekonomik hizmetlerde tutarlılık sağlanmasını; çevrenin etkin bir şekilde korunmasını, çevrenin kalitesinin artırılmasını; geçim düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesini ve üye ülkeler arasında ekonomik ve sosyal birliği ve dayanışmayı sağlamak için yapılan tüm girişimleri desteklemektedir. 3: Maddenin 1. fıkrasında ise, üye devletlerin ticaret, rekabet, sosyal politika ve çevreden tüketici haklarına, tarımdan balıkçılığa kadar olan ortak politika alanları sayılmıştır. Birliğin, belirtilen tüm bu alanlarda eşitsizliklerin kaldırılması ve kadın ve erkeklere eşit davranılması ilkesinin uygulanması ilkesi için çalışmalar yapacaktır ifadesi yer almıştır (Moroğlu, 2000: 62)

Avrupa Birliği Komisyonu Amsterdam anlaşmasının sağladığı yasal temele dayanarak 2001-2005 yıllarını kapsayan dönem için Birliğin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çerçeve Stratejisini hazırlamıştır. Çerçeve Strateji belgesinde; demokrasinin AB'ye üye ülkeler ve aday ülkeler için temel bir değer olduğu ve Birliğin kalkınma politikalarında anahtar rol oynadığı belirtilerek, AB'nin bu demokrasi anlayışının tam anlamıyla gerçekleşebilmesinin tüm vatandaşların, kadınların ve erkeklerin ekonomide, karar alma mekanizmalarında, sosyal, siyasal ve kültürel hayatın her alanına eşit olarak katılım ve temsilin sağlanabilmesinin ise kadınların ve erkeklerin hayatlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğini hedeflemesi, politikalar oluşturulurken ve uygulanırken kadınların ilgi, ihtiyaç ve isteklerinin erkeklerinki ile aynı önemde olduğunun dikkate alınması gereği üzerine durulmuştur. Belgede sürmekte olan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için ise, kadınların lehine özel önlemler alınması gerektiği dikkate alınmıştır. (KSSGM, 2005)

Ayrıca üye devletlerden toplumsal cinsiyet analizi yapmaları için bilgi toplamaları ve bilgileri işlemeleri istenmiş, toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışı ile istihdam, bütçe, kalkınma politikalarını yapılandırmaları ve bu anlayışı uygulamaya geçirebilmek amacıyla eğitim yapmaları istenmiştir. Üye devletlerden sağlık ve

eğitim alanlarında da toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının yerleştirilmesi istenmiştir. Birliğe üye ülkelerde ve aday ülkelere kadının insan haklarını vurgulayan ve destekleyen bilinç artırma kampanyaları yapmaları istenmiştir. (KSSGM, 2005)

2.2.2. TÜRKİYE'DE KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ POLİTİKALARI

Türkiye'de kadınların hak arama mücadelesinin tarihi Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine kadar uzanır; ancak Cumhuriyetle birlikte kazanılan hak ve özgürlükler nedeniyle 1930 ve 1970 dönemi Türkiye'de kadının hem yasal hem kamusal alanda yer alması bakımından elde edilen kazanımlarının yeterli olduğu anlayışı ile geçmiştir. Hem karar alma organları hükümetler, hem de kamuoyu açısından toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun gündeme gelmesi 1980'li yıllara rastlamaktadır. 1980 sonrası kadın hareketi, Türkiye'de de Batı Avrupa'da ve ABD'de olduğu gibi bir orta sınıf hareketi olarak bir grup eğitilmiş, kentli orta sınıf kadının Türkiye'de kadının durumunu sorguladıkları küçük bilinç yükseltme grupları ile başlamıştır. Askeri yönetimin ardından başlayan liberal ekonomik ve sosyal politikaların etkisi ve kitle iletişim araçlarının da gelişimi ile aileyi, kadının konumunu, dinsel konuları, tartışmaya açan bir dönem başlamıştır. (Tekeli, 1998: 339)

Avrupa ve Amerika'da 1960-1970'lerde ivme kazanan feminizmin ülkemize gecikmeli olarak gelmesi 1980'lerin politik ve ideolojik koşullarının ve kadın hareketinin bir sonucu olmuştur. Dünyada kadın hareketleri, diğer demokratik toplumsal hareketlerin gelişiminin bir sonucuyken, ülkemizde tam tersi bir yönde, demokratik taleplerin sınırlandığı toplumsal ve siyasal örgütlenmelerin yasaklandığı, 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında güçlenmiştir. (Sallan Gül, 2003: 138)

Bu dönemde geçmişte kurulan ve kadının evdeki rolüne benzer bir rolü kamu yaşamında da oynamasını özendiren kadın derneklerinin yerini, 1980 sonrasında, kadın adına bir şeyler isteyen, bunların mücadelesini veren örgütlenmeler almıştır. Bu tür kadın örgütlenmelerinin istemleri kaçınılmaz olarak var olan toplumu sorgulamayı beraberinde getirmekte, özel yaşamda olduğu gibi kamu yaşamında da iktidarı ve gücü temsil eden erkek egemenliğini sorgulamaya yöneltilmektedir. Türkiye'de 1980 sonrası dönemde oluşan kadın hareketi bu tür bir sorgulamayı ülke

gündemine sokmuştur. (Koray, 1998: 362) Bu hareketin ivmesi ile art arda oluşan ve pek çoğu feminist özellikler taşıyan kadın örgütleri, ataerkilliği sorgulayan söylemleriyle ve cinsler arası eşitliğe karşı çıkan eylemleri ile kadın sorununu Türkiye'nin gündeminde tutmayı başarmışlardır. (Ecevit, 2004: 2; Berktaş, 1994: 15)

1980'lerle birlikte kadın hareketi kamusal ve özel alan arasındaki belirgin ayrımlaşmanın sorgulanmasını bir politik mücadele eksenine oturtmakla işe başlamıştır. 1960'larda Batılı kadınların kullandığı "özel alan politiktir" bu slogan Türkiye'ye ancak 1980'lerde taşınabilmiştir. Bu dönem Türkiye'de kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin varoluş problemlerinin tartışıldığı kadın olmanın ve kadınlığın anlamlarının belirginleştirildiği feminizmin bir toplumsal proje olarak tartışıldığı, farklılıkların tarif edildiği bir dönem olmuştur. (Aksu ve Asena, 2002: 14-15) Nitekim bu dönemde toplumun gündemine yakın zamana kadar tabu sayılan "aile içi cinsel taciz", ve "şiddet" gibi konuları soktu ve üstelik bu tartışmalar dar bir çevreyle kısıtlı kalmayıp kitleselleşme yoluna girdi. Ve ayrıca ataerkil düzene karşı önemli bir meydan okumaya girişti. (Berktaş, 1998: 6)

1984 yılında Kadın Çevresi, 1985 yılında Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği ve Demokratik Kadın Derneği, 1986'da Kadın Dayanışma Derneği, 1989'da Kadın Kültür Evi gibi dernekler kurulmuştur. "Doğaya Karşı Yürüyüş", "Kariye Şenliği" "Geçici Müze" ve "Mor İğne" gibi eylem grupları da etkin olmuşlardır. Ayrıca, kadınlara uygulanan şiddete karşı toplumsal duyarlılık sağlamak için kadın sığınma evlerinin yanı sıra kadın dayanışma merkezleri ile "Mavi Çorap" ve "Perşembe Grubu" gibi kadın grupları da etkinlik göstermiştir. (Sallan Gül, 2003: 139) Kadın hareketi birçok yasanın değişmesini ve bağımsız kadın kuruluşlarının varlığını sağlayarak gündemdeki yerini aldı. Zamanla kadın kuruluşları sokak eylemleri kadar, uygulanan projelere kurumsallaşmaya yasal düzlemde isteklerini dile getirmeye yöneldiler. (Abadan Unat, 1998: 331)

Aynı dönemin bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet eşitliği yolunda akademik alanda da bir hareket başladı. İlk olarak İstanbul Üniversitesinde Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi açıldı. Bu merkezleri Ankara, Çukurova, Marmara, Gazi, Ege, Gaziantep, Mersin, 100. Yıl, Çankaya, 9 Eylül, Atılım ve Süleyman Demirel Üniversitelerinde kadın araştırmaları merkezleri izledi. Bunlar arasında

ODTÜ, İstanbul, Ankara ve Ege Üniversitelerinde kadın araştırmaları merkezleri yüksek lisans programları açarak yüksek lisans dereceleri vermeye başladılar. Bu oluşumlar kadın hareketi içinde eşitlik politikaları konusunda sözü olan bir tarafın daha kurumsallaşmasını sağladı.

Türkiye, kamu politikaları açısından bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik önemli adımları atmış durumdadır. Uluslar arası sözleşmeleri imzalamış, ulusal kadın mekanizmasını kurmuş ve kalkınma planlarında bu konuya yer ayırmıştır. Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelerin başında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Bildirgesi ve Kadınlara Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gelmektedir. Türkiye Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni Türkiye, 1986 yılında imzalayarak taraf olmuştur. Sözleşme, iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine dayalı geleneksel uygulamaların kaldırılması ve kadınların ve erkeklerin sosyal kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi gibi iki temel ilkeye dayanmaktadır. Türkiye Sözleşmenin 15. ve 16. maddelerine Türk Medeni Kanunu'nun evlilik ve aile ilişkileri konusundaki hükümleri nedeniyle koyduğu çekinceleri kadın hareketinin gelişiminin ve taleplerinin bir sonucu olarak 1999 tarihinde kaldırmıştır. Ayrıca Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi sözleşmesi kapsamındaki hakların ihlali halinde Komite tarafından soruşturma başlatılmasını öngören CEDAW'a ek İhtiyari Protokol'ü de imzalamıştır.

1990'larda kadın-erkek eşitliği ile ilgili politikalar, vaadler biçiminde parti programlarına da girmiştir. Ayrıca Kalkınma Planları ve bunlara temel teşkil eden özel ihtisas komisyonu raporları Türkiye'de kadın-erkek eşitliği politikalarının yaşama geçirilmesi konusunda iradeyi yansıtan bir alan olarak düşünülebilir. 1960'lı yıllarla başlayan planlı kalkınma döneminde kadın erkek eşitliğini amaçlayan ve kalkınmanın öznesi kadınları hedef alan düzenlemelere rastlanmamaktadır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985-1990) kadın konusu ilk kez başlı başına bir sektör olarak yer almaktadır. 1990 yılına dek kalkınma planları toplumsal cinsiyet eşitliğini daha özelde kadınlarla ilgili planlamaları ayrı bir başlık altında ele almamıştır. Eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlardaki iyileştirmelerin kadınları da etkileyeceği varsayılmıştır. (Aliefendioğlu ve Özbilgin, 2005: 7)

Ulusal mekanizmalar, uluslar arası sözleşmeler, uluslar arası topluluğun, öneri ve kararları, kadın hareketinden gelen talepler, sosyal politikaların öncelikleri çerçevesinde kurulmuştur. Özellikle 1975 yılında yapılan 1. Dünya Kadın Konferansları kadınlar lehine somut ve olumlu adımların atılması için bir itici güç oluşturmuştur. 1975-85 yılları arasında ilan edilen Dünya Kadın On Yılı ve Nairobi’de (Kenya) yapılan 3. Dünya Kadın Konferansı’nın ardından ulusal düzeyde politikaların gündemine kadın konusunun alınmasının zorunluluğunu bir kez daha dile getirmiştir. Batı Avrupa Ülkeleri başta olmak üzere, eşitlik yasaları, fırsat eşitliği komisyonları, kadın bakanlıkları bu dönemde oluşturulmuştur. Pekin 4. Dünya Kadın Konferansı sonrasında Türkiye’de kadın-erkek eşitliği yönünde uluslar arası topluluğun belirlediği standartlara uygun olarak yasal ve düzenlemeler düzeyinde olmakla birlikte önemli mesafeler alınmıştır. Bunlar arasında başlıcaları 8 yıllık zorunlu temel eğitimin uygulamaya konulması, CEDAW’ın 15. ve 16. Maddelerine konulan çekincelerin kaldırılması, parlamentoda Kadın Erkek Eşitliğini İzleme Komisyonunun Kurulmasına Dair Teklifin Komisyonun Kurula dönüştürülerek kabulü, KSSGM’nin yeni teşkilat yasasının TBMM Genel Kurulu gündemine gelmesi, Medeni Kanun ve Ceza Kanunu ve İş kanunu Değişikliklerinde toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan önerilerin yer alması, kadın okumaz yazmazlığının ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar, anne çocuk ölümlerinin azaltılması konusundaki önemli iyileşmeler, Ailenin Korunması Yasası’nın yürürlüğe konması olarak sıralanabilir. (Aliefendioğlu ve Özbilgin, 2005: 8) Tüm bu girişimler kadın kuruluşları ile işbirliği içinde yürütülmüştür. Bu süreç içerisinde çok sayıda sivil toplum kuruluşu tarafından kadın hakları konusunda bilinç yükseltici etkin çalışmalar yapılmıştır. Böylece geniş kitlelerin desteği alınmıştır.

2.2.3. TÜRKİYE’DE KADIN ÖRGÜTLENMELERİ VE FAALİYETLERİ

Türkiye’de kadın haklarını savunmak ve kadın sorunlarını çözmek amacıyla bir araya gelen kadınlar, dernek, vakıf, grup, inisiyatif, girişim, şirket, kooperatif ve platform gibi değişik adlar altında örgütlenmeler oluşturmaktadırlar. Türkiye’de kadın örgütlenmelerinin sayısal dökümü ile ilgili kapsamlı bir araştırma 2002 yılında

“Türkiye’deki Kadın Örgütleri Veri Tabanı Projesi” çerçevesinde Prof. Dr. Yıldız Ecevit Koordinatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Proje çerçevesinde Türkiye’de kadınların en yoğun olarak örgütlendikleri 41 ilde bulunan örgütler tek tek ziyaret edilmiş ve sosyal bilimlerin araştırma teknikleri, özellikle mülakat ve gözlem kullanılarak, örgütler hakkında ayrıntılı bilgiler sağlanmış ve elde edilen bilgiler “Türkiye’de Kadın Örgütleri Rehberi 2004” ismi ile kitap olarak Uçan Süpürge tarafından yayınlanmıştır. Çalışmam sırasında zaman kaybı olmaması için yeni bir sayısal döküm yapmak yerine Prof. Dr. Yıldız Ecevit tarafından yürütülen bu çalışmanın sayısal verilerinden yararlandım. Buna göre Türkiye’nin 41 ilinde alfabetik sıraya göre;

Çizelge: 2.1. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Kadın Örgütlenmelerinin İllere Göre Dağılımı

İl Adı	Faaliyet Gösteren Kadın Örgütü Sayısı	İl Adı	Faaliyet Gösteren Kadın Örgütü Sayısı
Adana	14	Iğdır	2
Adapazarı	2	İstanbul	70
Amasya	1	İzmir	37
Ankara	34	K. Maraş	3
Antalya	1	Kastamonu	2
Aydın	5	Kayseri	1
Balıkesir	11	Kırıkkale	1
Batman	3	Kocaeli	11
Bayburt	1	Konya	6
Bursa	7	Manisa	2
Çanakkale	7	Mardin:6	6
Diyarbakır	10	Mersin:12	12
Düzce	2	Muğla:4	4
Denizli	3	Ordu:2	2
Erzurum	2	Samsun:7	7
Eskişehir	9	Şanlıurfa:7	7
Edirne	5	Sinop:1	1
Erzincan	1	Tekirdağ:3	3

Gaziantep	9	Trabzon:2	2
Gümüşhane	1	Van:2	2
Hatay	2		

Kaynak:Ecevit, 2004

Ecevit tarafından yapılan bu çalışma ile kadın örgütlenmelerinin il il sayısal dağılımını görmek mümkündür. Buna göre: Türkiye’de kadın örgütlenmelerinin en yoğun olduğu il 70 sayısı ile İstanbul’dur. Bu ili 37 ile İzmir, 34 sayısı ile Ankara takip etmektedir. Görüldüğü üzere kadın örgütlenmeleri büyük şehirlerde daha yoğun örgütlenmektedirler. Ayrıca kadın örgütlenmelerinin büyük illerde yaptıkları çalışmalarda kadınların ilgi ve katılımı buralarda daha yoğun olmaktadır. (Alp Argunhan, S., (KADER Uzmanı, “**Avrupa Birliği Sürecinde Kadın Örgütlenmelerinin Rolü ve Faaliyetleri**” sözlü görüşme, KADER, Ankara, 8.12.2005. Türkiye’de Toplam 311 kadın örgütlenmesi faaliyet göstermektedir. Bunlardan 209’u dernek, 25’i vakıf, 23’ü inisiyatif, 15’i oluşum, 14’ü platform,13’ü kooperatif, 8’i şirket, 4’ü girişim olarak faaliyet göstermektedir.

Türkiye’de kadın örgütlenmeleri Çakır’ın sınıflandırmasına göre (1996:22-42) yardım dernekleri, kültür amaçlı dernekler, siyasal partilerin kadın örgütleri, feminist kadın örgütleri ve siyasal amaçlı kadın örgütleridir. Faaliyet alanlarına açısından baktığımızda ise karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

2.2.3.1. TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER

Türkiye’de aile içi şiddet önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Nitekim CEDAW-Türkiye Yürütme Kurulu Sivil Toplum Forumu, 2004, “Kadına Yönelik Şiddet” atölyesinde katılımcılar aşağıda belirtilen kadına yönelik şiddet örneklerine tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir: Buna göre kadın intiharları; törenamış cinayetleri; kız çocuklarının okutulmaması, çok eşli evlilik; erken ve zorla evlendirilme, 20-30 yaş büyük erkeklerle 2. veya 3. eş olarak evlendirilme vb. bu örnekler göstermektedir ki kadına yönelik şiddet çok çeşitlidir. Sadece fiziksel şiddetle sınırlı kalmamaktadır. Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan, 1994

yaygınlık araştırmasında evli erkeklerin % 34'ü eşlerine fiziksel şiddet uyguladıklarını söylemişlerdir. CEDAW Türkiye Yürütme Kurulunun, 2004, yaptırdığı bir araştırma da ise sözel şiddet dahil olmak üzere, evli kadınların hayatları boyunca en az bir kez şiddete uğramışlık oranının % 97'ye kadar yükselebildiğini göstermiştir. Bu araştırmalardan Ankara'da yapılan birinde evlilik içi tecavüz ve hastaneye gitmeyi gerektirecek kadar ağır fiziksel şiddetten mağduriyetin 1/5'e kadar çıktığı, sözle ve çeşitli aletlerle ölümle tehdit edilmenin alet cinsine göre % 8-15 arasında değiştiği belirlenmiştir. Basına yansıyan namus cinayetlerinden ölen kadın sayısı, son yıllarda artmış ve 2000-2004 döneminde toplam 54'e ulaşmıştır

Türkiye'de kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar 1980'lerin ikinci yarısından itibaren kadın hareketinin başlattığı kampanyalarla gündeme gelmiştir. 1990 yılında ilk kadın konukevi açılmıştır. Halen, Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bünyesinde 8 ayrı ilde toplam 250 dolayında yatak kapasitesi olan 8 ayrı kadın konukevi, ayrıca 5 ayrı belediyeye ait olan toplam kapasiteleri 100 yatağı bile bulunmayan 5 ayrı konukevi bulunmaktadır. Bu alanda "Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı", Türkiye'de aile içinde ve dışında kadına yönelik şiddetin sorgulanmasını sağlamakta ve kadınların sığına bilecekleri sığınma evleri açmak amacıyla 1990 yılında kurulmuş bu alanda önemli çalışmalar yürütmektedirler.

2.2.3.2. KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARININ EĞİTİM SEVİYESİNİN YÜKSELTİLMESİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Ülkemizde, 2000 yılı itibariyle kadınların % 19.4'ü okur yazar değildir. (KSSGM, 2004: 3) İlk öğretim kademesinde 1.5 milyon ağırlıklı olarak kız çocuğu eğitim sürecine katılamamaktadır. CEDAW Türkiye Yürütme Kurulu, 2004 raporuna göre kız çocuklarının okula devam etmeme nedeni geleneksel din anlayışı, kız çocuklarının nüfusa geç kaydettirilmesi, anneye yardımcı olarak görülmesi, küçük yaşta evlendirilmesi gibi nedenler başta gelmektedir. Kadınların aleyhine olan okuma yazma oranı, okullaşma oranı, gelenek ve görenek, ataerkil toplum ve aile yapısı nedeniyle kız çocuklarının eğitimsiz kalışı toplum kalkınmasında Avrupa Birliği sürecinde çözüm isteyen öncelikler arasındadır. Ülkemizde bir çok kadın örgütü bu alanda projeler yürütmekte ve ayrımcılığın önlenmesi için; Devletten Pekin ve

Pekin+5 taahhütlerini yerine getirmesini, özellikle kırsal alanda kız çocuklarının nüfusa kayıt olmasının sağlanması, eğitimde burs, barınma, araç gereç vb. imkanlardan yararlanmada eşitliğin sağlanması, kızlar lehine geçici özel önlemler alınması, ders kitaplarından ayrımcı öğelerin ayıklanması, anne baba eğitime ve eğitimcilerin eğitime özel önem verilmesi yönünde taleplerde bulunmaktadır. Bu alanda “Anne Çocuk Eğitim Vakfı” (AÇEV) önemli faaliyetler yürütmektedirler.

2.2.3.3. SİYASETTE VE KARAR MEKANİZMALARINDA KADIN ORANININ YÜKSELTİLMESİNE YÖNELİK YAPILAN FAALİYETLER

Türkiye’de kadınlar yasal olarak seçme ve seçilme hakkına sahip olmakla beraber siyaset ve karar mekanizmalarına katılım oranları halen çok düşüktür. Parlamento’da 1999 Genel seçimi sonrasında bu oran sadece % 4.2 (550 milletvekilinden 22’si kadın olmuş, 2002 Genel Seçimi sonrasında da bu oran sadece % 4.36’ya (550 milletvekilinin 24’ü kadın) ulaşmıştır. (KSSGM, 2004: 11) Bu kadın temsil oranıyla, Türkiye 119 ülke arasında 103. sıradadır. Bakanlar Kurulu’nda sadece geleneksel olarak kadından sorumlu devlet bakanlığı görevini yürüten bir kadın bakan vardır. Yerel meclislerde oran Parlamentodaki temsil oranından da düşüktür. Nitekim 1999 Yerel seçimlerinde belediye başkanlığı için kadınların temsil ve katılım oranları % 0.6, İl genel meclis üyeliği için % 1.4, belediye meclisi üyeliği için % 1.6’dır. 2004 Yerel Seçimlerinde ise belediye başkanlığı; % 0.6, il genel meclis üyeliği; % 1.7; belediye meclis üyeliği %2.5’tir.

Çizelge: 2.2.Türkiye’de 1999 ve 2000 Yıllarına Göre Kadınların Yerel Meclislerde Temsil ve Katılım Oranları

	Kadın Sayısı	Toplam Sayı	Yüzde (%)
1999 Yerel Seçimleri			
Belediye başkanlığı	20	3.216	0.6
İl genel meclisi üyeliği	44	3.122	1.4
Belediye meclis üyeliği	541	34.084	1.6
2004 Yerel Seçimleri			
Belediye Başkanlığı	19	3.216	0.6

İl genel meclis üyeliği	54	3.184	1.7
Belediye meclis üyeliği	864	34.447	2.5

Kaynak:Türkiye CEDAW Yürütme Kurulu, CEDAW Gölge Raporu, 2004

Kadınların siyasete katılımı ve eşit temsili alanında çalışmakta olan en önemli kadın sivil toplum örgütü KADER'dir. Özellikle kota çalışmaları, kadınların siyasal eğitimi vb. alanlarda, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak görüleceği üzere, önemli proje ve faaliyetler yürütmektedir. Bu kadın temsil oranıyla, Türkiye 119 ülke arasından 103. sıradadır. Bakanlar Kurulu'nda sadece geleneksel olarak kadından sorumlu devlet bakanlığı yürüten bir kadın bakan vardır. Yerel yönetimlerde durum daha da kötüdür. Yerel yönetimlerde kararları alan her 100 kişiden 99'u erkektir. (KADER, 2004:11)

2003-2004'te KADER tarafından Ankara'da uygulanan" Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı ve Temsili" projesinde, kadınların aday olma açısından en küçük yerel yönetim birimi olan muhtarlıklara gösterdiği ilginin yerel yönetimlerdeki diğer karar organlarına yönelik iğlilerinin çok üstünde olduğu görülmüştür. Bu fark; siyasi partilerin iddia ettikleri gibi, kadınların siyasete ve karar organlarına aday olmaya ve seçilmeye ilgisiz ve isteksiz olmadıklarını göstermiştir.

Kadın politikaları gündemini belirleme toplumsal cinsiyeti ana politikalara yerleştirme mücadelesinde giderek daha örgütlü ve etkin hale gelen kadın örgütleri bu kadının siyasete katılımını artırmaya yönelik değişiklikleri bir yasa teklifi haline getirerek Meclis Başkanlığına, Hükümete ve siyasi partilere sunmuşlardır. Bu teklifte alınması gereken özel önlemler belirtilmiştir. Her bir cinsiyetin en az % 30 temsil ve katılımının zorunlu kılınması, uyulması gereken birinci ilke olarak vurgulanmıştır.

2.2.3.4. KADINLARIN ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIMI YÖNÜNDE YAPILAN FAALİYETLER

Ülkemizde kadınların işgücüne katılım oranı erkeklere oranla yetersizdir. 2004 yılında yapılan bir araştırma da kadınların kentte işgücüne katılım oranı,

kadınlarda % 17.1 iken; erkeklerde % 68.9’dur. Yine 2004 yılı verilerine göre, kentte işsizlik oranları erkeklerde % 14.6 iken bu oran kadınlarda 19.4’tür. (KSSGM, 2004)

Çizelge:2.3 2004 Yılı 15 Yaş Üzeri Kentte İş Gücüne Katılım Oranı

	2004 Yılı Kentte İş gücüne Katılım Oranı	
	Kadın	Erkek
İş Gücüne Katılım Oranı (%)	17.1	68.9
İşsizlik Oranı (%)	19.4	14.6

Kaynak: KSSGM, 2004: 7

2004 yılı kırdaki 15 yaş üzeri kadın ve erkek iş gücüne katılım oranı ve işsizlik oranları ise; Kadınların İş gücüne katılım oranı % 30.9, erkeklerin % 71.2’dir. Kadınların 2004 yılı kırdaki işsizlik oranı % 4.0, erkeklerin ise % 10.1’dir.

Çizelge:2.4. 2004 Yılı 15 Yaş Üzeri Kırdaki İş Gücüne Katılım Oranı

	2004 Yılı Kırdaki İşgücüne Katılım Oranı	
	Kadın	Erkek
İş gücüne Katılım Oranı(%)	30.9	71.2
İşsizlik Oranı(%)	4.0	10.1

Kaynak: KSSGM, 2004: 8

Ülkemizde tabloda da görüldüğü üzere kadınların iş gücüne katılım oranı çok düşüktür. Kırsal kesimde işgücüne katılım oranının yüksek olması da beraberinde bir ayrımcılığı beraberinde getirmektedir. Bu ücretsiz aile işçiliğinin bir sonucudur. Kadının işgücü piyasasına yeterli katılımı ile ilgili olarak kadın örgütlenmeleri faaliyetler yürütmektedirler. buna örnek olarak “Kadın Girişimciler Derneği” (KAGİDER) verilebilir. Son yıllarda kadın örgütlerinin çabaları ile kamu kuruluşlarına eleman alımında cinsiyet ayrımcılığı olayları daha az yaşanmaktadır. Ayrıca bazı kadın örgütlenmeleri kadının iş hayatına katılımı arttıracak bilgi ve

becerileri geliştirmektedirler. Örneğin bilgisayar, İngilizce kursları veya girişimci kadınları teşvik çalışılmaktadır.

2.2.3.5. KADINLAR LEHİNE YASAL MEVZUAT DÜZENLENMESİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Türkiye’de günümüzde içerisinde kadın sorununa bakışı siyasi yönelimleri farklı olan kadın örgütleri dahi ortak bir platformda bir araya gelmeyi başarabilmekte ve iktidar üzerindeki güçleri böylece daha etkili olmaktadır. Örneğin yeni Türk Ceza Kanununun oluşturulması sürecinde TCK Kadın Platformu üç yıl boyunca “Kadın Bakış Açısından TCK Reformu” kampanyası yürütmüştür. 27 sivil toplum örgütünün yürüttüğü 3 yıllık kampanya sonunda 30’u aşkın madde, kadınların talepleri doğrultusunda değiştirilmiş ve hak ihlallerini meşrulaştıran bakış açısı ve düzenlemeler kaldırılmıştır. Kadının İnsan Hakları Vakfı-Yeni Çözümler Vakfı’nın koordinasyonunu yürüttüğü TCK Kadın Platformu, sivil toplum kuruluşlarının demokratik bir hukuk devletinde yasama sürecine etkin katılımının önemli bir örneğini sergilemiştir. Kampanya sayesinde kadın örgütlerinin talepleri doğrultusunda yapılan reformlar sonucunda aşağıda belirtilen düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. (TCK Kadın Platformu, 2005)

- Cinsel saldırı suçları “topluma”, “aileye” ve “edep törelerine” karşı suçlar olarak değil, “kişilere karşı suçlar olarak” tanımlanmıştır.
- Cinsel saldırı suçları olan “ırza geçme” ve “ırza tasaddi” gibi muğlak ve cinsel saldırıları, erkeklerin ve toplumun namusu üzerinden tanımlayan ifadeler yerine, “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar olarak” tanımlanmıştır.
- Cinsel tecavüz ve cinsel taciz tanımları, cinsel saldırının gerçekleşebileceği bütün şekilleri kapsayacak şekilde genişletilmiş ve bu suçlara daha ağır cezalar öngörülmüştür. İşkence sırasında cinsel saldırı ve cinsel saldırının mağdurun beden veya ruh sağlığına zarar vermesi ağırlaştırıcı neden olarak kabul edilmiştir.
- Evlilik içi tecavüz ve cinsel saldırı açıkça suç olarak tanımlanmış ve

cezaya tabi tutulmuştur.

- İş yerinde cinsel taciz ve cinsel saldırı açıkça suç olarak tanımlanmış ve cezaya tabi tutulmuştur.

- Yetkili savcı ve hakim kararı olmaksızın genital muayene yapan ve yaptırana ceza öngörülmüştür.

- Eski TCK'da “toplumun haya duygularını zedeleyebilecek hareketler” gibi muğlak bir şekilde tanımlanan “hayasızca hareketler” maddesi teşhircilikle sınırlandırılmıştır.

- Aile içi şiddet, işkencenin bir alt türü olan “eziyet” kapsamına alınarak ağır cezalar öngörülmüştür.

- Çocukların cinsel istismarı ayrı bir suç olarak tanımlanmış ve daha ağır cezalara tabi tutulmuştur. Çocukların cinsel istismarında ve cinsel saldırıda “rıza”nın var olabileceğini varsayan tanımlamalar kaldırılmıştır.

- Eski TCK'da tecavüzcüyle evlendirmede cezanın ertelenmesini öngören madde kaldırılmıştır.

- Eski TCK'da evlenmek amacıyla kaçırma ve alıkoyma suçlarında cezanın iptalini öngören madde kaldırılmıştır.

- Töre cinayetleri nitelikli insan öldürme kapsamına alınmıştır.

- Irz, haya, edep gibi zamana göre değişen, göreceli ve kadınların hak ve özgürlüklerini kısıtlamak için yorumlanan ve çağdaş hukukta yeri olmayan kavramlar kaldırılmıştır.

- Evli-bekar, bakire-bakire olmayan kadınlar arasında ayrımcılık yapan düzenlemeler kaldırılmıştır.

- Evlilik dışı yeni doğmuş çocuğunu öldüren anneye ceza indirimi öngören madde kaldırılmıştır.

Benzer bir kadın kuruluşları platformu Medeni Kanunun çıkarılışında da oluşturulmuş kadınlar lehine önemli düzenlemeler çıkarılması yönünde lobi faaliyeti

yapılmıştır.

2.2.3.6. KADIN SORUNLARI KARŞISINDA KAMUOYU OLUŞTURMA FAALİYETLERİ

Bu düzenlemelerin yasal düzlemde çıkarılmış olması kadar belki de daha önemli olanı uygulamaya yansımadır. Fakat ülkemizde kadınların büyük bölümü mevcut haklarından haberdar değiller ya da haklarını kullanabilecek bunları savunabilecek statüde bulunmamaktadırlar. Mevcut hakların kullanılması için kadınların da inisiyatif alması ve haklarının takipçisi olmaları gerekmektedir. Kadın örgütlenmeleri işte bu noktada çok etkin olarak faaliyetler yapmakta mevcut sahip olunan haklar konusunda bilinç yükseltme çalışmaları yapmaktadırlar.

2.2.3.7. TÜRKİYE’NİN KADIN–ERKEK EŞİTLİĞİNİ SAĞLAMA KONUSUNDA VERDİĞİ ULUSLARARASI TAAHHÜTLERİNİN TAKİBİ

Gönüllü Kadın Kuruluşları, Türkiye’nin yapmış olduğu uluslar arası taahhütler konusunda yaygın ve duyarlı bir kamuoyu oluşturulmasını sağlamaktadırlar. Nitekim Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Yürütme Kurulu’na üye olan kadın kuruluşları 2002’de CEDAW’a odaklı çalışmalar yapmışlardır.

Nisan 2003’te 81 ilden 450’i aşkın kadın temsilcinin katılımı ile CEDAW Sivil Toplum Örgütleri Forumu atölye çalışmaları tam metin olarak kitaplaştırılıp yayınlanmıştır. BM ve Parlamentolararası Birlik’in ortak çalışması olan “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İhtiyari Ek Protokol Milletvekilleri El kitabı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)’nin “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Yasal Mevzuatın Oluşturulması: Orta ve Doğu Avrupa ile Bağımsız Devletler Topluluğu’nda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Korumak kitabı BM’in özel izniyle Türkçe’ye çevrilip yayınlanmış ve Meclis Başkanlığı aracılığıyla Nisan 2004’te 550 milletvekiline ulaştırılmıştır. Ayrıca “Kadınlar için CEDAW ve İhtiyari Protokol Başvuru El Kitabı” hazırlanıp Eylül

2004'te yayınlandı. Türkiye Ülke Raporu'na (The 4th and 5 th Combined Periodic Country Report for Turkey) ilişkin değerlendirme ve sorular hazırlanarak Temmuz 2004'te CEDAW Komitesi'ne gönderildi. 2004 yılında yapılan Anayasa'nın eşitlik maddesi ve değişikliği ile TCK değişikliğinin CEDAW doğrultusunda gerçekleştirilmesi amacıyla, Meclis'teki çalışmalar takip edilmiştir.

2.2.3.8. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN AB'YE KATILIMI YÖNÜNDE LOBİ FAALİYETLERİ YÜRÜTME ÇALIŞMALARI

Kadın kuruluşları Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde lobi faaliyetleri yapmakta, Türkiye'nin değişen yüzünü tanıtmaktadırlar Lobicilik en genel tanımı ile, halkın baskı gruplarının ya da şirketlerin, kendi veya yabancı ülkelerdeki yasama, yürütme ve hatta yargı organlarına yönelik, çıkarları doğrultusunda, bazı yasaları destekleyip desteklememe konusunda bir dizi organize aktiviteyi içeren çalışma alanıdır. Lobi faaliyetleri, bürokratlar ve hükümet görevlileri ile bağlantı kurmak, üzerinde durulan konulara ilişkin araştırmalar gerçekleştirmek, kararnamelerin ve kanun taslaklarının hazırlanma aşamalarında öneri sunmak, ekonomik ve siyasi alanda danışmanlık hizmeti vermek, halka dayalı lobicilik faaliyetlerini koordine etmek, benzer çıkar sahipleri arasında koalisyonlar oluşturarak kollektif lobicilik çalışmaları gerçekleştirmek, halkla ilişkiler, reklamcılık ve medya stratejileri oluşturmak, seçim kampanyalarını desteklemek ve söz konusu faaliyetlerin yürütülmesi için diğer çalışanları teknik ve genel iletişim becerileri konusunda eğitmek vb. çok sayıda farklı aktiviteyi içerir. (Dinçer, 1998: 47)

Nitekim Türkiye'de bu konuda bir Türk Kadın İnisiyatifi kuruldu. Arzuhan Yalçındağ başkanlığında başlatılan Türk Kadın İnisiyatifinin kısa vadede hedefi, AB müzakereleri için kesin tarih verilmesine katkıda bulunmak, nüfusun yarısını oluşturan Türk Kadınının sesini Avrupa'da duyurmak, çağdaşlaşmak adına kararlılığını belirtmek, AB'ne uzanan yolda sürdürülen çabalara katkı sağlamaktır. Grubun uzun vadeli amacı ise, farklı konularda kadın sorunlarına eğilen, mücadele eden, kadın kuruluşları ile bir dayanışma ortamı oluşturarak bir sinerji oluşturup kadının statüsünü yükseltmek için çalışmaktır.

Bu grup içinde Avrupa Kadın Lobisi, CEDAW, EL Ele, İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonu, İstanbul Kadın Kuruluşları, Kadın Eserleri Kütüphanesi, Kadının İnsan Hakları, Yeni Çözümler Vakfı, Türk Kadın Girişimcileri; Derneği (KAGİDER), Ka-Mer, Marmara Grubu, Türk Kadınlar Birliği, TÜSİAD ve Uçan Süpürge bulunmaktadır. Başlangıç olarak inisiyatif bu gruplardan kuruldu. Her örgütün tanıtıldığı bir de kitapçık hazırlandı. Brüksel’de dağıtılan kitapta Türkiye’deki kadın hareketi ve kadınların kazanımları anlatılmakta idi.

Grubun kısa vadeli amaçlarından biri lobicilik faaliyetleri olunca, grup birinci amaç olarak kendine Türkiye’deki kadını Avrupa’ya tanıtmayı seçmiştir. Nitekim bu çerçevede Ekim, Kasım ve Aralık 2004 ve 2005 tarihleri arasında Brüksel Güzel Sanatlar Sarayı’nda “Türk Festivali” yapılmıştır. Bu etkinliğin Türkiye’nin Avrupa Birliği maratonunda önemli bir tarih olan, tam üyelik müzakerelerinin başlangıcı için kesin tarihin belirlendiği 2004 Aralık ayını da içine alması bakımından Türk Kadın İnisiyatifi’nin gerçekleştirdiği bu etkinlik bir bakıma “Türk Kadınının Brüksel Çıkartması” olarak ta değerlendirilebilir.

Bu faaliyetler çerçevesinde “Anadolu Kadınları” sergisi ve bir çok panel, konferans, seminer ve tanıtım toplantıları yer almıştır.

Bu toplantılara üst düzey politikacı ve bürokratlar katılmıştır. Konuşmacılardan bazıları Belçika Eşit Haklar ve Sosyal Entegrasyondan sorumlu devlet Bakanı, Avrupa Kadın Hukukçular Birliği Başkanı, Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları Komisyonu Başkanı ve Avrupa Kadın Lobisi Başkanı idi. Winpeace Direktörü Margareta Papandreu’nda katılımı sağlanmıştır. Bu katılımcılar dışında, dünyanın bir çok yerinden sivil toplum örgütü temsilcileri de toplantıya katılmışlardır.

Kadın örgütlenmeleri AB’ye giriş sürecini, dünya kadın hareketi ve özellikle Avrupa Kadın Hareketi ile ilişkileri güçlendirmek için bir fırsat olarak görmektedir. Bu anlamda Avrupa Kadın Lobisi üyeliği büyük önem taşımaktadır. Avrupa Kadın Lobisi, 1990 yılında kadın erkek eşitliğinin gözetilmesi ve kadın çıkarlarının temsili için kurulmuştur. Avrupa Birliği’ne üye, aday ve müzakere sürecindeki ülkelerde kadın hakları mücadelesi veren dört bine yakın sivil toplum örgütünün temsil edildiği lobi, kadın erkek eşitliği, direktifler, politikalar, eylem programları, toplumsal

girişimler üzerinde lobi faaliyetleri yürütmektedir. Avrupa Kadın Lobisi, fonunu Avrupa Komisyonundan almakta ve AB'nin sosyal yönünü temsil etmektedir. (Aydemir, 2005:1)

Türkiye Ulusal Koordinasyonu şemsiyesi altında bir araya gelen kadın örgütleri Avrupa Kadın Lobisine üye olmuşlardır. Türkiye Ulusal Koordinasyonu'ndan bir temsilci Avrupa Kadın Lobisi Yönetim Kurulu'na üye olarak seçilmiştir. Türkiye'deki kadınlar böylece, bugüne kadar sürdürmüş oldukları ulusal ve uluslar arası faaliyetlerine başka bir boyut daha kazandırmışlardır. Türkiye'deki bağımsız kadın hareketinin, dünyadaki kadın-erkek eşitliği politikalarına müdahil olabilmedeki gücü bu üyelik ile bir kez daha ortaya konulmuştur.

Görüldüğü üzere gönüllü kadın kuruluşları kadının ekonomik, sosyal, kültürel, gelişimine katkıda bulunma, uluslar arası kuruluşlar nezdinde Türkiye'yi temsil etme gibi bir çok alanda faaliyet göstermektedirler. Demokrasinin gelişimine katkıda bulunan önemli bir sivil inisiyatif oluşturmaktadırlar. Ayrıca Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile ortak projeler gerçekleştirmekte sivil toplum-devlet işbirliğine önemli bir örnek teşkil etmektedirler. Türkiye Avrupa Birliği projesi ile çağdaş, demokratik, insan haklarına değer veren, hukukun üstünlüğünü her şeyden üstün tutan, şeffaf, katılımcı yönetim anlayışını benimseyen, bir ülke olma yolunda ilerlemektedir. Bu süreç içerisinde bu değerleri içselleştirmek, bu perspektifte etkin kamu politikaları oluşturmak, AB projesini başarı ile gerçekleştirebilmesi, ülkemizde toplu bir zihniyet değişimi gerektirmektedir. Bu zihniyet değişikliğinin aileden başlıyor olması gerekir. Fakat aile içerisinde şiddet var ise, hala kız çocukları okula gönderilmiyor, töre cinayetleri işleniyor ise Türkiye'nin sadece yasal düzlemde bir takım olumlu yasalar çıkarması ile bu ekonomik, sosyal ve kültürel dönüşümü gerçekleştirmesi kanımca mümkün değildir. bu nedenle her bir kadın kuruluşunun yaptığı faaliyet, proje, bu dönüşümün gerçekleşmesini katkıda bulunacaktır.

Belirtilen kadın örgütlenmelerinin dışında Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde kadınlara yasal konularda ücretsiz danışmanlık hizmeti vermek, adli yardım kurumuyla avukat tayin etmek, kadınlara yasal haklarını öğretmek ve yasalarda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına çalışan Baroların Kadın Hukuku Komisyonları

bulunmaktadır. Bunlar; Adana Barosu Kadın Hukuku Komisyonu, Ankara Barosu Kadın Hakları Kurulu, Diyarbakır Barosu Kadın Hakları Danışma ve Uygulama Merkezi, Giresun Barosu Kadın Hakları Komisyonu, İstanbul Barosu Kadın Hakları Komisyonu, İzmir Barosu Kadın Hakları Danışma ve Uygulama Merkezi, Karabük Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Manisa Barosu Kadın Hukuku komisyonu, Mersin Barosu Kadın Hukuku Komisyonu, Ordu Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Samsun Barosu Kadın Hakları Komisyonu, Şanlıurfa Barosu Kadın Komisyonu'dur.

Ülkemizde ayrıca üniversitelerin kadın araştırma merkezleri ve programları kadın konusunda faaliyet göstermektedirler. Bunlar; Çukurova Üniversitesi Kadın Sorunları araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Atılım Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Çankaya Üniversitesi Kadın Çalışmaları araştırma ve Uygulama Merkezi, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, ODTÜ Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Gaziantep Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ayrımcılığın Önlenmesi Çalışma Grubu, İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADER ÖRNEĞİ ÇALIŞMA BULGULARI

3.1. TANITIM, AMAÇLARI VE FAALİYETLERİ

KADER, 1997 yılında kadınları destekleme ve güçlendirmeyi, kadınların yerel yönetimlerde ve parlamentoda eşit katılımını ve tüm karar alıcı mercilerde temsil edilmesini sağlamak amacıyla kurulmuştur. KADER'in bu amacı gerçekleştirmek için yapmayı planladığı çalışmalar şu şekilde ifade edilmektedir. Kadınları siyasete daha aktif halde katılmaya çağırmak, siyasette yükselmek isteyen kadınları eğitmek, diğer kadın örgütleri ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde kampanyalar düzenlemek, toplum genelinde cinsiyetçiliğe karşı duyarlılığı ve bilinci arttırmak olarak özetlenmiştir. 19 kurucu üyenin altısı öğretim üyesi (biri emekli öğretim üyesi), üçü gazeteci, yönetim danışması-halkla ilişkiler danışmanı, dramaturg gibi mesleklere sahiptirler. KADER daha çok sayıda kadının siyasete girmesini bir hedef olarak benimsemekle birlikte, destekleyeceği kadınlarda aranacak özellikleri bir tüzük maddesi olarak şu şekilde sıralamıştır:

- Kadınlık durumunun bilincinde olmak,
- Kadınlara yönelik ayrımcılığı ortadan kaldıracak adımları atmaya kararlı olmak,
- Laik Cumhuriyetin eksiksiz bir demokrasi olması için çalışmak,
- Her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, savaşa karşı olmak ve çevre bilincine sahip çıkmak,
- Siyasete kişisel çıkarlar için değil, kadınların ve halkın gerçek temsilcisi olmak için girmeyi istemek,
- Dürüst, ilkeli, cesur ama yumuşak üslupta olmak.

KADER, Türkiye çapında büyük şehirlerde 17 şubesi ve 3500'ü aşan, değişik partilere mensup veya hiçbir parti bağlantısı olmayan üyelerden oluşmaktadır. Fakat aidatını düzenli ödeyen ve çalışmalara katılan üye sayısı 717'dir. Adana, Ankara, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, İzmir, Kadıköy, Kahramanmaraş, Manisa, Marmaris, Mersin, Antalya, Samsun illerinde şubeleri bulunmaktadır. (KADER Tanıtım Broşürü)

KADER'in tüzüğüne göre bir kişi ister genel başkan, ister yönetim kurulu üyesi veya şube başkanı olsun ancak üst üste dört yıl yönetimde kalabilmektedir. Böylece yönetim kastlarının oluşması engellenmektedir. Diğer taraftan KADER'de kongre delegeliği sistemi yerine bütün üyeler KADER genel kurulun doğal üyeleridir. Böylece seçilen yönetimi doğrudan taban belirlemektedir. KADER faaliyetlerinin önemli bir kısmını proje desteğiyle gerçekleştirmektedir. Bir kısmı ise değişik kurum ve kuruluşların sponsorlukları sayesinde gerçekleştirmektedir. Üye aidatları ve bağışlar yeterli seviyede değildir. Gelir getirici faaliyetlerini artırmak ve bunun için KADER bünyesinde bir yapı oluşturmak amacıyla işletme kurma izni alma hazırlıkları içerisinde bulunmaktadır.

3. 2. KADER'İN YÜRÜTTÜĞÜ PROJE VE FAALİYETLER

KADER misyonunu yayabilmeyi ve geniş bir destek grubu oluşturabilmeyi, kadınların siyasete aktif katılımını gerçekleştirmeyi, kadın sorunlarına duyarlı bir kamuoyu oluşturabilmeyi, yurt içindeki ve yurt dışındaki işbirliklerini artırmayı bu konularda politikaların belirlenmesine referans bir kuruluş haline gelmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede birçok proje ve eğitim faaliyeti gerçekleştirmektedir.

Çalışma konum KADER örnekleminde kadın örgütlerinin Avrupa Birliği sürecinde rolü ve faaliyetleri olduğu için KADER'in proje ve faaliyetlerini Avrupa Birliği süreci ile ilgili proje ve faaliyetler ve diğer proje ve faaliyetler olarak iki gruba ayırmak daha uygun olacaktır.

3.2.1. KADER'İN AB SÜRECİYLE İLGİLİ PROJE VE FAALİYETLERİ

Türkiye Avrupa Birliği'ne, o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik topluluğuna 1958 yılında resmen kurulmasından kısa bir süre sonra, 1959 yılında tam üye olmak için başvurmuştur. Tam üyelik başvurusuna o zamanda verilen cevapta, Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyeliğin gereklerini yerine getirmeye yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması öngörülmüştür.

Nitekim 1963'te Türkiye ve AET arasında üyelik perspektifi içeren ve Ankara Antlaşması imzalanmıştır. 1995'te Gümrük Birliği oluşturulmuş, 1999 yılında Helsinki Zirvesinde AB Konseyi Türkiye'yi aday ülke ilan etmiştir. 2002 yılı Aralık ayında düzenlenen Kopenhag Zirvesinde ise; "AB Konseyi, 2004 Aralık ayında Komisyon Raporu ve tavsiyesine dayanarak Türkiye'nin Kopenhag Kriterlerini yerine getirdiğine kanaat getirdiği takdirde Türkiye ile üyelik müzakerelerini gecikmeksizin başlanacaktır" sonucuna varmıştır. Haziran 2004'te Brüksel'de yapılan Konsey Zirvesinde ise bu durum teyit edilmiş ve Aralık 2004'te Brüksel Zirvesinde Türkiye ile 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlanacağı konusunda karar alınmıştır. 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye'nin AB ile yapacağı tam üyelik müzakere süreci başlamıştır. Müzakere konuları 35 bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Malların serbest dolaşımı, iş gücünün serbest dolaşımı, yerleşme hakkı ve hizmet sağlama özgürlüğü, sermayenin serbest dolaşımı, kamu ihaleleri, şirketler hukuku, fikri haklar hukuku, rekabet politikası, bilgi toplumu ve medya, tarım ve kırsal kesim kalkınması, gıda güvenliği; hayvan ve bitki sağlığı politikası, balıkçılık, ulaştırma politikası, enerji, vergilendirme, ekonomi ve para politikası, istatistik, sosyal politika ve istihdam, şirketler ve sanayi politikası, Avrupa üzerinden giden ulaştırma ağları, bölgesel politika, hukuki ve temel haklar, adalet özgürlük ve güvenlik, bilim ve araştırma, eğitim ve kültür, çevre, tüketim ve sağlık koruması, gümrük birliği, dış ilişkiler, dış güvenlik ve savunma, mali kontrol, mali bütçe ve koşulları, kurumlar ve diğer konulardır. Kadın erkek eşitliği topluluk hukukunun sosyal politikaları içerisinde yer almaktadır. Avrupa birliğinin bu alandaki amaçları; kadın ve erkeklere eşit muamele ve eşit fırsatları garanti altına almak ve cinsiyet temelli her türlü ayrımcılıkla mücadele etmektir.

Avrupa Birliği'nin kurucu Antlaşmasının revize edilmesinin ardından kadın erkek eşitliği konusu, anlaşma içinde daha önemli bir konuma getirilmiştir. Anlaşmanın ikinci maddesine göre; kadın erkek eşitliğini geliştirmek Topluluğun temel görevlerinden biridir. Topluluk eşitsizlikleri gidermeyi ve her eyleminde kadın erkek eşitliğini geliştirmeyi amaçlamalıdır. (Madde 32) Kadın erkek eşitliğinin topluluğun tüm politika ve programlarına uygulanması, "Gender Mainstreaming" yani "Kadın erkek eşitliğini Ana Plan ve Politika Programlara Yerleştirme" olarak adlandırılmaktadır.

Anlaşmanın 13. Maddesi Konseye, cinsiyet temelli her türlü ayrımcılıkla mücadele için yetki vermektedir. Kadın erkek eşitliği aynı zamanda kurucu Antlaşmanın sosyal hakları düzenleyen bölümünde de, iş yerinde eşit muamele, eşit veya eşit değerde işe eşit ücret gibi konularda ele alınmaktadır. (Madde 137 ve 141)

Temelde ekonomik birliktelik olarak ortaya çıkmış olan Avrupa Birliğinde kadın-erkek eşitliğine ilişkin düzenlemeler, uygulamalar ve bu konuda var olan algı tarihsel bir gelişimin sonucudur. Bu tarihsel gelişim, Avrupa Birliği'nin sosyal politikalarının gelişimi ile yakından ilişkilidir ve topluluk düzeyinde kadın erkek eşitliği bakımından bugün gelinen yeri değerlendirebilmek açısından önemlidir.

Topluluk, kadın erkek eşitliğini uzun yıllar boyunca sadece istihdam piyasasına katılmalarını teşvik edici ve artırıcı olduğu düşünülen konularda Direktiflerle düzenlemeye gitmiştir. Bu yaklaşım ise, tam anlamıyla bir cinsiyet eşitliği sağlamaktan uzaktır. Topluluk son yıllarda, özellikle sosyal diyalogun gelişmesiyle birlikte, kadın erkek eşitliğini sadece istihdam piyasasında değil, daha geniş çerçeveli olarak ele almaya başlamıştır. Topluluk düzeyinde kadın-erkek eşitliği artık etkili bir piyasanın değil, demokrasinin bir parçası olarak görülmektedir. Son çıkan direktifler, daha eski direktiflerle karşılaştırıldığında konunun ele alınma biçimindeki fark da ortaya çıkmaktadır. Ayrımcılığın genişleyen tanımı, ispat yükümlülüğü ilkesi gibi ayrımcı uygulamanın ortaya çıkarılmasını kolaylaştırıcı düzenlemeler, taciz ve cinsel tacizin cinsiyet temelinde ayrımcılık olarak tanımlanması gibi yenilikler son yıllarda kadın erkek eşitliğine verilen önemin atmasıyla açıklanabilirler. Topluluk artık sadece istihdamla ilgili olarak değil, siyaset, eğitim, kadına yönelik şiddet gibi alanlarda da kadın erkek eşitliğine yönelik

politikalar geliştirmeye başlamıştır. Ancak bu alanlarda yaptırımı olan direktifler ile düzenlemeye gitmek yerine yaptırımı olmayan tavsiye kararları ve koordine edici eylem programları ile düzenleme yapmaktadır. Bu ise kısa dönemde sonuç alınmasını engellemekte, kadın erkek eşitliğinin sağlanması çok uzun bir s reye yaymaktadır. Bu durum KADER tarafından eleştirilmekte kadın ile ilgili politikaların ciddi yaptırımlar içermesi gerektiği belirtilmektedir. (Acuner, 2005)

Topluluğun kadın erkek eşitliğine dair gelişen ve genişleyen politikasında kadın hareketinin ve örgütlü kadınların etkisi vardır. Özellikle, Avrupa Birliğindeki en güçlü kadın örgütlenmesi olan Avrupa Kadın Lobisi, kadın erkek eşitliği alanında lobi yapmakta ve Topluluk organlarını etkileyebilmektedir. Bugün Lobinin çatısı altında yaklaşık 4000 kadın  rg t  bulunmaktadır ve dünya çapında kampanyalar yürütmekte, Topluluk politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına müdahil olmaktadır. Nitekim Türkiye’de KADER özellikle kota politikalarının uygulanması ve kadın-erkek eşitliğini ana plan ve programlara yerleştirme politikaları için büyük çabalar vermekte bu politikaların uygulanması için Avrupa Kadın Lobisi ile işbirliği yapmakta, yurt içinde ve yurt dışında lobi faaliyetleri yapmaktadır. Bu amaçlara ulaşmak amacıyla uluslar arası konferanslar düzenlemekte, yerli ve yabancı medya aracılığı ile gündem oluşturmakta önemli projeler gerçekleştirmektedir. Bu projeler:

3.2.1.1. KADINLAR AVRUPA B RLİğİ’NE TAM ÜYE PROJESİ

Avrupa Birliği kurulduğu zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu, esas olarak “ekonomik” bir birlik olarak kurulmuştur ve Kadın erkek eşitliği ile ilgili mevzuatını da piyasanın verimliliği çerçevesine oturttuğu için kadınların talepleri ile bu çerçevede  rt secek bir mevzuat geliştirmiştir. Kadın erkek eşitliği konusunda AB düzeyinde kadınlar açısından özel alana cevap verici mevzuatın eksikliği halen çözüm getirilmesi gereken önemli konular arasında durmaktadır. Türkiye’nin 17 Ekim 2004 tarihinden beri tam  yesi olduğu ve altında yaklaşık 4000 kuruluş olan ve şemsiye bir örgüt olan Avrupa Kadın Lobisi (EWL) kadınlar açısından istihdamın ötesine geçen bir mevzuatın oluşturulması için çaba göstermektedir. Örgüt, kadın-erkek eşitliği ilkesinin ve kadının insan haklarının Avrupa politikalarına yerleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmektedir. AKL, kadınların yaşam

deneyimleri ve farklılıklarına önem vermekte ve kadınların karşılaştıkları çoklu ayrımcılıkla mücadele etmektedir. Kuruluş, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Komisyonu, Avrupa Sosyal Tarafları ile işbirliği halinde faaliyet göstermektedir.

Türkiye'deki kadın örgütleri de 20 Mart 2004'te bir araya geldikleri bir toplantıda AKL'ye tam üye olma kararı aldılar. AKL Genel Sekreteri Mary McPhail'in de katıldığı bu toplantı sonucunda başlangıçta yirmi kadın kuruluşu AKL'nin katılım protokolünü imzalamıştır. Anılan koordinasyon toplantısında KADER Ankara Şubesine Sekreteryaya görevi verilmiştir. KADER Ankara Şubesi gerekli işlemleri tamamlayarak başvuru formlarını Nisan ayında AKL'ye göndermiştir. AKL üyelik komisyonu gönderilen formları değerlendirmiş ve Eylül ayında Türkiye Ulusal Koordinasyonunun başvurusunu kabul ettiğini belirtmiştir.

Türkiye Ulusal Koordinasyonu'ndan üç temsilcinin katıldığı Genel Kurul'da Türkiye'nin tam üyelik başvurusu oylanmış ve oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Aynı zamanda, 17 Ekim 2004 tarihinden itibaren Türkiye Ulusal Koordinasyonu'ndan bir temsilci AKL Yönetim Kurulu'na üye olarak seçilmiştir. Türkiye'deki kadınlar böylece, bugüne kadar sürdürmüş oldukları ulusal ve uluslararası faaliyetlerine başka bir boyut daha kazandırmışlardır. Türkiye'deki kadın örgütleri Avrupa Kadın Lobisi üzerinden, Avrupa Birliğinde politika ve mevzuatların oluşturulma sürecine müdahil olmaya başlamıştır.

AKL'nin kişisel üyesi olan ve 1997 yılından beri AKL'nin "bağlantılı üyesi" olan KADER'in dış ilişkilerini yürüten Dr. Selma Acuner 2003 yılı Ekim ayında yapılan AKL Genel kuruluna davet edilmiş ve bu katılım sonrası Türkiye'nin de tam üyelik başvurusunda bulunabileceği bilgisi ile geri gelmiştir. Sonrasında gerekli yazışmaları ve lobi faaliyetlerini yürütmüştür. AKL' ne tam üye olmak için Ulusal Koordinasyon oluşturulması gerekli idi. Bu doğrultuda bir koordinasyon toplantısının yapılabilmesi için bir proje hazırlanarak Avrupa Birliği İletişim Grubuna sunulmuş ve proje kabul edilerek 20 Mart 2004 tarihinde KADER Ankara Şubesi tarafından örgütlenen ilk koordinasyon toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Ulusal Koordinasyonu'nun görevleri ise; AKL'nin çalışmalarına katılımı sağlamak üzere, AKL Genel Kurulu ve Yönetim Kurulu için üye seçmek; ülkedeki kadın örgütlerinin, AKL'nin yaptığı çalışmalarla bağlantılı faaliyetlerini koordine

etmek, AKL Ulusal Koordinasyon'u demokratik temsil, katılımcılık ve şeffaflık ilkeleri çerçevesinde çalışmayı amaç edinmiştir.

Avrupa Kadın Lobisi Ulusal Koordinasyon Üyeleri ise şunlardır; Winpeace,

Mersin Bağımsız Kadın Derneği, Amargi, EVKAD Adana, ARI (Kadın Çalışma Grubu), Kazete, Yaka Koop (Van), Bahai Topluluğu, Türk Kadınlar Birliği, Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı, KADAV, Ankara Kadın Ressamlar Derneği, Kadın Dayanışma Vakfı, TOGEDER, KASAİD, KAMER, Türkiye Aile Planlaması Derneği, Aliaga Belediyesi Kadın Sorunları Danışma Merkezi, Boğaziçi Soroptimist Kulübü, İçel Soroptimist Kulübü, Ege Kadın Dayanışma Vakfı, Günışığı Kadın Danışma Merkezi, Söke Kadın Sığınma Evi Yaptırma ve Yaşatma Derneği, Van Kadın Derneği, KESK Van Kadın Komisyonu, Van Bostaniçi Belde Belediyesi Kadın Kooperatifi, Erciş Kadınları Koruma ve Dayanışma Derneği, KAOS GL, Batman Kadın Dayanışma Merkezi, Bingöl KA-MER, Mardin KAMER, Kadın Emeklerini Değerlendirme Vakfı, İzmir Ev Kadınları Turistik El Sanatları Derneği, Türkiye Soroptimist Kulübü, Adana Yerel Gündem 21 Kadın Meclisi, Kars KAMER, Urfa KAMER, Adana Kadın Dayanışma Merkezi ve Sığınma Evi Koruma Derneği, Hakkari KAMER, Adıyaman KAMER (ALP, 2005) AKL Ulusal Koordinasyonu'na üyelik devam etmektedir. Bu doğrultuda Koordinasyon, üye olmak isteyen tüm kadın örgütlerine açıktır. Üyelik için bir zaman sınırlaması yoktur.

3.2.1.2. KADINLAR İÇİN AVRUPA BİRLİĞİ, İLETİŞİM STRATEJİLERİ VE AĞ MODELLERİ SEMİNERLERİ PROJESİ

Kadınların AB ile ilgili konularda kapasitelerinin geliştirilmesi ve kadın örgütleri arasında yakın işbirliği ve ağlar, konuya mesafeli yaklaşan muhalif seslerin duyulabilmesi için de temel koşullardır. AB sınırları dışında bağlantılar kurmak ve yürütmek için gösterilen çabalar oldukça önemlidir. Kadın örgütleri, AB sürecini kendi başına bir amaç yada ekonomik olarak yürütülen bir süreç olmaktan, adalet, eşitlik, daha gelişmiş politikalar ve herkese daha iyi bir hayat standardı için bir araca çevirme sürecinde özel bir rol üstlenmektedirler. AB' deki kadınlar gibi Türkiye'deki kadınlarda AB sürecini sadece kadın-erkek eşitliği ile ilgili konularda değil aynı zamanda herkes için gerçek bir demokrasi anlayışını geliştirmek için (eşit fırsatlarla

ilgili yasamanın yürürlüğe konulması ve uygulama sürecine dikkat çekilerek) bir fırsat olarak görmektedirler.

Bu bağlamda, Türkiye’deki kadınların AB düzeyinde politik gündemli ilgili olarak kapasite artırımına ihtiyaçları vardır. “Kadınlar İçin AB, İletişim Stratejileri ve Ağ Modelleri” projesi ile oluşacak kadınlar arasındaki iletişim ağı onların güçlenmelerini sağlayacak ve resmi ideoloji dışındaki seslerin de oluşturulacak politikalarda yer almasına katkıda bulunacaktır. Projenin amacı; AKL ulusal koordinasyon üyeliklerini artırmak, Kadın STK’larının kapasitesinin güçlendirilmesi, aralarındaki işbirliği ve güç birliğini artırdığı için gerek Hükümet gerekse AKL üyeliği dolayısıyla AB düzeyinde politikaları etkileme gücü elde edebilmektir.

KADER Ankara Şubesi ve Arı Hareketi ortaklığı, İngiliz Büyükelçiliğinin desteğiyle gerçekleştirilen “Kadınlar İçin AB, İletişim Stratejileri ve Ağ Modelleri Eğitimi” Projesi kapsamında ki seminer çalışmalarında Avrupa Birliği Sosyal ve Eşitlik Politikaları ile ilgili bilgi birikimine katkıda bulunmak ve “Türkiye Ulusal Koordinasyonu’nun çatısı altındaki kadın gruplarını genişleterek, onlarla Avrupa’daki benzerleri ile arasında bir iletişim ve işbirliği ağı oluşturmak hedeflenmektedir. Bu seminerler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve siyasi partilerdeki kadın gruplarını hedeflemektedir. Birinci aşaması 2003 yılında gerçekleştirilen bu seminerler, STK ve siyasi partilerden kadınlar için, ağ kurma, iletişim stratejileri ve AB’deki benzer ağlar hakkında kapasite artırımını sağlamayı amaçlamaktadır.

Seminerlerde; Avrupa Birliği nedir? (Avrupa fikri, amaç, tarihçe, yapı ve değerlendirme), Avrupa Sosyal Modeli, AB ve İletişim Stratejileri, Ağ Modelleri ve AB’deki Diğer Kadın Ağları, Olası İletişim Modellerinin Sonuçlandırılması Değerlendirme konularında olmak katılımcılara eğitim verilmektedir. Programı tamamlayan katılımcılara sertifika verilmektedir.

Proje toplam 11 ilde (Ankara,Denizli, Balıkesir, Niğde, Şanlıurfa, Tunceli, Kars, Antalya, İzmir, Ordu, Trabzon) gerçekleştirilmektedir. Bu proje Anadolu genelinde bir kadın ağı kurmayı amaçlamaktadır. Seçilmiş bulunan bu 11 il AKL Türkiye Ulusal Koordinasyonunun kontak noktaları olacaktır. Temel amaç, kadınlara, AB, İletişim Stratejileri ve Ağ Modelleri hakkında gerekli bilgiyi

sağlamaktır. Ayrıca AB'deki kadın örgütlerine nasıl ulaşılacağına ilişkin bilgi sağlamaktır. Sürdürülebilirliği sağlamak için her seminer sonunda katılımcılar, tercihen bir ofise sahip bulunan bir kadını seçeceklerdir ve bu kadın tüm bölgeye bir "ağ kontak noktası" olarak hizmet sunacaktır. Bu ağ üzerinden, aynı zamanda, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair düzenlemelerle ilgili farkındalık artırımı da mümkün olacaktır. Bu ağın en önemli artı değeri AB'deki kadınlarla Türkiye'deki kadınlar arasında iletişimin sağlanmasıdır.

Eğitim seminerleri sonrasında katılımcılar tarafından doldurulan geri bildirim formunda kadınlar eğitimden çok yaralandıklarını AB ile ilgili kulaktan dolma bilgiye sahip olduklarını belirtmekte ve AB hakkında olumlu bir düşünce oluşmaktadır. Ayrıca seminerler sırasında çok farklı kadın grupları birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulmakta bilgi ve düşünce, deneyim paylaşımında bulunmaktadır. Ayrıca çalışmalar o şehirdeki yerel basında büyük ilgi ile karşılanmaktadır. Seminerler sırasında karşılaşılan en büyük sıkıntı, katılımcıların özellikle CHP ve MHP gibi partilerden siyasal partilerin kadın örgütleri özellikle projenin finansmanı yabancı bir kurum tarafından karşılandığı için bunu şüphe ile karşılamaktadırlar. (Alp Argunhan, 2005)

Seminerler sırasında Ankara dışında katılımcı sayısı 25 olarak belirlenmesine rağmen bu sayı tutturulamamaktadır. 24 Eylül-22 Ekim 2005 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen seminerlerde ise sayı 35 olarak belirlenmesine rağmen bu sayının çok üzerinde katılımcı başvurmuştur.

Seminer çalışmalarına KADER kendi ARI Grubu kendi eğitmenlerini, eğitici eğitimini almış kişiler arasından seçmektedir.

Proje sırasında karşılaşılan en büyük zorluklardan bir diğeri de AKL'den gelen bilgi metinlerinin İngilizce olması ve kadın örgütlenmelerinin bunu Türkçe'ye çevirmek için yeterli, donanıma sahip olmamalarıdır. Bilgisayar kullanımı konusunda da benzer bir problem yaşanmaktadır. KADER ve ARI Çalışma grubu bu sorunlara yönelik de projeler geliştirme çabası içerisindeyler. Şuan çeviri konusundaki zorluklar Dr. Selma Acuner'in bireysel çabalarıyla giderilmeye çalışılmaktadır.

3.2.1.3. “TÜRKİYE’DE VE AVRUPA BİRLİĞİ’NDE KADINLAR: ORTAK BİR ANLAYIŞA DOĞRU” BAŞLIKLİ ULUSLARARASI SEMPOZYUM

KADER’in organizasyonunu üstlendiğı “Türkiye ve AB’de Kadınlar: Ortak Bir Anlayışa Doğru” başlıklı uluslar arası sempozyum 13 Ekim 2004 tarihinde İstanbul Boğaziçi Üniversitesinde yapılmıştır. Eczacıbaşı Topluluğu’nun sponsorluğunda gerçekleştirilen sempozyumun çıkış noktası, Avrupa Birliği üyeliğı sürecinde ölkemiz kadınlarının konumunun AB’deki konumuyla karşılaştırılmasıdır. Bu çerçevede, İstanbul Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler ve Siyaset Bilimi öğretim üyelerinden KADER üyesi Prof. Dr. Fatmagöl Berktaş başkanlığında, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi uzmanlarından oluşan bir grup öğretim üyesi tarafından bir kitap hazırlanmıştır “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar” başlığıyla yayınlanan kitapta Fatmagöl Berktaş, İnci Özkan Kerestecioğlu, Sevgi Uçan Çubukçu, Özlem Terzi ve Zeynep Kıvılcım Formsan karşılaştırmalı bir yöntemle Türkiye ve AB’de kadınların durumunu irdelemişlerdir. Sempozyumun amacı; Türkiye’de kadınların, cumhuriyetin kuruluşu öncesinden itibaren kadın hakları için mücadele etmekte olduklarını vurgulamak ve bu mücadelenin cumhuriyetle birlikte kazanımlarla hızlandığını ve geline nokta da toplumda önemli yerlerde olduklarını aktarmak; öte yandan eğitimi ve güçlü birçok kadının bulunduğu Türkiye’de hala kadınların toplumun yarısı olmalarına rağmen eşit konumda olmadığı birçok alanın da bulunduğu gerçeğini yansıtmaktır.

Sempozyumda Avrupa Kadın Lobisi Başkanı Lydia la Riviere Zijdel, İsviçre Eşit Fırsatlar Ombusmanı Claes Borgstrom, AB Komisyonunda genişlemeden sorumlu genel müdürlük ana koordinatörü Angela Marques De Athayde ve Avrupa Komisyonu İstihdam ve Sosyal İşler Birimi Kadın-Erkek Eşitliği sorumlusu Helmut Mauer’in yanı sıra çok sayıda AB üyesi ölkenin politikacıları ve basın temsilcileri katılmışlardır. Prof. Fatmagöl Berktaş’ın Prof. Feride Acar, Prof. Yakın Ertürk, Dr. Selma Acuner, Lydia la Riviere –Zijdel ve Cleas Borgström ile birlikte yürüttüğü açılış ana oturumunda KADER Genel Başkanı Ayşe Bilge Dicleli, Eczacıbaşı Topluluğı Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Eczacıbaşı ve Kadın ve Aileden sorumlu Devlet Bakanı Güldal Akşit birer konuşma yapmışlardır. KADER’in kurucusu ve ilk genel başkanı Şirin Tekeli 10 maddede Türkiye kadın hareketi başlıklı bir bildiri

yayınlanmıştır. Sempozyumda, Türkiye’deki gerçek tablo irdelenirken AB üyesi ülkelerde de kadınlar bir çok haklar sahip iken ve demokrasi gereği bu haklarını kullanma olanağı bulurken, pratikte oralarda da tam eşitliğin henüz gerçekleşmediği ortaya konulmuştur. Avrupa Kadın Lobisi Başkanı Zijdelş AB üyesi ülkelerde de hala kadınlara ikinci sınıf vatandaş muamelesi yapıldığını, kadınların erkeklerce şiddete maruz bırakıldığını vurgulamıştır. Aynı şekilde parlamentolarında ve hükümetlerinde yarı yarıya kadın temsilini gerçekleştirmiş olan İsveç’te de durumun benzer olduğunu söyleyen İsveç Eşitlik Obusmanı da dünyanın hiçbir yerinde kadın-erkek eşitliğinin tam anlamı ile gerçekleşmediğini dile getirmiştir. Bu süreçte Avrupa Parlamentosu’ndan gelen tüm heyetler KADER’in kadın hakları ile ilgili görüşlerine başvurmuşlardı. Ayrıca Avrupa Parlamentosunda kabul edilen Türkiye’deki kadın haklarına ilişkin raporun oluşturulmasına KADER görüş ve düşünceleri ile katkıda bulunmuştur.

3.2.2. KADER’İN DİĞER PROJE VE FAALİYETLERİ

KADER Avrupa birliği süreci dışında esas kuruluş amacı olan siyasal temsil alanında kadınların siyasal katılım ve temsilini arttırma yolunda önemli proje ve faaliyetler yürütmektedir. Bu proje ve faaliyetlerin bir kısmı tamamlanmış, bir kısmı halen yürürlükte, bir kısmı da yapılması planlanan proje ve faaliyetlerdir.

3.2.2.1. TAMAMLANMIŞ PROJE VE FAALİYETLER

3.2.2.1.1. KADINLAR BİLGİSAYAR BAŞINA PROJESİ

Türkiye’de bilgisayar ve internet kullanıcılarının sadece yüzde 20’i kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların hızla gelişen ve değişen dünyadan uzak kalmaması için teknolojiye yararlanması gerekmektedir. Bu çerçevede proje ile 3000’den fazla kadına bilgisayar temel eğitimi verilmiştir. Proje sırasında dönemin YÖK Başkanı olan Kemal Gürüz’ün üniversitelere projeye destek olmaları konusunda bir yazı gönderilmesine rağmen üniversitelerden gereken destek görülmemiştir. KADER, Misrosoft Türkiye, İntel Türkiye, Netron, Marjinal Reklam ve Tanıtım, Simtenet, Hürriyet Gazetesi, E-Kolay, Türkiye Bilişim Derneği, Doğan

Online, ve HP Türkiye görüntüleme ve Baskı grubu sponsorluğunda 15 Ekim-30 Haziran 2004 tarihleri arasında Kadınlar Bilgisayar Başına Projesinin ilk yılı gerçekleştirilmiştir. Birinci yılda ilk önce ve ağırlıklı olarak Türkiye'nin değişik bölgelerinden gönüllülerin ve KADER şubelerinin gösterdikleri kişiler ile eğitici eğitimcilerin gerçekleştirilmiştir. İstanbul, Antalya, Balıkesir, Mersin, İzmir, Bursa, Diyarbakır, Ordu, Van, Tekirdağ, Eskişehir ve Ankara'da KADER şubelerinin ve üniversitelerin desteği ile 1305 kadına bilgisayar eğitimi verilmiştir. Bu proje ile KADER 3 yıl içerisinde 3661 kadına bilgisayar eğitimi verme becerisini kazanmıştır.

3.2.2.1.2. İNTERAKTİF KADIN PROJESİ

2003'te başlatılan proje ile 800 kadına çok temel bilgisayar kullanımı, internet ve e-posta kullanımı öğretilmektedir. Proje ile amaçlanan, STK üyesi olan veya olma potansiyeli taşıyan ve 18-25 yaş arası genç kızlara, çağın bir gerekliliği olan internet kullanımının öğretilmesidir.

3.2.2.1.3. MEDA EĞİTİMİ PROJESİ

Bu eğitim çerçevesinde örgütlü ve yarı örgütlü kadın gruplarına 2 günlük Toplumsal Cinsiyet ve Siyaset eğitimi verilmiştir. 80 KADER eğitimcisinin yürüttüğü projede tüm Türkiye'de 3050 kadına ulaşılmıştır.

1998'de KADER tarafından hazırlanarak, AB MEDA Komisyonuna sunulan proje, Mayıs 2000 tarihinde onaylanmıştır. Projenin toplam bütçesi, 400.000 EURO olmakla birlikte, bu bütçenin % 80'i MEDA Komisyonundan, % 20'si ise KADER'in kendi olanaklarıyla karşılanmıştır.

Proje kapsamında bir Proje Müdürü, bir Sekreter ve bir Destek Elemanı görev yapmıştır. Eylül ayında başlayan eğitim çalışmaları temmuz ayına kadar sürmüştür. Altı kişilik bir eğitim danışmanları grubu, ayrıca beş kişilik bir danışman grubu tarafından desteklenen projenin ilk ayağında, 10 farklı (Ankara, Adana, Balıkesir, Bursa, İstanbul, İzmir, Mersin, Kahramanmaraş, Samsun, Eskişehir) ildeki KADER şubelerinden gelen toplam 72 kadın, 5 günlük Eğitici Eğitimi Seminerine katılmış ve Toplumsal Cinsiyet, Kadın Ve Siyaset, İletişim teknikleri konularında eğitim

almışlardır. Bu seminerler sonrasında KADER eğitmeni sertifikası alan bu kadınlar, kendi bölgelerinde örgütlü ve yarı örgütlü kadın gruplarına eğitim vermeye başlamışlardır. Bu eğitim grupları 20'şer kadından oluşturulmuş ve ağırlıklı olarak Siyasi Partilerin kadın kolları, kadın dernekleri, sendikalar, halk eğitim merkezlerinde örgütlü kadın grupları başta olmak üzere, bugüne kadar 175 kadın grubuna ulaşılmıştır. 3050 kadın KADER eğitimlerine katılımcı olarak katılmıştır. Proje süresi 17 Temmuz 2001'de sona ermiştir, fakat 10 KADER şubesinde eğitimler verilmeye devam etmektedir.

Bu proje kapsamındaki eğitimler 10 il ile kısıtlı kalmayarak, bugüne kadar toplam 18 ilde (Ankara, Afyon, Adana, Mersin, Kahramanmaraş, Manisa, İstanbul, Niğde, Gümüşhane, Trabzon, Van, Diyarbakır, Eskişehir, Balıkesir, Bursa, Samsun, İzmir, Aksaray) düzenlenmiştir. Proje kapsamında birçok yerel gazete ve televizyon kanalları aracılığı ile KADER ve proje tanıtılmış, büyük bir seyirci/okuyucu kitlesine erişim sağlanmıştır. Bu eğitim projesi için, KADER için özel olarak hazırlanan materyallerin sayısı 9'dur. Bunların 6 tanesi AÜ-KASAUM tarafından hazırlanmıştır.

3.2.2.1.4. ARAMA KONFERANSI

1-2 Mart 2003 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen ARAMA Stratejik Araştırmalar Şirketinin gönüllü katılımı ile gerçekleştirilen ARAMA Konferansına KADER yöneticileri, üyeleri, akademisyenler, basın mensupları ve STK Temsilcileri katılarak KADER'in içinde bulunduğu durumu ve geleceğini tartışmışlardır.

3.2.2.1.5. KADIN SORUNLARINA ÇÖZÜM ARAYIŞI KURULTAYI

14-15 Haziran 2003 tarihlerinde İstanbul'da çeşitli siyasi partilerden, STK'lardan, kamu kurum ve kuruluşlarından temsilcilerin ve akademisyenlerin oluşturduğu yüzden fazla katılımcıyla gerçekleştirilen kurultayda kadın sorunları dört başlık altında ele alınmıştır:

- Kadın ve Kız Çocuklarının Eğitimi

- Çalışma Yaşamında Kadın
- Kadın ve Şiddet
- Kadının Siyasetteki Yeri

Bu dört başlıkta KADER gönüllüleri raporlar hazırlamış ve bu alanlardaki gelişmeleri takip etmek ve raporlarda yer alan çözüm önerilerini gerekli mercilere duyurmak için izleme komiteleri kurulmuştur.

3.2.2.1.6. KADER YEREL YÖNETİMLERE ADAY OLAN KADINLAR İÇİN EĞİTİCİ EĞİTİMİ PROJESİ

5-6 Haziran 2003 tarihlerinde İstanbul'da yerel seçim kampanyalarına hazırlık olarak birer eğitici eğitimi gerçekleştirilmiştir. Bu eğitime şubeler iki, girişim grupları birer temsilci ile katılmıştır. Eğitici eğitiminde, yerel yönetimlerin önemi; yerel yönetim organları, belediyelerin çalışma şekilleri gibi teknik ve siyasal konuların yanı sıra, özgüven, adaylaşma süreci, kampanya planlama gibi konular da ele alınmıştır. Eğitime katılanlar grup olarak kampanya planlama üzerine örnek uygulaması da çalışmışlardır. Eğitimim bir gününde Antakya İli Belediye Başkanı İris Şentürk, İstanbul Gayrettepe Muhtarı Özden Gönül, Kadıköy Belediye Başkanı Yardımcısı İnci Beşpınar ve Antalya Yerel Gündem 21 Temsilcisi Gülten Tunç katılarak eğitimci olarak katılımcılarla deneyimlerini paylaşmışlardır.

3.2.2.1.7. KADER YEREL SEÇİM ÇALIŞMALARI

KADER'in yerel seçim hazırlık çalışmaları Nisan 2004 yerel seçimlerinden bir yıl önce başlamıştır. KADER bünyesinde gerçekleştirilen yerel seçim eğitimleri, 2003 yazında CD, billboard vb. hazırlıkları, adaylığa davet el ilanları gibi çalışmaları yapılmış ve KADER ile iletişim kuran tüm kadınlarla aralıklı olarak toplantılar yapılmıştır. Edinilen tüm bilgiler çok geniş bir siyasi çeşitlilikte paylaşılmıştır. Bu çalışmalarda MHP'den, İşçi Partisi'ne, Sol Birlik'e kadar geniş bir katılımcı portföyü oluşmuş eşit mesafe ilkesi korunmaya çalışılmıştır. Seçmenler nezdindeki seçim

kampanyası başlayana kadar talepte bulunan tüm aday kadınlara yerel yönetim birimlerinin görevleri, kadınlar ve yerel yönetimler, toplumsal cinsiyet, kampanya yürütme, seçmenle iletişim, broşür hazırlama, siyasal iletişim gibi pek çok konuda düzenli eğitimler verilmiştir.

Fakat Nisan 2004 yerel seçimlerinde kadınlar belediye başkanlıklarına, belediye ve il genel meclisi üyeliklerine yeteri kadar aday olamamışlardır. Siyasi partilerdeki erkek egemen hiyerarşi, partiler tarafından talep edilen yüksek aday adaylığı ödentileri karşılıklarına sorun olarak çıkmıştır. Sonuç 1999 yerel seçimlerinde % 1 olan kadın temsil oranı, % 0,46'ya düşmüştür. Sonuçlar göstermiştir ki KADER'in savunduğu cinsiyet kotası, adaylardan ödenti alınmaması, partilere verilen devlet yardımının bir bölümünün kadın politikacı yetiştirmeye ayrılması gibi stratejik hedefleri için daha aktif ve bilinçli bir çalışma içine girme kararı almıştır.

3.2.2.1.8. CEDAW ÇALIŞMALARI

KADER Ankara Şubesi CEDAW Hazırlık Komitesinin üyelerinden biri olarak sivil toplumun hazırlayacağı gölge raporun siyaset bölümünü hazırlamıştır. .

3.2.2.1.9. EKONOMİK ŞİDDETE HAYIR KAMPANYASI DAHİLİNDEKİ ÇALIŞMALAR

KADER Ankara Kampanya dahilinde Emekçi Kadınlar Birliği'nde yapılan "Ekonomik Şiddete Hayır" platformunun toplantılarına katılmıştır ve Kadın Koalisyonu ile platform arasında iletişim ve bilgi alışverişini sağlamıştır. Meclise sunulacak olan dilekçelerin büyük bir kısmını toplanmasında da etkili rol alınmış ve dilekçeler meclise sunulurken mecliste hazır bulunulmuştur

3.2.2.2. KADER'İN DEVAM EDEN PROJE VE FAALİYETLERİ

3.2.2.2.1. KOTA ÇALIŞMALARI

KADER siyasal karar organlarına seçilecek kişilerin belirlenmesinde uygulanan seçim usullerine özel hükümler eklenerek kadınlara belli oranda yer

ayrılması uygulamalarıyla kadının yetersiz temsilinin bu şekilde ortadan kaldırılabileceğini düşünmekte ve bu doğrultuda çalışmalar yapmaktadır. Siyasetin vitrininde, mutfağında, koridorunda olmak kadınların siyasal temsili anlamına gelmemekte, gerçekten temsil edilmek için en az üçte bir oranında temsil edilmek gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin 1999'da yürürlüğe koyduğu Amsterdam Anlaşması, hem AB'nin kendisi hem de üye ülkeleri bağlamaktadır. Anlaşmanın 141. maddesine göre eşitliğin sağlanması için kadınlara özel avantajlar sağlanması gereklidir bu ayrımcılık olarak kabul edilmemelidir. Bu hükümden yola çıkarak KADER ulusal ve AKL aracılığıyla uluslararası alana bu konuyu taşımakta bu doğrultuda Siyasal Partiler Yasası ve Seçim Yasasının değişmesi için yoğun lobi faaliyetleri yürütmekte AÜ. KASAUM ile birlikte diğer ülkelerde kota uygulamaları ile ilgili araştırmalar yürütmektedir.

3.2.2.2.2. EĞİTİMDE VE TOPLUMSAL KATILIMDA CİNSİYET EŞİTLİĞİNİN SAĞLANMASI PROJESİ

Avrupa Birliği tarafından Toplumsal Cinsiyet Programı kapsamında yapılan çağrı sonucunda AÇEV (Anne Çocuk Eğitim Vakfı), KADER, (Kadın Adayları Destekleme ve eğitime Derneği) ve ERG (Eğitim Reformu Girişimi) tarafından hazırlanıp sunulan “Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi” kabul görmüştür. 2005 Ocak ayında başlayan çalışmalar 2007 Aralık ayında tamamlanacaktır.

Projenin hedefi eğitimde cinsiyet eşitsizliğini azaltarak Türkiye'nin sosyo-ekonomik alandaki kalkınmasına katkıda bulunmak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik toplum merkezli bir model geliştirmek, okuryazar olmayan kadın sayısını azaltmak, özel ve toplumsal alanda kadınların karar verme mekanizmalarına katılımlarını arttırmak, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda yerel ve ulusal politikaların oluşturulmasına katkıda bulunmaktır. Proje illeri; Diyarbakır, Mardin, Şanlıurfa, İstanbul'dur. Bu projede aşağıdaki faaliyetler ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir:

- Anne Baba Eğitimi Seminerleri

- Toplum Bilgilendirme Toplantıları
- Diyalog Ziyaretleri
- İletişim Kampanyası
- Toplumsal cinsiyet vatandaşlık hakları ve seçmen eğitimi konularına odaklanacak bir “Kadın Hakları ve Seçmen Eğitimi” programı ve bu programı eğitimcilere aktarmaya yönelik bir eğitici eğitimi geliştirilecektir
- Eğitici eğitimi seminerleriyle, 410 gönüllü eğitici, okuma yazma öğretme ve kadın hakları ve seçmen eğitimi konuları üzerine eğitim görerek okuma yazma bilmeyenlere kurs açacak
- İşlevsel Yetişkin Okur yazarlığı Programı ve Kadın Hakları ve Seçmen Eğitimi
- Programı kurslarda uygulanarak 7000 okuma yazma bilmeyen genç kız ve kadına ulaşacaktır.
- Okulu terk durumlarının izlenmesinin değerlendirilmesi ve bir model geliştirilmesi
- Eğitimde cinsiyet eşitsizliklerinin yerel STK’lar tarafından izlenmesi için STK izleme gruplarının kurulması
- Eğitim alanında cinsiyet eşitliği üzerine tartışma platformları yaratacak ulusal konferanslar ve yerel çalışma atölyeleri düzenlemek
- Gazetecilerin eğitim reformu haberlerini hazırlamalarına yönelik bir eğitim semineri düzenlemek ve alanda kurslara ziyaretler düzenlemek
- Kız çocuklarının eğitimi konulu bir Web sitesi hazırlamak.

ÇİZELGE: 3.1. KADER, AÇEV ve ERG Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından 2005-2008 Tarihleri Arasında Gerçekleştirilecek olan “Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi” Çerçevesinde Şu Ana Kadar Tamamlanmış Faaliyetler

Yapılan Faaliyetin Türü	Faaliyet Sayısı
Eğitici Eğitimi Semineri	16
Anne Baba Eğitimi Semineri	60
Toplumu Bilgilendirme Toplantıları	40
Diyalog Ziyaretleri	40
Gazeteci Semineri	40 Gazeteci
Ulusal ve Yerel STK İzleme Grubu	40 STK Üyesi
Gönüllü Eğitimi Ve Kurs	410
Anne Baba Eğitimi	2400
Kadın Eğitimi	7000
Kız Çocuk Eğitimi	3000

Kaynak: KADER, 2005

2005-2008 yılları arasında gerçekleştirilecek proje ortaklarının sorumluluk alanları ise

AÇEV: Projenin genel koordinasyonunun yanı sıra proje illerindeki ihtiyaç ve kapasiteyi saptayacak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması için, toplum merkezli bir destek toplamaya yönelik tüm faaliyetleri ve okur-yazar olmayan kadın sayısını azaltmaya yönelik İşlevsel Yetişkin Okuryazarlığı Programı ve Kadın Hakları ve Seçmen Eğitimlerinin uygulama çalışmalarını gerçekleştirmek.

KADER: Özel ve toplumsal alanda kadınların karar verme mekanizmalarına katılımlarını artırmaya yönelik “Kadın Hakları ve Seçmen Eğitimi” konulu bir eğitim programı içeriği ve buna bağlı bir eğitici eğitimi programı geliştirecektir.

ERG (Eğitim Reformu Girişimi): Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği alanında yerel ve ulusal politikaların oluşturulmasına katkıda bulunmaya yönelik tüm faaliyetleri gerçekleştireceklerdir. Bu projede izleme, gözleme veri toplama ve bunlardan yola çıkarak toplum merkezli bir model oluşturma görevini üstlenecek. Oluşturulacak model ve veriler, proje bitiminde yerel yönetimlere ve Milli Eğitim

Bakanlığına sunulacak, aynı modelin belediyeler ve MEB tarafından yaygın şekilde uygulanması için lobi faaliyeti yapılacaktır.

Proje İşleyişi: AÇEV'in bu proje için yetiştireceği gönüllüler, okumaz yazmaz kadınlar için 13 hafta sürecek okuma yazma kursları açacak. Okuma yazma öğretme süresinin içinde KADER'in hazırladığı Yurttaşlık Eğitimi Modülü de kursiyerlere verilecek. KADER'in gönüllüsü olarak eğitilen kadınlar, gönüllülerin açtığı kurslara gidecek Yurttaşlık eğitime ait derslerin nasıl işlendiğini izleyecek ve gönüllüye süpervizör olarak destek verecek. KADER süpervizörleri, gönüllülerin performansı ve kursiyerlere ilişkin bilgileri bir gözlem formuna işleyerek KADER'e iletecek, ERG ise bu süreçte veri ve bilgi toplayacaktır.

Projeye KADER'in katkısı olan “Yurttaşlık Eğitimi Kitabı”, 21 dersin yer aldığı bir öğretmen kitabıdır. Bu kitap AÇEV gönüllülerine verilecektir. Kitaptaki bölüm bulunmaktadır. Seyhan Ekşioğlu tarafından kaleme alınan HAKLARIMIZ ve Prof. Dr. Seyhan Ekşioğlu tarafından kaleme alınan SEÇMEN EĞİTİMİ bölümlerinden oluşmaktadır. Yurttaş Kitabı, AÇEV'in kullandığı okuma yazma (İYOP-İşlevsel Yetişkin Okuryazarlığı Programı) kitaplarıyla uyumlu hale getirilmiştir. Soru cevap formunda düzenlenmiştir. Ayrıca AÇEV'in kullandığı İşlevsel Yetişkin Okuryazarlık kitapları da toplumsal cinsiyet ve kadına yönelik ayrımcılık açılarından gözden geçirilmiştir.

3.2.2.2.3. KADINI SİYASETTE GÜÇLENDİRME PROJESİ (MATRA)

Hollanda'nın MATRA kurumunun desteği ve bu desteğin koşulu olarak Amsterdam'daki Uluslar arası Kamu ve Politika Enstitüsü ortaklığıyla yürütülen Kadını siyasette güçlendirme projesinin amacı; kadınların siyasette yer almasının adalet, eşitlik ve demokrasi kavramları açısından önemi konusunda farkındalık yaratmak ve siyasetle uğraşmak isteyen kadınlara, ihtiyaç duydukları konularda bilgi vermenin yanı sıra kadın bakış açısı kazandıracak bir eğitim müfredatı sunmaktır.

Hedef Kitle: Siyasi partilere mensup kadınlar, siyasetle ilgilenen kadınlar, sivil toplum örgütlerine üye kadınlar, kadın konusuyla ilgilenen devlet kurum ve kuruluşlarından kadınlar

Süre: 3 Yıl olarak belirlenmiştir. Türkiye’de “Kadını Güçlendirme” adı altında yürütülen projenin birinci yılında aşağıda belirtilenler hedeflenmiştir.

- Kadınların seçimle ve atamayla gelinen bütün karar alma organlarına aday olmaya özendirmek
- Aday ve aday olmayı düşünen kadınları değişik konu ve alanlarda bilgilendirmek
- Kadınların temsil oranını artırmak üzere farklı kuruluşlar arası işbirliğini geliştirmek
- Farklı siyasi parti ve sivil toplum kuruluşları içinde bu doğrultuda grup çalışmalarının gerçekleşmesini sağlamak
- Sonuçta özgüvene sahip, görünür olmayı bilen, siyaset ve yönetim alanlarında kadınlar açısından bakabilen, kadın sorunlarına çözüm arayışı içinde olan geniş bir aday havuzu için gerekli temelleri atmak ve politika okulu kurmak için alt yapı oluşturmak.

Projenin ilk yılında platform ve eğitimlere aşağıdaki parti ve kuruluşlardan kadınlar katılmıştır. Kadın Dayanışma Vakfı, TESK İstanbul Şubesi, AÇEV, Eğitim-Sen, Amargi İstanbul Girişim Grubu, Bursa KADER, Balıkesir KADER, IRI Temsilcisi, Adana KADER ve Kadıköy KADER Şubesi, Türk Kadınlar Birliği, Başkent Kadın Platformu, Yerel Gündem 21, Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı, Şafaktepe Toplum Merkezi, Arı Hareketi, SHÇEK, KSGM, ATAUM, Kadın Haklarını Koruma Derneği İzmir Şubesi, İzmir Soroptomist Derneği, Atatürkçü Düşünce Derneği, KEDV, Çeşitli İllerdeki Belediye Kadın Meclis Üyeleri, Selis Kadın Dayanışma Vakfı, Diyarbakır Sanat Merkezi, Diyarbakır Üniversitesi, Diyarbakır Barosu, DİKASUM, İŞ-TAR Kadın Dergisi, Batman Kadın Dayanışma Vakfı, KAMER, İnsan Hakları Derneği, Kamu-Sen, Trabzonlular Derneği, Trabzon Barosu, Anneler Derneği çeşitli illerdeki Yerel Gündem 21 Grupları, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği.

Siyasi Partiler: ANAP, AKP, CHP, DSP, DYP, MHP, ÖDP, DEHAP, YTP, SHP, GENÇ Parti'nin çeşitli illerindeki kadın kolları ve yönetim kurulu üyeleri katılmıştır. Birinci yıl sonu itibariyle 152 kadın platform toplantılarına, 130 kadın da eğitimlere katılmıştır.

Birinci yılda aşağıda belirtilen konularda ders verilmiştir.

- Toplumsal cinsiyet
- Öz güven ve görünür olmak
- Kıskançlık-rekabet ve dayanışma
- Demokrasi ve kadın katılımının önemi
- Türkiye’de kadın hareketi
- AB üyeliği ve kadın hakları
- AB üyeliği ve kadın hakları

Projenin ikinci yılında ise “Kadınlar İş Başına” adı altında TBMM’ne girmeyi hedefleyen kadınların siyaset bilimi, adaylık süreci, kampanya uygulama çalışmaları ve toplumsal cinsiyet konularında 5 günlük eğitimler verilmiştir. Eğitimlere 4 il ve çevre illerden; CHP, AKP, DEHAP, SHP, İP, DSP, DYP, ÖDP, ANAP gibi farklı partilerden siyasetçi kadınlar katılmıştır. Eğitimler Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünden Prof. Dr. Büşra Ersanlı ve Doç. Dr. İbrahim Mazlum tarafından verilmiştir. Siyaset nedir, Türkiye’de Siyasal Kültür, Türkiye’de Anayasalar, Siyasal Yaşamın Aktörleri, Seçim Deneyimleri, Yasama Yürütme İlişkileri, Kadın ve Siyaset konuları ele alınmıştır. KADER eğiticileri ise; toplumsal cinsiyet, kota-kampanya nasıl yapılır, adaylık süreci gibi konularda eğitimi tamamlamışlardır. Her eğitime eski bir kadın milletvekili konuk olmuş ve deneyimlerini katılımcılarla paylaşmışlardır. Bunlar, İmren Aykut, Evset Özdoğu ve Gönül Saray’dır.

Bu projelerin önemli yanı, farklı siyasi parti ve kuruluşlardan gelen kadınların bir araya geldikleri platform toplantıları ve karma eğitim çalışmalarıdır. Türkiye’nin değişik illerinde gerçekleştirilen ve kadın ortak paydasından hareket eden bu

alışmalar aynı zamanda ileride TBMM'ne ve yerel yönetimlere seçilecek farklı partilere mensup kadınların kadın sorunlarını birlikte ele alma deneyimleri olarak da nitelendirilebilir. Bu alışma ile; en zıt siyasi görüşteki kadınlar bile partilerindeki erkek hiyerarşisine karşı birbirleriyle deneyim ve paylaşarak güç kazanabileceklerini fark etmişlerdir. Ayrıca KADER'in görüşleri ve siyasi temsil oranını artırmakla ilgili çözüm önerileri çok geniş bir çevrede bilinir hale gelmiştir. Bu projenin üçüncü aşaması çalışmaları devam etmektedir.

3.2.2.3. KADER'İN YAPILMASI PLANLANAN PROJE VE FAALİYETLERİ:

3.2.2.3.1. GENÇLİK PROJESİ

KADER gençlerle bir proje gerçekleştirmek arzusu içerisinde. Bu projenin amacı cinsiyet rolleri henüz tam olarak belli olmayan üniversiteli gençlere aşağıdaki konularda seminerler ve eğitimler vererek daha bilinçli bireyler olmalarını sağlamaktır. Projenin ulaşmak istediğı hedef kitle üniversiteli öğrenciler ve siyasi partilerin gençlik kollarında yer alan üyelerdir. Gençlerle yapılması planlanan seminerlerde ve eğitimlerde yer alabileceğı düşünülen konular şunlardır.

- Kadının insan hakları
- Konuya ilişkin Türkiye'nin de imzalamış olduğı uluslar arası anlaşmalar
- Toplumsal cinsiyet-kadın bakış açısı
- Rakamlarla Türk kadınının durumu
- Türkiye'de kadın hareketinin genel durumu-geçmişi , bugünü
- Gençler için ayrımcılık farkındalık

3.2.2.3.2. SÜREKLİ KADIN VE SİYASET OKULU PROJESİ

Bu proje ile kadınların atanma ve seçilmeyle geline her türlü karar verme noktasında eşit temsilini sağlamaya yönelik kadın siyasetçi yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yeni kamu yönetimi anlayışı ve yönetim çerçevesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli bir rol atfedilmektedir. “Buna göre sivil toplum; gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü sosyal bir yapılanmadır.” (Sarıbay, 1997: 32)

Sivil toplumun en önemli işlevi demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesinde görülmektedir. Demokrasinin tabandan tavana doğru yaygınlaşması, politik kadroların yetişmesi, siyasal partilere sosyal bir taban teşkil etmesi ve devlet üzerinde sınırlayıcı bir mekanizma rolü oynaması gibi konularda sivil toplum kuruluşları çok kritik bir öneme sahiptir. (Çaha, 1998: 24-25)

Günümüzde sivil toplum kuruluşları toplumun taleplerini resmi kuruluşlara yüksek sesle duyuran, toplumda kendini güçsüz hisseden insanların gücünü iletişim imkanlarıyla arttıran kuruluşlardır. (Tosun, 2001: 226)

Bu bağlamda sivil toplum demokratik toplumların olmazsa olmaz öğelerinin başında gelmektedir. Nitekim Türkiye’nin Avrupa Birliği bütünleşmesi içinde yer almaya doğru ilerlerken sivil toplum hareketine büyük ihtiyacı vardır. Avrupa Birliği aday ülkelerde Avrupa Birliği’ne üyeliğin ön koşulunu oluşturan Kopenhag Kriterlerine uyum çerçevesinde sivil toplumun gelişmesine büyük önem vermektedir. (Dal, 2005: 8) Türkiye’de bu süreç içerisinde tam üyelik hedefinin gerçekleştirilebilmesi için sivil toplum örgütlenmeleri arasındaki işbirliği ve ortaklıklara büyük ihtiyaç vardır. Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci sadece bir mevzuat değişimi değildir. Onun ötesinde bir zihniyet dönüşümünü gerektirmektedir. AB üyesi ve aday devletlerin halklarının ortak değerlerde buluşmasıdır. Avrupa Birliği sürecinde oluşan ortak değerler; insan hakları, demokrasi, hukuk devleti, şeffaflık, katılımcılık vb. ilkeler ön plana çıkmaktadır. Bu ilkelerin içselleştirilmesi bir zihniyet dönüşümünü gerektirmektedir. Ülkemizde sözü edilen ilkelere ulaşma

yönünde yasal düzlemde çok önemli adımlar atılmış olmakla beraber, bu çıkmış olan yasaların uygulamaya dönüşmesi açısından hala eksiklikler vardır.

Konumuz açısından önem arz eden kadın örgütlenmeleri Avrupa Birliği sürecinde bu dönüşümün gerçekleştirilmesi anlamında önemli bir rol oynamaktadırlar. Zira zihniyet dönüşümü ailede başlayan bir süreçtir. Yasal düzlemde kadınlar lehine bir çok düzenleme yapılmış olmasına rağmen bunların uygulamaya geçmesi, toplumsal dönüşüm sağlaması çok önemlidir. Ülkemizde kadın örgütlenmeleri hem bu olumlu yasal zeminin oluşması sürecinde; hem de yapılan düzenlemelerin uygulamaya geçmesi, ataerkil değer yargılarının sorgulanması anlamında önemli bir rol oynamaktadırlar.

Ülkemizde kanını durumu incelendiğinde kadın örgütlenmeleri tarafından yapılmakta olan kadının toplumdaki statüsünü yükseltme çalışmalarının çok önemli olduğu görülecektir. Ayrıca tüm bunlar Türkiye'nin AB sürecinde yerine getirmesi gereken önemli adımlardır.

Türkiye'de kadınlar, yasal olarak seçme ve seçilme hakkına sahip olmakla beraber siyaset ve karar mekanizmalarına katılım ve temsil oranları erkeklere kıyasla halen çok düşüktür. 1999 Genel Seçimi sonucu kadın temsil oranı % 4.2 (550 milletvekilinin 22'si kadın), 2002 Genel seçimi sonrasında da bu oran sadece % 4,36'ya (550 milletvekilinin 24'ü kadın) ulaşmıştır.

2004 Birleşmiş Milletler İnsani Geliştirme Raporunda kadınların karar alma mekanizmalarında yer alma oranlarından yola çıkılarak hesaplanan, Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü sıralamasında 73. sırada yer almaktadır. Rapor verilerine göre (Şenol, vd., 2005: 86);

- Profesyonel teknik pozisyonlarda kadınların temsil oranı % 31'dir.
- İdari ve yönetim kadrolarında yönetici pozisyonlara bulunan kadınların oranı % 7'dir.
- 2004 Yerel Seçim sonuçlarına göre, kadınların yerel yönetimlerde temsil oranı binde 5'tir.

- 2001 yılı verilerine göre, kamuda çalışan orta ve üst düzey yöneticilerin % 29'unun kadın olduğu görülmektedir. Türkiye'de bugüne kadar sadece bir kadın, vali olarak atanmıştır.
- Türkiye'deki toplam 850 kaymakamın 17'si, kadındır.
- Türkiye'deki toplam hakim ve cumhuriyet savcısının % 18'i kadındır.
- 11 asil 4 yedek olmak üzere 15 üyesi olan Anayasa Mahkemesinin 1 asil, 2 yedek üyesi kadındır.

Kadınların ve erkeklerin karar mekanizmalarında eşit temsili konusunda ilerleme kaydedilmesi konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. 2004 yılı Mart ayında yapılan yerel seçimlerde siyasi partilerin izlediği tutum, bu konudaki anlayışı göstermektedir. Yerel seçimlerde, iktidar ve muhalefet partisi, kadınları, adaylık sürecinden dışlamıştır. Kadınların aday adayı olmaları, adaylık ödentileri yüksek tutularak engellenmiştir. Hiçbir büyük şehir belediye başkanlığı için kadın aday gösterilmemiştir. Şu anda Türkiye'de biri il belediye başkanı olmak üzere 17 kadın belediye başkanı görev yapmaktadır. (CEDAW Bölge Raporu, 2004)

Türk kadının karşılaştığı önemli sorun alanlarından bir diğeri de şiddettir. Aile içi şiddet olaylarına daha çok anne ve çocukların maruz kaldığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1994 yılında Başbakanlık Aile Araştırma Kurumunun yaptırdığı bir araştırma sonucuna göre ailelerin % 34 'ünde fiziksel şiddet , % 53'ünde sözlü şiddet in uygulandığı ve ev içi şiddetin yoğun olarak yaşandığı açıklanmıştır. (Moroğlu, 2004) Basına yansıyan namus cinayetinden ölen kadın sayısı, son yıllarda artmış ve 2000-2004 döneminde Toplam 54'e ulaşmıştır. (CEDAW Bölge Raporu, 2004) Kadına yönelik şiddet ister kamusal ister özel yaşamda meydana gelsin ,kadının fiziksel duygusal, cinsel ve ekonomik açıdan zarar görmesine ve acı çekmesine yol açan, kadının temel hak ve özgürlüklerini ve onurunu zedeleyen bir eylemdir.

Türkiye'de kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar 1980'lerin ikinci yarısında kadın hareketinin başlattığı kampanyalarla gündeme gelmiştir. 1990 yılında ilk kadın konukevi açılmıştır. Halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun

bünyesinde 8 ayrı ilde 250 dolayında yatak kapasitesi olan 8 ayrı kadın konuk evi bulunmaktadır. Ayrıca 5 belediyeye ait ve toplam 100 yatağı bile bulmayan 5 ayrı konukevi bulunmaktadır. Ayrıca kadınların şiddete uğradıklarında başvurabilecekleri, bilgi ve destek alabilecekleri kamuya ait merkezlerin sayısı da çok sınırlı sayıdadır. Bu konuda çıkarılan Ailenin Korunmasına Dair Kanunu çok önemli bir gelişme olsa da hala yapılması gereken çok şey vardır.

Ülkemizde, 2000 yılı itibariyle kadınların % 19,4'ü okuryazar değildir. Okur-yazar diploması olmayanların % 21,5'dir .İlkokul mezunu olanların oranı ise % 37,2; Ortaokul ve dengi 7,4 ; Lise ve dengi% 10,6; Yüksek okul/fakülte mezunlarının oranı ise % 3,9'dir (KSSGM, 2004: 3) Milli Eğitim Bakanlığı 2001-2002 öğretim yılında, ilköğretim çağında 152.703 kız çocuğunun okula gönderilmediğini açıklamıştır.

Yine önemli bir sorun alanı olan kadın sağlığı ile ilgili yapılan alan taramaları anne ölümlerinin büyüklüğünü ve kadın sağlık riskinin yüksekliğine işaret etmektedir. 1998 yılında yapılan kadın sağlığı araştırmasına göre; doğum öncesi bakım alan anne oranı bölgesel farklılıklar göstermektedir. Türkiye genelinde % 67,5, Doğu Anadolu'da % 38,1. Sağlık personeli ile doğum yapanların oranı ise, Türkiye genelinde % 80,6, Doğu Anadolu'da % 52,3 'tür. (CEDAW Gölge Raporu, 2004)

Ayrıca Türkiye işgücü piyasalarında hala kadınlar aleyhine ayrımcılıklarla karşılaşmaktadır. Bunun en önemli nedeni içselleştirilen kalıp yargılardır. Bu içselleştirme, ayrımcılığın fark edilmesini, kavranmasını güçleştirmekte, kadınları ve kadın sorunlarını görünmez kılmaktadır. Örneğin enformel ekonomide çalışan bir çok kadın kendisini “çalışan” olarak tanımlamamakta bu nedenle de çalışanların haklarına sahip olmadığıyla ilgilenmemektedir. Türkiye’de 15 yaşından büyük kadın nüfusun kentte işgücüne katılım oranı 2004 itibariyle kentte; % 17,1'dir. Erkeklerde ise bu oran % 68,9 İşsizlik oranı ise ; kadınlarda % 19,4; erkeklerde % 14,6'dır. (KSSGM, 2004: 7) 2004 itibariyle 15 yaş üzeri kadınların kırdaki işgücüne katılım oranı % 30,9'dır. Erkeklerde ise bu oran 71,2'dir. İşsizlik oranı ise; Kadınlarda % 4,0, erkeklerde 10,1'dir . (KSSGM, 2004: 7)

Kadın İşgücünün sektörel dağılımına baktığımızda ise; 2004 verilerine göre Türkiye’de Tarım % 53,1; Sanayi % 15,9 ; Hizmetler % 31,0 (KSSGM, 2004: 7)

Türkiye’de Tarım sektöründe çalışan kadınların işteki durumuna baktığımızda; Ücretli, maaşlı, yevmiyeli çalışanların oranı % 2,9; İşveren olarak kendi hesabına çalışanların oranı 13,8; Ücretsiz aile işçisi olarak çalışma oranı ise; % 83,3’tür. (KSSGM, 2004: 7) Tarım dışı sektörde çalışan kadınların işteki durumu ise; ücretli, maaşlı, yevmiyeli çalışanların oranı % 85,6; iş veren olarak kendi hesabına çalışanların oranı; % 8,0 ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı % 6,4’tür.

Tüm bu rakamlar Türkiye’de kadınların işgücüne katılımının hala çok yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kırsalda çalışan kadınlar için ücretsiz aile işçiliği oranı çok yüksektir. Türkiye’de görüldüğü üzere toplumun yarını oluşturan kadının durumu yeterli düzeyde değildir. Fakat ülkemizde Avrupa Birliği giriş sürecinin, uluslar arası gelişmeler ve toplumda kadın örgütlerinin oluşturduğu yoğun kamuoyu sayesinde bir takım olumlu gelişmelerde yaşanmıştır.

Türkiye, Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programında kadın erkek eşitliğinin özellikle uygulamada bir öncelik alanı olarak belirlenmiştir. Ulusal program çerçevesinde taahhüt edilen sosyal politika ve istihdam alanında kadın erkek eşitliği ile ilgili direktiflerin ulusal mevzuatımıza uyumu konusunda önemli çalışmalar yürütülmektedir.

2003 yılında yürürlüğe giren İş Kanunu, 2002’de yürürlüğe giren Türk Medeni kanunu, aile içi şiddeti önlemeye yönelik olarak çıkarılan 1998 tarihinde çıkarılan Ailenin Korunmasına Dair Kanunun ve buna bağlı olarak oluşturulan aile Mahkemeleri 2003 tarihinden itibaren çalışmaya başlamıştır. Türk Ceza kanununda kadınların lehine düzenlemeler yapılmıştır.

Ayrıca Türkiye kadın-erkek eşitliğine ilişkin birçok uluslar arası düzenlemeye imza atmıştır. Bunlardan en önemlisi Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesidir. (CEDAW) Sözleşme Türkiye açısından 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye, sözleşmeyi imzalarken koyduğu temel çekinceleri (15.ve 16. maddelerin bazı fıkralarına) 1999 yılında kaldırmıştır. 2002 yılında CEDAW İhtiyari Protokolüne taraf olmuştur.

Tüm bu olumlu gelişmeler sevindirici olmakla beraber bu değişikliklerin hayata geçirilmesi için daha çok çaba harcanması gerekir. Çünkü bu yasalar derine

kök salmış davranışları ve alışkanlıkları değiştirmeye yöneliktir. Bu değişikliklerin hayat a geçirilmesinde tüm kurum ve kişilere büyük rol düşmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- AKSU, B.,ve ASENSA, G., **90'larda Türkiye'de Feminizm**, İletişim Yayınları
İstanbul, 2002.
- AKTEL, M. , **Küreselleşme ve Kamu Yönetimi**, Asil Yayınları, Ankara,
2001.
- AKTAN, C. C., **Türkiye Dünyanın Neresinde**, Ege Genç İş Adamları Derneği
Yayınları, İzmir, 1990.
- AL, H., **Bilgi Toplumu ve Kamu Yönetiminde Paradigma Değişimi**, Bilim
Adamı Yayınları, Ankara, 2002.
- BOZKURT, V., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Alfa Basım Yayım Dağıtım,
1997, İstanbul.
- BOZKURT, E., **Avrupa Birliği Hukuku**, Nobel yayınları, Ankara , 2001
- CANPOLAT, İ. S., **Türkiye ve Avrupa Birliği**, Alfa Basım Yayım
Dağıtım İstanbul, 1997.
- CEYHAN, A., **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, Alfa Yayınları
İstanbul, 1991.
- ÇAKIR, S., **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, 2. Basım, İstanbul,
1996.
- ÇUKURÇAYIR, M., A., **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi Küreselleşme
Sürecinde Yurttaş, Yönetim, Siyaset**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2000.
- DIŞ TİCARET MÜSTEŞARLIĞI, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Ankara, 1999.
- DİNÇER, M. K., **Lobicilik**, Alfa, Yayıncılık, 1998, İzmir.
- ECEVİT, Y., **Türkiye Kadın Örgütleri Rehberi**, Uçan Süpürge Yayınları
Ankara, 2004.
- ERYILMAZ, B., **Bürokrasi ve Siyaset**, Alfa Yayını, İstanbul, 2002.
- ERÇİN, E., **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, İKV Yayınları,
Yay. No: 170, İstanbul, 2002.

- KABAALIOĞLU, H. **Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu**, Yeditepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1997.
- KARLUK, R., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul, 1996.
- KSSGM, **Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu**, Ankara, 1998.
- KSSGM, **İstatistiklerde Kadının Durumu**, KSSGM yayınları, Ankara, 2004.
- ŞENOL, N., İSAT, C., ve SAYIN, A., **Avrupa Birliğine Giriş Sürecini İzleme Programı Kadınlar ve Erkekler İçin Eşit Fırsatlar: Türkiye**, Açık Toplum Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- TEKELİ, Ş., **1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**, İstanbul, 1993.
- TEKELİ, T., **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- TEKELİ, İ., ve S. İLKİN, **Türkiye ve Avrupa Topluluğu, Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 1993.
- TEKİNALP, Ü., G. TEKİNALP, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Basım, Yayın, Dağıtım, İstanbul, 1997.
- TUTUM, C., **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, Toplumsal, Ekonomik, Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları, Yayın no: 3, 1994.
- TÜĞİAD, **2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar : 21 SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ**, İstanbul, 1997.
- YAŞAMIŞ, F.D., **Türkiye'de Devletin ve Demokrasinin Yeniden Yapılanması**, Doruk Matbaa, İstanbul, 2001.
- PAZARCI, H., **Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap**, Turhan Kitabevi, 5. Baskı, Ankara, 1998 .

MAKALELER:

ABADAN, U., “Söylemden Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

ACAR, F. “Cumhuriyet ve Kadın” , **Türkiye’de Kadının Durumu**, KSSGM Ankara, 1998.

AKKENT, M., “Osmanlı Büyükannelerin Feminist Talepleri”, **Kadın Hareketinin Kurumsallaşması Fırsatlar ve Rizikolar**, 1-4 Kasım 1991’de Frauen-Anstiftung tarafından düzenlenen uluslar arası toplantının tutanakları, Çev: Meral Akkent, Metis Yayınları, İstanbul, 1994.

ARASLI, O., “Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Anayasada ve Yasalarda Kadın-Erkek Eşitliği Konusunda Yapılması Gereken Değişiklikler”, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Kadın Erkek-Eşitliği Politikaları**, KSSGM Yayınları, Ankara, 2000.

AYDIN, H. A., “Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar” **Türk İdare Dergisi**, Yıl 71, Sayı 422, 1999.

AKBEY, F., ve SARAÇ, Ö.,”Küresel Yönetişim Ekseninde Uluslar arası Sivil Toplum Örgütleri” (İktidar İlişkileri Bağlamında Eleştirel Bir Yaklaşım) **Türk İdare Dergisi** , Yıl 77, Sayı 446, 2005.

ALKAN, H.,ve ÖNER, Ş., “Sivil Toplum-Devlet İlişkilerinde Baskı Gruplarının Rolü ve Türkiye” **Türk İdare Dergisi** , 2000.

AZAKLI, S., “Devlet-Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler” **Türkiye Günlüğü**, Sayı 43, 1996

AKTAN, C. C., “Türkiye’de Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Sektöründe Uygulanması” **Türk İdare Dergisi**, Yıl: 71, Sayı 422, 1999.

BERKTAY, F., “Türkiye’de Kadın Hareketi Tarihsel Bir Deneyim”, **Kadın Hareketinin Kurumsallaşması Fırsatlar ve Rizikolar**, 1-4 Kasım 1991’de Frauen-Anstiftung tarafından düzenlenen uluslar arası

toplantının tutanakları, Çev: Meral Akkent, Metis Yayınları İstanbul, 1994.

BERKTAY, F., “Cumhuriyetin 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

CEM, C., “Türk Kamu Yönetimine Toplu Bir Bakış” **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt no: 8, Sayı 4, 1975.

ÇAHA, Ö., “Türkiye’de Sivil Toplumun Sorunları” **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt no: 3, Sayı 10-11, 1998.

ÇUKURÇAYIR, A., “Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim” **Çağdaş Kamu Yönetimi**, Editörler: M.ACAR, H. ÖZGÜR, Nobel Yayıncılık Ankara, 2003.

ÇOŞKUN, S., “Kamu Yönetiminde Yönetişim Yaklaşımı” **Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar**, Editörler: BALCI, A., NOHUTÇU, A., ÇOŞKUN.N. K., ÇOŞKUN, B., Seçkin Yayınları, Ankara, 2003.

ÇAHA, Ö., “Kamu Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasında Üçüncü Sektörün Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 12 Sayı: 1, 1997.

ERENÇİN, A., “Yerel Yönetimler ve Yeni Kamu Yönetimi Tartışmaları” **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 11, Sayı: 4, 2002.

ERYILMAZ, B., “Bürokrasi ve Yönetimde Açıklık” **Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu**, 14-15 Nisan 1994, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Büyük Efes Oteli/İzmir, 1994.

ECEVİT, Y., “Türkiye’de Demokratik Türkiye’de Demokratik Gelişimin Önemli Araçları Olarak Kadın Örgütlenmeleri”, **Türkiye ve AB’de Kadınlar: Ortak Bir Anlayışa Doğru Paneli**, 13.09.2004, KADER Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 2004.

- ESLEN, H., “Kadın Hakları Konusunda Avrupa Birliği Nedir, Ne Değildir ?
“Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma, Sempozyumunda Sunulan Bildiri, 1-4 Mart 2004, Yeditepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, 2004.
- EKEN, M., “21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Kamu Bürokrasisi **“Yeni Türkiye**, Yönetimde yeniden Yapılanma Özel Sayısı, Sayı: 4, 1995.
- ERDOĞAN, M., “Sivil Toplum: Bir kavramın Anatomisi” **Liberal Düşünce Dergisi** , Cilt: 3, Sayı 10-11, 17, 1998.
- EKEN, M., “Bilgi Edinme Hakkı,” **İnsan Hakları Yıllığı** 1995-1996 Türkiye ve Orta Doğu Amme idaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Dr. Muzafer Sencer’e Armağan , Cilt:17-18.
- GÜL, H. “Kamu Yönetiminde Piyasa Temelli Yeni Model Arayışları ve Türk Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanabilirliği”, **Kamu Yönetiminde Kalite 2. Ulusal Kongresi**, 21-22 Ekim,TODAİE Yayını Ankara, 1999.
- GÜNER H., “Türkiye’de kadın konusundaki durumu ve çözüm için neler yapılabilir?” **Sivil Toplum**, Yıl: 2, Sayı: 8, 2004.
- GÜLÖKSÜZ,Y., “Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması ve Yerel Yönetimler” **Yeni Türkiye**, Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı, 1995.
- HAQUE SHAMSUL M., “Globalization, New Political Economy, and Governance: A Third World Vievpoint **“Administrative Theoryand Praxis**, Vol. Number1, 2002, Çev. ÖZER,. M.,A., “Küreselleşme, Yeni Politik Ekonomi ve Yönetişim: 3. Dünya Bakışı” **Türk İdare Dergisi**, Yıl.76, Sayı, 445, 2004.
- İTO, **Türkiye’de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri, Etkileri ve Çözüm Önerileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2001/ 35, İstanbul, 2001.

- İSO, **Şeffaf Devlet Kayıtlı Ekonomi**, İstanbul Sanayi Odası, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Şubesi, Yayın No: 2001/ 14, İstanbul, 2001.
- İKV, **15 Soruda Avrupa Birliği'nin Sosyal Politikası**, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2004.
- KUTLU, Ö., “Kamu Yönetiminde Küreselleşme”, **Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi**, Der. M. Akif Çukurçayır, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.
- KARAMAN, Z., “Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler” **Türk İdare Dergisi**, Cilt no: 72, sayı: 426, 2000.
- KALE, N., “Cumhuriyet Kadını ve Eğitim” **Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma, Sempozyumunda Sunulan Bildiri**, 1-4 Mart 2004, Yeditepe Üniversitesi ,Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, 2004.
- KARATEPE, Ş., “Türkiye'nin Yönetim Sorunlar” **Yeni Türkiye** , Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı , Sayı: 4, 1995.
- KÖKSAL, H., “Toplumsal Nitelik Geliştirme Sürecinde Kadının Rolü ve Bir İyileştirme Projesi **Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma, Sempozyumunda Sunulan Bildiri**, 1-4 Mart 2004, Yeditepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, 2004.
- KORAY, M., “Türkiye’de Kadın Hareketinin Soru ve Sorunları”, **75. Yılda Kadın ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- KÖSECİK, M., “Avrupa Birliği Entegrasyonu ve Ulusal Kamu Yönetimleri”, **Çağdaş Kamu Yönetimi 2**, Editörler: M. ACAR, H. ÖZGÜR, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2003.
- KILIÇ, Z., “Cumhuriyet Türkiye’sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- MOROĞLU, N., “Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Kadın Erkek Eşitliği” **Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma, Sempozyumunda Sunulan Bildiri**, 1-4 Mart 2004 Yeditepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, 2004.

- MOROĞLU, N., “Avrupa Birliği Antlaşmalarında ve Yönergelerinde Kadın Erkek Eşitliği İle İlgili Düzenlemeler”, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye Cumhuriyeti ve Kadın Erkek Eşitliği Politikaları**, KSSGM Yayını, Ankara, 2000.
- NAIDO, K. , “The Importance of Third Sector in the World” TESEV, **Daha Sağlıklı Bir Demokrasi ve Sivil Toplum için: Türkiye’de Vakıflar ve Dernekler Sorunlar ve Değişime Yapısal Uyum Önerileri**.
- ÖMÜRGÜNÜLŞEN, U., ve ÖKTEM, M. K., “Türkiye’nin Avrupa Birliğine Yöneltilen Uyumu”, **Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi** 4-5 Aralık 2003, TODAİE, Ankara, 2003.
- SARIBAY, Y.A., “Türkiye’de Demokrasi ve Sivil Toplum” **Liberal Düşünce Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 1997.
- SALLAN GÜL, S., “Kamu Yönetiminde Kalite, Piyasa ve Müşteri Arayışlarının İdeolojik Temelleri”, **Kamu Yönetiminde Kalite 2. Ulusal Kongresi**, 21-22 Ekim, TODAİE Yayını, Ankara, 1999.
- SALLAN GÜL., “Dünyada ve Türkiye’de Feminizm ve Kadın Hareketi” **Çağdaş Kamu Yönetimi II**. Editörler: M.ACAR, H. ÖZGÜR, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2003.
- TEKELİ, Ş., “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme”, **75. Yılda Kadınlar ve Erkekler Tarih Vakfı Yayınları**, İstanbul, 1998.
- TEKELİ, İ., ve S., İLKİN, “Küreselleşme Ulus Devlet Etkileşimi Bağlamında AB-Türkiye İlişkilerinin Yorumlanması”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı No: 10, 2000.
- TOSUN, G., “Türkiye’de Devlet-Sivil Toplum İlişkisi Bağlamında Demokrasinin Pekişmesinin Önündeki Engellere İlişkin Kuramsal ve Pratik Bir Yaklaşım” **Ege Akademik Bir Bakış**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2001.
- TUTUM, C., “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma” **Yeni Türkiye**, Sayı: 4, 1995.

TARHANLI, T., “Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı”, **Güncel Hukuk**, Sayı: 4 2004.

UĞUR, A., “Batı’da ve Türkiye’de Sivil Toplum Kavram ve Olgusunun Gelişim Serüveni “**75. Yılda Tebaa’dan Yurttaş’a Doğru**”, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.

UYSAL, C., “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler” **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdare Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, 2001.

ÜSKÜL, Z., “Sübsidiyarite İlkesi Üzerine Düşünce Alıştırmaları”, **Yeni Türkiye**, Sayı:4, 1995.

YAŞAMIŞ, D. F., “Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler: “Administration” dan “Management” a” **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 417, 1997.

Diğer:

İnternet Kaynakları :

AYDEMİR, F., **AB İle Müzakerelere Kadın Eli Degecek**

<http://www.sabah.com.tr/2005/02/03html>, (4.03.2005).

KSSGM, **Avrupa Birliği’nde Kadın ve Erkeklerle Eşit Davranma İlkesinin Sağlanmasına Yönelik Yasal Çerçeve**, Ankara, 2005

<http://www.kssgm.gov.tr/uaibm.html>, (.09.02.2005).

DEMİRCAN, S., **Avrupa Birliği ve Sivil Toplum**

<http://www.stgp.org.tr> (09.01.2005).

DAL, M., **Avrupa Birliği ve Sivil Toplum Kuruluşları**

<http://www.genclik.cydd.org.tr/dernek/kurultay2005Marti>, (15.10.2005)

ENEKO L., **Türkiye ve Sivil Toplum** Avrupa Komisyonu Genişleme Genel Müdürü, 1 Aralık 2000, Bilgi Üniversitesi Açılış Konuşması

<http://www.stgp.org.tr> (09.01.2005).

MOROGLU, Avrupa; Birliği'ne Giriş Sürecinde Kadın-Erkek Eşitliği
<http://www.euturkey.org.tr>, (11.09.2005).

ALİEFENDİOĞLU, H., ve ÖZBİLĞİN, M.F., Kadın-Erkek Eşitliği Kurumsal
 Politikaları Üzerine Bir Türkiye ve Britanya Karşılaştırması
<http://ozbilgin.sslpowered.com> (16.11.2005).

Türkiye’de Kadın Hareketleri

www.feminet.net/feminizm/tr-kron.htm, (14.01.2005)

ÖZYAKIŞIR, D., Kamu Tercihi Teorisinde Karar Alma Süreci ve Bu
 Süreci Etkileyen Aktörler

<http://www.akademiktisat.net/makaleler/otpabtr>
[karsilastirmalialanlizdenizozyakisir.htm](http://www.akademiktisat.net/makaleler/otpabtr) (11.10.2005).

PALABIYIK, H., Kamu Yönetimi: Sorunlar ve Yeniden Yapılanma Gereği
<http://biibf.comu.edu.tr/kamugundemi.pdf> (11.10.2005).

SARAN, U., Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki
 Etkileri

<http://www.canaktan.org/politik/kamuda-kalite/saran/pdf> (14.01.2005)

YILDIRIM, R., Globalleşme Sürecinde Türk Cumhuriyetleri’nde
 Demokrasinin Geçirdiği Aşamalar ve Ulaşması Gereken Hedefler:
 Yönetimde Demokrasi

<http://www.akader.org/khuka/globallesme.htm> (06.10.2005).

TOBB, AB İle İlişkilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü” TOBB, 2005
<http://www.abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar.doc> (09.10.2005).

Tezler:

ASLAN AKAL, E., “Türkiye ‘de Kadın ve Sosyalizm: Örnek Olay İlerici
 Kadın Derneği” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik
 Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Raporlar:

AB KONSEYİ, **Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi**, DPT, Ankara.

AB KOMİSYONU, **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu**, DPT, Ankara, 2002.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, **AB ve Eşitlik**, Ankara, 2000.

CEDAW, Türkiye Yürütme Kurulu, CEDAW Gölge Raporu, Ankara, 2004.

DPT, **Kamu Yönetimi Reformu**, DPT, Ankara, 2001.

TÜSİAD, **Kamu Reformu Araştırması**, TÜSİAD, İstanbul, 2002.

TOBB, **Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Yönetimin Yeniden Yapılandırılması**, TOBB, Ankara, 2000.

TESEV, **Devlet Reformu: Türkiye'de Devlet Denetiminde Reformlar ve Başarıların Değerlendirilmesi**, TESEV, İstanbul, 2000.

KADER, **Kota Hakkında**, KADER, Ankara, 2005.

Sözlü Görüşmeler:

ACUNER, S., (KADER Dış İlişkiler Koordinatörü) **“Avrupa Birliği Sürecinde Kadın Örgütlenmelerinin Rolü ve Faaliyetleri”**, konulu sözlü görüşme, KADER, Ankara, 27.09.2005.

ALP ARGUNHAN, S. (KADER Uzmanı) **“Avrupa Birliği Sürecinde Kadın Örgütlenmelerinin Rolü ve Faaliyetleri”** sözlü görüşme, KADER, Ankara, 8.12.2005.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Tülay YILMAZ

Doğum Yeri: Gaziantep

Doğum Yılı: 1978

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu

Lise: 1993-1995 Gaziantep Kız Lisesi

Lisans: 1997-2001 Süleyman Demirel Üniversitesi

İİBF. Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans: 2002-2005 Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi

Yabancı Diller ve Düzeyi

1. İngilizce, KPDS: 52

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar

1. Avrupa Birliği Sürecinde Kadın Örgütlenmelerinin Rolü ve Faaliyetleri:
KADER Örneği konulu tez çalışması